

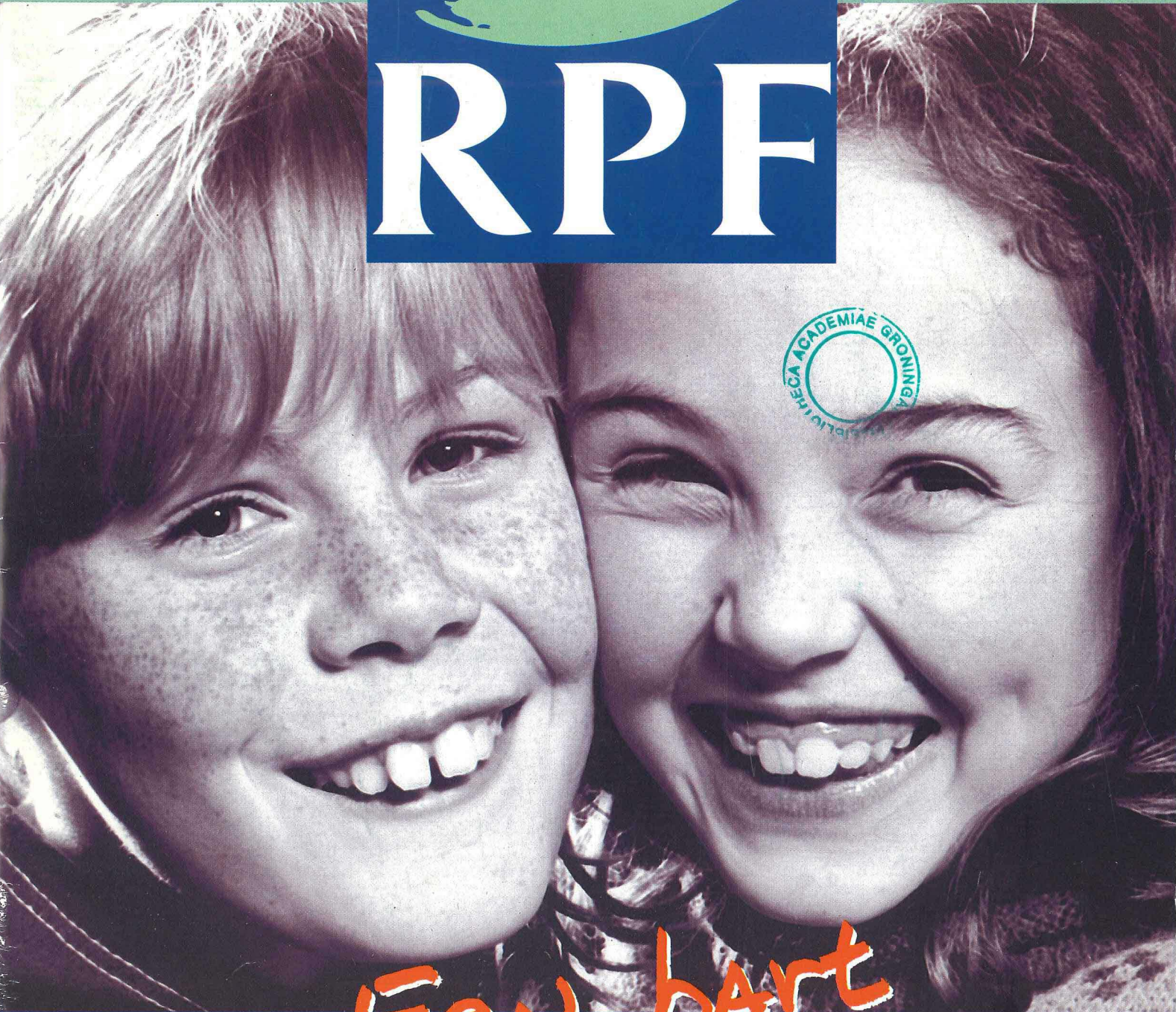
Verkiezingsprogramma

1998-2002 christelijk-sociaal perspectief

Recht uit het hart

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

Een hart
voor mensen

Recht uit het hart

Verkiezingsprogramma RPF 1998 - 2002

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

Reformatoredische Politieke Federatie

Postbus 302, 8070 AH Nunspeet

Tel. 0341 256 744, fax. 0341 260 348

E-mail: rpf@rpf.nl

Colofon

Recht uit het hart. Verkiezingsprogramma 1998-2002 is een uitgave van de RPF. Extra exemplaren van het verkiezingsprogramma zijn te bestellen bij het partijbureau van de RPF, postbus 302, 8070 AH Nunspeet.

Grondslag RPF

De RPF aanvaardt als enige norm voor haar politieke denken en handelen het onfeilbare en gezaghebbende Woord van God zoals ten aanzien daarvan ook beleden wordt in de drie Formulieren van Enigheid. Zij wil zich daarbij laten leiden door de christelijke levensovertuiging zoals die in het reformatorisch grondmotief van schepping, zondeval en verlossing door Jezus Christus tot uitdrukking wordt gebracht (art. 3 van de statuten).

Inhoud

1.	<i>Recht uit het Hart</i>	6
	1.1 Zoek eerst het koninkrijk	
	1.2 Problemen van vandaag	
	1.3 Nederland is niet af	
	1.4 De overheid moet kiezen	
	1.5 Hoofdpunten van dit programma	
2.	<i>Herstel van de gemeenschap</i>	9
	Over sociale gerechtigheid	
	2.1 Inzet voor de sociale basis	
	2.2 Huwelijk, gezin en zorg	
	2.3 Jeugdbeleid	
	2.4 Ouderenbeleid	
	2.5 Gehandicapten	
	2.6 Minderheden en cultuur	
	2.7 Onderwijs	
	2.8 Sociale verhoudingen en sociale zekerheid	
3.	<i>Het recht in het hart</i>	19
	Over openbare orde en openbaar bestuur	
	3.1 Politiek van de dienstbaarheid	
	3.2 Openbaar bestuur	
	3.3 Vreemdelingenbeleid	
	3.4 Politie en justitie	
	3.5 Openbare eerbaarheid, zedelijkheid	
	3.6 Verslaving	
4.	<i>Aandacht voor het leven</i>	25
	Over gezondheidszorg en bescherming van het leven	
	4.1 Het leven is gekregen	
	4.2 Bescherming van het menselijk leven	
	4.3 Zorg voor de zorgsector	
	4.4 Vrijwilligerswerk	
	4.5 Sport	
	4.6 Zorg voor dieren en planten	
5.	<i>Bouwen en bewaren</i>	30
	Over een veilig woon-, werk- en leefklimaat	
	5.1 Rentmeesterschap	
	5.2 Milieu	
	5.3 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	
	5.4 Natuur en landschap	
	5.5 Landbouw en visserij	
	5.6 Verkeer en vervoer	
	5.7 Waterbeheer en waterstaat	
6.	<i>Het nationale huishouden</i>	38
	Over economische zaken en financiën	
	6.1 Bloeiende economie	
	6.2 Economische structuur en sociaal-economische verhoudingen	
	6.3 Midden- en kleinbedrijf	
	6.4 Sociaal-economische ontwikkelingen	
	6.5 Energie en technologie	
	6.6 Financiën	
	6.7 Internationale handel	

7.	<i>Venster op de wereld</i>	42
	Over internationale gerechtigheid	
	7.1 Internationale gerechtigheid	
	7.2 Europese Unie	
	7.3 Veiligheidsbeleid	
	7.4 Israël en het Midden-Oosten	
	7.5 Zuid-Afrika	
	7.6 Nederlandse Antillen, Aruba en Suriname	
	7.7 Ontwikkelingssamenwerking	
	7.8 Mensenrechten	
	7.9 Internationaal milieubeleid	
8.	<i>Financiële verantwoording</i>	48
9.	<i>Register</i>	49
10.	<i>Hoofdpunten</i>	50

I. Recht uit het Hart

I.1 Zoek eerst het Koninkrijk

Nederland is een open samenleving. Open naar onze burens en open voor allerlei invloeden van buitenaf. Op weg naar de eeuwwisseling vallen grenzen in snel tempo weg. De media, de markt, telecommunicatie en internationaal verkeer doen ons beseffen wat begrippen als globalisering en mondialisering inhouden. De snelheid waarmee mensen, goederen, geld en informatie zich over de wereld verplaatsen is enorm toegenomen. De wereld ligt open met al zijn mogelijkheden. Nederland is als hoogontwikkeld land onderdeel van die open wereldsamenleving. Nederland plukt er de vruchten van en ondervindt er op allerlei terrein de gevolgen van.

Juist wanneer mondiale ontwikkelingen zich doen gelden is het van belang onze verantwoordelijkheid voor de mensengemeenschap te blijven waarmaken. Die gemeenschap wordt vandaag door die ontwikkelingen ondermijnd en bedreigd. Niet alleen in Nederland, maar ook elders. Daarom moeten er in de politiek bewuste keuzes voor de gemeenschap worden gemaakt. In een open samenleving moet duidelijk blijven wat er werkelijk toe doet. Anders blijf je nergens. Naar wat voor wereld zijn we onderweg? Door welke gedachten en idealen laten wij ons leiden bij de inrichting van de Nederlandse samenleving? In een tijd waarin allerlei grenzen wegvallen is het van belang in het politieke leven vanuit een duidelijke visie op de toekomst te denken en te handelen.

De RPF is een christelijke partij die zich bij het maken van politieke keuzes door de Bijbel wil laten leiden. Het is geweldig uit de Bijbel te mogen weten dat we leven in een wereld waarover Jezus Christus heerschappij voert. In een wereld die openligt en tegelijkertijd de sporen vertoont van onrecht en gebrokenheid is het van het grootste belang een ankerpunt te hebben in de boodschap en de beloften van het evangelie. Jezus Christus wijst ons op de grote omvattende betekenis van Zijn Koninkrijk. Aan dat Koninkrijk, dat herstel zal brengen in een gebroken wereld, wil christelijke politiek dienstbaar zijn. In de realiteit van dat Koninkrijk zoeken we houvast voor het maken van politieke keuzes.

In een democratische samenleving moeten die keuzes in alle duidelijkheid naar voren komen in het politieke leven. Dat is het mooie van democratie. Zonder 'geloof' blijft democratie leeg. De keuzes van het hart moeten op tafel komen. En onomwonden besproken worden. Ze zijn van belang voor het bepalen van onze koers. Hoe bouwen we aan de gemeenschap? Zetten we onze zinnen boven alles op welvaart en materiële voorspoed? Hebben we oog voor onrecht en onderontwikkeling waar onze verre naasten mee kampen? Kiezen we voor het gezin als de samenlevingsvorm van man en vrouw en hun kinderen? Willen we onze gemeenschappelijke voorzieningen op peil houden in de zorg voor arbeidsongeschikten, voor zieken en gehandicapten?

De RPF wil duidelijk zijn over haar motieven en recht uit het hart spreken: de raadgeving van de Bijbel geeft zicht op een rechtvaardige samenleving. De politiek kan het kwaad niet uit de wereld bannen. De politiek kan wel veel doen aan het indammen van het kwaad en werken aan herstel. Met kleine stappen, inderdaad, maar dan wel in de goede richting. De Bijbel geeft de richtlijnen die we nodig hebben om een samenleving gezond en vitaal te houden. Gerechtigheid en naastenliefde vormen belangrijke uitgangspunten voor overheid en burger. De Bijbel waarschuwt ervoor niet alleen op het materiële gericht te zijn. Zoek eerst Gods Koninkrijk en Zijn gerechtigheid en alles wat we nodig hebben zal geschonken worden, belooft Jezus Christus (Mattheüs 6:33).

Dit is de kern van wat we in dit politieke programma willen zeggen aan onszelf en aan onze medeburgers. Voor dit geluid willen we steun vragen bij de stembus voor de Tweede Kamer. Voordat we over dit geluid nog wat meer zeggen, willen we in deze inleiding op het programma stilstaan bij de Nederlandse samenleving, zoals die er vandaag uitziet. De naderende eeuwwisseling bepaalt ons ook bij de gedachte dat we in de eindtijd leven. De wereld wacht op de komst van Christus. Dat stempelt onze tijd. De schepping zucht en ondanks materiële voorspoed verkeren veel mensen in nood. Hoe is de situatie? Wat zijn de problemen van vandaag?

I.2 Problemen van vandaag

Een groot probleem van de Nederlandse samenleving van vandaag is het gebrek aan samenhang en onderlinge verbondenheid. Het is kil geworden in die open Nederlandse samenleving. We zijn blij met de voorspoed, maar sluiten de ogen niet voor de maatschappelijke schade die ze heeft gebracht. Tal van ongewenste ontwikkelingen op sociaal en economisch gebied komen hard aan bij de mensen. Meer dan ooit leven mensen in onze samenleving voor zichzelf en komt de gemeenschap tekort. We hebben niet in de eerste plaats de gerechtigheid gezocht, maar de rijkdom. Maar heeft het de samenleving op een hoger plan getild? Voor velen staat individuele welvaartsverbetering voorop. Intussen staan heel wat mensen in de kou van welvarend Nederland.

Deze kou moet worden verdreven. Nederland moet weer een land worden met hart voor de gemeenschap. In dit kleine land is gemeenschapszin altijd een samenbindende en motiverende kracht geweest. Onze democratie kreeg er richting door, onze cultuur kwam er door tot bloei. De zorg van vandaag is dat de Nederlandse volksgemeenschap uit elkaar dreigt te vallen. Mensen leven langs elkaar heen, sommigen zijn onverschillig geworden voor de publieke zaak en voor elkaar. De intolerantie neemt toe en het maatschappelijk klimaat ontwikkelt zich niet in een goede richting. Iedereen kan het zien. De liefde verkilt waar de wetteloosheid toeneemt, zegt de Here Jezus. Wat we nodig hebben is een politiek die een appèl doet op het hart.

Het 'christelijk-sociaal perspectief' dat de RPF schetst heeft alles met dit appèl op het hart te maken. De RPF plaatst

zich bewust in een lange traditie van christelijk-sociaal denken. Deze traditie kwam op toen het kapitalisme en economisch liberalisme in het verleden ruim baan kregen. Mensen kwamen op het tweede plan. Het was nodig de stem te verheffen tegen het gebrek aan sociale gerechtigheid in de samenleving. Vandaag doen zich weer diezelfde tendensen voor: Bij alle positieve ontwikkelingen op financieel en economisch gebied bestaat weer het gevaar dat onvoldoende inhoud wordt gegeven aan een integrale gerechtigheidspolitiek. Vandaar dat de RPF opnieuw met een programma komt met een uitgesproken sociaal karakter: Juist in een steeds internationaler wordende politieke context, waarin grenzen wegvallen, is het nodig het hart van de zaak goed te blijven zien.

Dit programma wil zich daarvoor inspannen, in alle bescheidenheid. Onze boodschap komt recht uit het hart van het christelijk geloof. De verbanden die God gaf om mensen samen te binden in liefde en door het recht dienen versterkt te worden. De gerechtigheid en liefde van God vormen de kern van de christelijke politiek. Wanneer we daarover spreken - óók in de politiek - kunnen we niet om Christus heen. Hij is het hart, het centrum van ons denken en handelen. Hij is de Persoon die alles beheerst, in de geschiedenis en in de politiek. Hij wil ook het hart zijn van onze publieke samenleving. Hij vraagt van overheden dat ze gerechtigheid doen en dat ze barmhartigheid bewijzen aan de mensen, opdat liefde en recht heersen in de samenleving. Dat is het recht - Recht uit het Hart - waar we naar op zoek zijn. Daarvan zouden we graag meer willen zien in onze samenleving.

1.3 Nederland is niet af

Een aantal jaren geleden kon je nog weleens horen: Nederland is wel zo'n beetje af. Alles leek netjes geregeld. De verzorgingsstaat was er immers; er waren voorzieningen op het gebied van onderwijs, welzijn, sociale zekerheid, gezondheidszorg, enzovoort. Vandaag sta je buiten de werkelijkheid als je zegt dat Nederland af is. Tal van collectieve voorzieningen zijn afgeschaft of uitgekleed. Door de toegenomen flexibiliteit van de arbeidsmarkt en de snelle dynamiek in economie en samenleving is het bestaan van velen onrustig geworden. Mensen worden in het arbeidsproces al vroeg afgeschreven. De kleine middenstand heeft grote moeite een sociaal leven in stand te houden door de verlenging van de openingstijden van winkels. In de zorg is er gebrek aan opvangmogelijkheden. De straat is onveilig terrein geworden. Jongeren veroorzaken op steeds jeugdiger leeftijd steeds ernstiger geweld.

Nederland is beslist niet af, we gaan er in een aantal opzichten zelfs op achteruit. Met name in sociaal en moreel opzicht. Het milieu krijgt niet de noodzakelijke aandacht en dreigt het kind van de rekening te worden. Maatschappelijke en sociale tweedeling behoren tot de waarneembare feiten van de dag. Er wordt te weinig gedaan om de samenleving tot een solidaire gemeenschap samen te binden. Het eigene en karakteristieke van de Nederlandse cultuur staat onder druk; de kwaliteit van het publieke leven verslechtert en de publieke ruimte verloedert. Het is nodig dat het stuur stevig in handen wordt genomen en dat er een perspectief wordt geschetst voor de samenleving van morgen.

Daarbij moeten burgers worden betrokken. Nederland is van ons allemaal. Niet van de project-ontwikkelaars, de planologen, de Europese grootmachten, de aandeelhouders van grote bedrijven of de investeerders. De inbreng en de zeggenschap van de gewone mensen zijn een groot goed in Nederland. Voor het politieke leven zijn de Nederlandse burgers verantwoordelijk en dat moet ook zo blijven. De overheid heeft tegelijkertijd een heel bijzondere roeping om de samenleving als geheel te leiden. Wij geloven dat ze die roeping van God heeft gekregen. Zij moet er goed gebruik van maken tot welzijn van die samenleving als geheel. De overheid moet het recht betrachten en ongerechtigheid tegengaan in het besef dat gerechtigheid het volk verhoogt (Spreuken 14: 34). De overheid moet het goede werken en stimuleren dat mensen dat ten opzichte van elkaar ook doen.

1.4 De overheid moet kiezen

Dit is wat wij van de overheid vragen: bouw de samenleving in overeenstemming met Gods goede geboden tot heil van allen. Dan heeft ze een duidelijke verankering. Daartoe kun je de burgers opwekken. Daarvoor kun je een politiek programma maken. Dat is wat de RPF wil doen. Juist in een tijd waarin het kan, moet er gebouwd worden voor later. De RPF vraagt aandacht voor een constructieve christelijk-sociale politiek. Nederland is niet af. Nederland heeft een perspectief nodig voor de 21e eeuw. Goed is niet wat iedereen goed vindt. Goed is wat God goed noemt.

Welke koers zal Nederland de komende jaren gaan varen? In wat voor nieuwe eeuw leiden we onze kinderen binnen? Zal er sprake zijn van geborgenheid en bescherming van het leven? Wordt de gemeenschap gebouwd? Of zullen we in een internationaler wordende wereld steeds onverschilliger komen te staan tegenover elkaar? Gaan we samen verder, of gaan de sterksten alleen vooruit? Is het ieder voor zich, of willen we voor elkaar opkomen en dingen delen? De RPF is hier duidelijk in: gemeenschap in plaats van individualisme, zorg in plaats van verrijking, warmte in plaats van kilte. Dit is onze politiek, recht uit het hart.

1.5 Hoofdpunten van dit programma

In dit verkiezingsprogramma staan heel wat voorstellen ter bevordering van de kwaliteit van de samenleving. We beginnen in het volgende (tweede) hoofdstuk met opzet bij de sociale basis van de samenleving: het familie- en gezinsleven, de opvoeding en bescherming van kinderen, de positie van ouderen en gehandicapten, van werknemers en arbeidsongeschikten. Het gaat om de gemeenschap, het gaat om mensen. Nederland moet een land zijn met een veilig woon-, werk- en leefklimaat. Een sterke sociale rechtsstaat en een duurzaam florerende economie kunnen het niet stellen zonder een

hechte sociale basis. Deze moet beschermd worden door goede sociale wetgeving en deze moet versterkt worden door goed onderwijs, een goed mediabestel, opbouwende kunst- en cultuurproducties.

In het derde hoofdstuk gaat het om veiligheid en leefbaarheid in onze samenleving. Ook de betrouwbaarheid van de overheid en de kwaliteit van wet- en regelgeving komt hier aan de orde. De overheid moet recht en gerechtigheid dienen en zelf daarin een voorbeeld zijn. De sociale basis moet stevig zijn, maar vervolgens moet ook het besef van wat recht is en wat in het belang van allen is versterkt worden. Daar schort nogal wat aan. Wanneer een loopje wordt genomen met de regels van de overheid, wanneer wetgeving wordt ontdoken en criminaliteit dreigender dan ooit de kop op steekt, wanneer op zedelijkheidsgebied keer op keer ontsporingen plaatsvinden, is niet alleen de rechtsstaat maar vooral ook de samenleving als zodanig in gevaar.

In het vierde hoofdstuk besteedt dit verkiezingsprogramma aandacht aan de vragen die samenhangen met de bescherming van het leven. De samenleving lijkt gewend geraakt aan verschijnselen als abortus, euthanasie en genetische manipulatie. Wat gebeurt er als de mens blijft knutselen aan de bronnen van het leven? De overheid ontkomt er niet aan stringenter op te treden. Het onbehagen van mensen over nieuwe en grensverleggende experimenten met het leven behoeft een antwoord. Verdient het leven, zoals het uit Gods hand komt, niet méér respect? Regulerend optreden is nodig vanwege de grote ethische problematiek op deze terreinen.

In het vijfde hoofdstuk staat het woon-, werk- en leefklimaat centraal. Nederland is een dichtbevolkt land. Een land waar hard gewerkt wordt. Door dit alles ontstaat er een grote druk op de ruimte, op het milieu en op tal van publieke voorzieningen. Met die groei in de economie, de toenemende mobiliteit en de behoefte aan woonruimte zullen we goed moeten omgaan. In ons dichtbevolkte Nederland geldt de roeping voor allen om onze gaven te ontplooien en de schepping, die we als rentmeesters hebben te beheren, op verantwoorde wijze te bewerken en te bewaren.

In het zesde hoofdstuk gaat het over het economisch leven, over energie en over financiën, kortom: over het nationale huishouden. Belangrijk bij alle economische groei is dat niet vergeten wordt dat de economie er is voor de mensen, voor de samenleving, voor het bieden van een sociaal perspectief. Het vermeerderen van kapitaal en middelen is geen doel in zichzelf. Rentmeesterschap en duurzaamheid dienen een grotere rol te spelen bij onze economische afwegingen.

In het zevende en laatste hoofdstuk besteden we aandacht aan de internationale samenleving. Nederland is deel van een internationale samenleving. De internationalisering en globalisering van het politieke en economische leven stellen ons voor nieuwe uitdagingen. Nederland moet evenwel zichzelf blijven, zelfstandig in Europa. Temidden van een grote wereld willen we een herkenbare politieke koers volgen. Ook worden we geroepen andere volken en landen te helpen. Ontwikkelingsachterstanden, honger en armoede vormen nog altijd grote bedreigingen voor veel mensen, die we onze 'verre naasten' noemen.

2. Herstel van de gemeenschap

Over sociale gerechtigheid

2.1 Inzet voor de sociale basis

Goed functionerende gezinnen en huishoudens, sterke sociale en economische verbanden, zorg en aandacht voor elkaar, tijd en gelegenheid om naar anderen om te zien - dit alles vormt in feite het kloppende hart van de samenleving. Mensen hebben verbanden nodig om op krachten te komen en gemotiveerd in de samenleving hun gaven en talenten te ontplooiën. Een vitale sociale basis is dus van grote betekenis voor het welzijn van mensen. Dit mag in de politiek best wat vaker gezegd en benadrukt worden.

Het herstel van de gemeenschap begint evenwel van binnenuit. We zijn allemaal aanspreekbaar op onze verantwoordelijkheid voor de samenleving. Op het niveau van de straat, de familie, de buurt, de school, de kerk of het bedrijf moet de liefde voor de naaste worden waargemaakt. De politiek scheidt er zo mogelijk goede voorwaarden voor. De gewone alledaagse (informele) zorg-voor-elkaar is er gelukkig nog; het is echter niet goed wanneer mensen steeds meer op zichzelf gericht zijn. Verantwoordelijkheid nemen voor de gemeenschap veronderstelt een bloeiend sociaal leven. Gezinsbeleid en sociale zekerheid spelen daarbij een belangrijke rol.

Het gezinsbeleid is nu veel te onduidelijk en te versnipperd. De discussie over het gezin is op politiek niveau in vage algemeenheden blijven steken. Het is tekenend voor de verwarring dat niet eens luid en duidelijk over het gezin als een gegeven verband van een man en vrouw en hun kinderen kan worden gesproken. Daarmee is de samenleving geen dienst bewezen. In de sociale zekerheid liet de overheid een spoor van ingrepen achter, die met name bij de zwakken in de samenleving hard aankwamen.

De overheid moet een schild zijn voor de zwakke. Dat betekent: tegenspel bieden aan de tendens om de mens primair op zijn economische waarde te beoordelen. Mensen zijn geen economische verbruiksgoederen met een bepaalde afschrijvingswaarde. Ieder mens is uniek en waardevol. Tegelijk zijn mensen kwetsbaar en hebben ze de bescherming nodig van verbanden als gezin, familie en van de gemeenschappen waar ze deel van uitmaken. Dat is in het regeringsbeleid onvoldoende tot uitdrukking gebracht.

Voorbeelden

Eén op de drie huwelijken in Nederland loopt stuk. Het grote aantal scheidingen werkt ontwrichtend in op de samenleving. In het huwelijk nemen man en vrouw verantwoordelijkheid voor elkaar en voor hun kinderen. Daarvoor is het huwelijk ook bedoeld. Vaak zijn kinderen de dupe van de scheiding van hun ouders. Ook de samenleving als geheel lijdt er schade door en dikwijls komt één van de scheidende partners in ernstige financiële of psychische problemen. Er moet daarom een sterkere rem komen op het uit elkaar gaan van gehuwden. Een middel daarbij is het inlassen van een bedenktijd en het aanbieden van professionele hulp bij huwelijksproblemen. Niet in alle gevallen zal dit het antwoord zijn op de pijn die soms in gebroken relaties wordt gevoeld. Tegelijkertijd moet er alles aan worden gedaan om echtscheiding, indien mogelijk, tegen te gaan. De bescherming van de werknemer in Nederland is in de afgelopen jaren verzwakt. Het is een christelijk-sociaal uitgangspunt dat de werknemer wordt beschermd, zowel tegen ziekte en ongevallen als tegen een plotselinge inkomensachteruitgang met dramatische gevolgen. De privatisering van de WAO en van de Ziektewet betekenden per saldo een verslechtering van de positie van de werknemer. Daarbij komt dat aan de arbeidsproductiviteit steeds hogere eisen worden gesteld, zodat sommigen het tempo vandaag niet meer kunnen bijbenen. Te gemakkelijk raken mensen met een zwakke gezondheid of een handicap buiten het arbeidsproces. Er moet door bedrijven een grotere inspanning worden geleverd om ook de wat minder productieve mensen aan het werk te helpen en te houden.

2.2 Huwelijk, gezin en zorg

Huwelijk en gezin zijn kostbare sociale verbanden. God gaf ze om de samenleving vitaal te houden. Dit moet in het overheidsbeleid ook tot uitdrukking komen. Wanneer steeds wordt benadrukt dat iedereen in de maatschappij moet 'scoren' wordt het belang van het gezinsleven onvoldoende gehonoreerd. Onbetaalde arbeid in het gezin krijgt nog altijd weinig maatschappelijke waardering. Maar er is meer aan de hand. De unieke positie van het huwelijk in ons rechtssysteem wordt steeds openlijker aangetast. Het gezin als sociale gemeenschap wordt door de individualiseringstendens bedreigd. Daarbij komt dat in tal van cultuuruitingen, in de media en op de televisie, voortdurend de nadruk valt op het hebben van een vrij en ongenormeerd leven, desnoods ten koste van de ander. Een overmaat aan geweld en sex op televisie verleidt de samenleving tot allerlei ongerechtigheid en gaat ten koste van de kwaliteit van de samenleving. In het belang van de samenleving moeten we onze cultuur dus weer opschonen.

Ook de burger moet worden aangemoedigd goede keuzes te maken. Verantwoordelijkheid dragen voor de samenleving begint dicht bij huis. Durven we elkaar nog aan te spreken op het 'pedagogisch klimaat' binnen en buiten het gezin? Ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Wanneer jongeren ontsporen ondervindt de hele samenleving er de gevolgen van. Er ligt hier een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid om meer liefde en tijd te stoppen in ons sociale leven dicht bij huis. De waardering voor het werk aan de thuisbasis schiet tekort wanneer eigen carrière en arbeidsprestaties in de samenleving van het hoogste gewicht worden. De zorg en aandacht voor kinderen staat onder druk door toenemend tweeverdienerschap.

Soms is dit tweeverdienerschap nodig vanwege aangegane financiële verplichtingen, soms is het nodig geworden omdat bij het opleggen van allerlei heffingen en lasten door Rijk en gemeente niet wordt gerekend met een thuiszorgende vader of moeder. De kinderbijslag is ontoereikend om hier iets tegenover te stellen. Het principe dat een gezin van één inkomen moet kunnen leven is weggeëreguleerd. Zij die vanwege de zorg voor kinderen voor dit principe blijven kiezen, krijgen financieel de kous op de kop. Om de gestegen heffingen en lasten te kunnen betalen worden beide ouders op deze wijze de arbeidsmarkt opgeduwd.

Aan het participeren op de arbeidsmarkt wordt zo heel veel geofferd. Doordat we menen niets te mogen missen op het gebied van welvaart en consumptie, zijn we bezig de wereld van morgen te verliezen. De RPF staat uiterst kritisch tegenover een '24-uurs-economie', die alles in het teken stelt van het productieproces maar intussen het normale gezinsleven ontregelt. Wanneer beide ouders heel veel tijd moeten besteden aan het verwerven van een gezinsinkomen kan de opvoeding onder druk komen te staan. Er is onvoldoende tijd en energie voor de kinderen, laat staan voor anderen buiten het gezin. Het niveau van informele zorg in de samenleving wordt zo eveneens aangetast. Het omzien naar de naaste in de nabije omgeving wordt fysiek haast onmogelijk. Het beschermende onderlinge sociaal toezicht verdwijnt uit onze samenleving. In de risicomaatschappij van vandaag geldt nog slechts de regel dat iedereen voor zichzelf knokt. Dit houdt een ernstige verzwakking in van de sociale basis van de samenleving. Dit moeten we met elkaar niet willen.

Gezinsbeleid

- 2.1 Het huwelijk behoort de enige door de overheid wettelijk erkende samenlevingsvorm te zijn. Andere samenlevingsvormen kunnen niet aan het huwelijk gelijkgesteld worden. Het zogenaamde 'homohuwelijk' krijgt geen wettelijke status.
- 2.2 In het belang van het kind worden ontwikkelingen zoals adoptie anders dan door een echtpaar draagmoederschap en kunstmatige inseminatie met donorsperma afgewezen. Vooruitlopend op een verbod wordt de anonimiteit van zaaddonoren opgeheven.
- 2.3 In het echtscheidingsprocesrecht wordt de bepaling opgenomen dat echtscheiding in principe pas kan worden uitgesproken na het verstrijken van een bedenktijd van één jaar. In deze tijd wordt een aanbod gedaan tot hulpverlening, gericht op herstel van de echtelijke verbintenis. Er wordt toegezien op handhaving van tot stand gekomen alimentatie- en omgangsregelingen.
- 2.4 Ouders zijn de eerstverantwoordelijken voor de opvoeding en verzorging van kinderen en moeten zoveel mogelijk in staat worden gesteld deze verantwoordelijkheid waar te maken. De combinatie van zorg, maatschappelijke verantwoordelijkheid en arbeid kan worden verbeterd door een beperkt recht op deeltijdarbeid.

Recht op deeltijdarbeid

Soms is het nodig of wenselijk om (tijdelijk) in deeltijd te gaan werken. Bijvoorbeeld wanneer iemand lid wordt van een gemeenteraad of andere maatschappelijke verantwoordelijkheden op zich neemt. Het kan ook zijn dat de zorg voor bejaarde ouders plotseling op de werkende kinderen komt te rusten. Of dat man en vrouw, wanneer ze allebei werken, de zorg voor kinderen beter kunnen verdelen. Het is van belang dat in ieder huishouden voldoende ruimte is om aandacht te besteden aan zorgtaken en aan werk. Een goede en gezonde verhouding tussen werk en zorg verdient de aandacht van allen die bij de inrichting van de samenleving betrokken zijn. Er moet daarom een wettelijk recht op werken in deeltijd komen, zij het een beperkt recht. Het moet mogelijk zijn dat mensen met een volledige baan een dag minder werken. Een reductie van maximaal 20% van het aantal contracturen moet mogelijk zijn - tenzij de aard van de arbeid zich ertegen verzet of het belang van het bedrijf onevenredig wordt geschaad. Op deze manier worden mensen in staat gesteld in een 'flexibele' samenleving zorgtaken waar te maken. Voor overheid en bedrijfsleven is dit een betere weg dan het voorzien in de (financiering van) kinderopvang. De opvoeding is immers primair een verantwoordelijkheid van de ouders.

- 2.5 In de arbeidswetgeving, en in de belasting- en sociale zekerheidsregelgeving wordt rekening gehouden met de eventuele zorgverantwoordelijkheid van de ouder(s); in dat geval kan bijvoorbeeld worden afgezien van een sollicitatieplicht.
- 2.6 Mensen die thuis de zorg voor gehandicapte kinderen of hulpbehoevende familieleden op zich nemen en deze niet overdragen aan intramurale voorzieningen, ontvangen een financiële ondersteuning gelijk aan de kosten verbonden aan deze verzorging. Ter wille van andere zorgrelaties wordt een zorgverlof ingesteld, alsmede een financiële faciliteit.
- 2.7 Indien één van de (huwelijks)partners wordt opgenomen in een verpleeghuis, wordt de ander de gelegenheid geboden zich daar eveneens te vestigen teneinde de mogelijkheid te bieden zo lang mogelijk samen te blijven.
- 2.8 De wens van ouders om zich te vestigen in een plaats waar hun kinderen wonen (of omgekeerd) geldt als een sociale binding met recht op een woonvergunning.
- 2.9 De samenhang in het gezinsbeleid is gebaat bij coördinatie door één bewindspersoon.

2.3 Jeugdbeleid

- 2.10 De hulpverlening bij crisissituaties in de opvoedings sfeer en bij de reclassering voor jeugdigen wordt uitgebreid. Daarbij wordt de aansluiting bij de (godsdienstige) gezindheid van het kind en van het gezin waartoe het behoort in acht genomen.
- 2.11 Kinderbeschermingsmaatregelen en opvoedingsondersteuning worden zoveel mogelijk geplaatst in het kader van hulp binnen het gezin en herstel van de natuurlijke gezinssituatie.
- 2.12 Voor houseparties wordt een ontmoedigingsbeleid gevoerd; grootschalige dansfeesten worden aan strakke voorwaarden gebonden, waaronder in ieder geval een leeftijdsgrens, een identificatieplicht en maatregelen ter voorkoming van geluidsoverlast.
- 2.13 Politie en justitie moeten in nauw overleg met de verschillende bevolkingsgroepen nagaan, op welke wijze de jeugdcriminaliteit in hun gelederen kan worden teruggedrongen.
- 2.14 Het ontwikkelen van een samenhangende aanpak van het probleem van de 'zwerfjongeren' heeft de hoogste prioriteit. Vervangende gezagsuitoefening door een voogdij-instelling verdient serieuze overweging.
- 2.15 In een statuut voor de pleegzorg worden rechten en plichten van alle betrokkenen vastgelegd. De positie van eigen ouders verdient hierbij de aandacht. Naleving van het statuut dient een voorwaarde voor subsidiëring te zijn.

2.4 Ouderenbeleid

Het toenemend aantal ouderen in onze samenleving ('vergrijzing'/'ontgroening') vraagt om een gericht ouderenbeleid. Daarbij dient aandacht te worden besteed aan de plaats van ouderen in en buiten het arbeidsproces en aan de medische en sociale aspecten van de vergrijzing. Op dit moment zijn teveel ouderen inactief zonder dat ze dat willen. Het aantal ouderen (55+) dat in het arbeidsproces zit is relatief laag. Op de steeds dynamischer wordende arbeidsmarkt speelt leeftijdsdiscriminatie een ongunstige rol. Er moet meer oog komen voor de eigen plaats van de oudere werknemer in het arbeidsproces.

De AOW moet welvaartsvast zijn. Bejaarden (65+) die helemaal van de AOW afhankelijk zijn mogen niet verarmen. Dat zou een groot sociaal onrecht zijn. Verder is het zo dat in de gezondheidszorg specifiek gelet moet gaan worden op hulpverlening aan ouderen. De groeiende groep ouderen die psycho-geriatrische zorg behoeven dient een adequate opvang en verzorging te worden geboden. Aandacht moet ook worden besteed aan mensen uit voormalig Nederlands-Indië, die op oudere leeftijd worden geconfronteerd met psychische problemen.

Ouderen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan allerlei (vrijwilligers)taken in de samenleving. Actieve ouderen zijn van groot belang voor de sociale samenhang. Bevorderd zou moeten worden dat ouderen zo lang mogelijk een plaats in het maatschappelijk verkeer behouden. De bijdrage die hun kinderen daaraan kunnen leveren is van betekenis. Ouderen zouden de mogelijkheid moeten hebben zich in dezelfde woonplaats als hun kinderen te vestigen.

- 2.16 Leeftijdsdiscriminatie wordt tegengegaan, onder meer bij werving en selectie voor het arbeidsproces, teneinde ouderen zo lang mogelijk in staat te stellen bepaalde arbeid te verrichten. Bedrijven moeten ervoor zorgen dat zij aangepaste arbeid kunnen bieden aan ouderen die uit de WAO komen.

- 2.17 Het ouderenbeleid zal er op gericht moeten zijn dat ouderen zo lang dat medisch en sociaal verantwoord is in eigen huis en omgeving kunnen blijven. De wens van de ouderen zelf is hierbij het uitgangspunt.

2.5 Gehandicapten

- 2.18 Discriminatie van mensen met een handicap behoort met kracht bestreden te worden, onder meer via adequate strafrechtelijke en civiele wetgeving. Deze bestrijding krijgt tevens inhoud door aanpassing van de non-discriminatiebepaling van artikel 1 Grondwet.
- 2.19 In het kader van het streven naar een volwaardige positie van gehandicapten dienen maatregelen genomen te worden ter bevordering van de toegankelijkheid van alle vormen van openbaar vervoer en van arbeidsmogelijkheden voor zwaar(der) gehandicapten in de sociale werkvoorziening.
- 2.20 In het kader van een voortgaande emancipatie van gehandicapten in de samenleving, past een sociale werkvoorziening met een volwaardige CAO en een gelijkwaardige rechtspositie voor alle groepen medewerkers, ongeacht de mate van handicap.

2.6 Minderheden en cultuur

Voor minderheden is in Nederland altijd ruimte geweest. Dit historisch gegeven wordt in onze tijd nog eens geaccentueerd door de verscheidenheid aan niet-Nederlandse minderheidsculturen. Als mede-burgers dienen zij zich op het gebied van onderwijs, arbeid, huisvesting volwaardig te kunnen ontplooien. De vrijheidsrechten die in Nederland worden genoten mogen evenwel niet in mindering komen op de integratie in de Nederlandse samenleving en cultuur. Kennis van die Nederlandse cultuur en respect voor hier geldende normen en waarden is een vereiste. Kennis van de Nederlandse taal en geschiedenis speelt bij de integratie een belangrijke rol.

Nederland is wel feitelijk een multiculturele samenleving geworden, maar deze multiculturaliteit is daarmee nog geen norm geworden. De Nederlandse samenleving ontving een christelijk stempel. Dat komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de christelijke feestdagen die hier gevierd worden en de bescherming van de zondagsrust. Het is van belang de aldus gestempelde cultuur als gemeenschappelijk erfgoed zorgvuldig te onderhouden. Kennis van de Bijbel, als voorwaarde voor het verstaan van onze cultuur, zou daarom een plaats moeten hebben in het onderwijs.

Ook de publieke media spelen een rol in het versterken en ontplooien van het Nederlandse cultuurleven. De publieke omroepen hebben hierin een bijzondere en unieke taak. Dit bestel, met de omroepverenigingen als basis, dient intact te blijven. Voor het Nederlandse cultuurleven is de Nederlandse taal van fundamentele betekenis. Tegenover de druk van de internationalisering dient de Nederlandse taal zorgvuldig en welbewust onderhouden te worden. Cultuuruitingen in meer kunstzinnige vorm kunnen eveneens het besef van gemeenschap en identiteit versterken. Wanneer ze deze afbreken door kwetsend taalgebruik of provocerend optreden dient de overheid paal en perk te stellen. Mensen mogen elkaar ook niet in de kunst als gebruiksvoorwerpen te kijk zetten.

Minderheden

- 2.21 De arbeidsdeelname door allochtonen wordt gestimuleerd. Aan allochtone werkzoekenden wordt verdere educatie en arbeidsbemiddeling aangeboden. Voor minderheden wordt door lokale overheden een op spreiding gericht volkshuisvestingsbeleid gevoerd.
- 2.22 Gezien het grote belang van een gemeenschappelijke taal bij integratie van nieuwe minderheden, worden wachtlijsten voor cursussen Nederlands gereduceerd door de inzet van meer middelen en betere faciliteiten.
- 2.23 Omdat veel jongeren uit allochtone minderheidsgroeperingen zonder diploma de school verlaten, wordt het onderwijsachterstandenbeleid voortdurend geëvalueerd en waar nodig geïntensiveerd. Bij het onderwijsachterstandenbeleid worden ook welzijnsorganisaties (van minderheden) betrokken.
- 2.24 Onderwijs in eigen taal en cultuur is geen verantwoordelijkheid van de overheid en wordt derhalve overgelaten aan de eigen verantwoordelijkheid van minderheden. Er worden geen middelen meer voor vrijgemaakt.
- 2.25 Subsiëring van gebedsplaatsen en religieuze activiteiten wordt op grond van de onderscheiden verantwoordelijkheden van kerk en staat afgewezen.
- 2.26 Het passief en actief kiesrecht dient voorbehouden te zijn aan hen die de Nederlandse nationaliteit bezitten.

- 2.27 Het creëren van werkervarings- c.q. stageplaatsen (voor nieuwkomers die het inburgeringsprogramma hebben gevolgd) in het bedrijfsleven, bij de overheid en in de non-profit-sector, wordt aangemoedigd.

Cultuur

- 2.28 De overheid ziet toe op en verplicht zich tot de instandhouding van het eenvoudig en zorgvuldig gebruik van het Nederlands als bestuurs-, cultuur- en omgangstaal. In het bijzonder wordt hiervoor gewaakt in het onderwijs, het openbaar bestuur en de rechtspraak. Er dient een commissie te worden ingesteld die zorg draagt voor het vertalen van met name Engelse woorden en begrippen in het Nederlands. Samenwerking wordt op dit terrein gezocht met soortgelijke commissie(s) in België.
- 2.29 Cultuur in specifieke zin (beeldende kunst, muziek, theater, literatuur etc.) is als uiting van in de samenleving levende gevoelens van wezenlijk belang. Het cultuurbeleid van de overheid bestaat uit de ondersteuning van een toegankelijk kunstaanbod.
- 2.30 Giften van particulieren aan kunstenaars dienen fiscaal aftrekbaar te zijn ('Maecenas-regeling')
- 2.31 Publieke kunstuitingen zijn gebonden aan wettelijke bepalingen die bescherming bieden tegen kwetsing van religieuze en levensbeschouwelijke overtuigingen en gevoelens en de openbare eerbaarheid en goede zeden waarborgen.

Pers en omroep

- 2.32 In het overheidsbeleid ten aanzien van pers en omroep is het behoud en de bevordering van een pluriforme pers een belangrijke leidraad.
- 2.33 Concentratie van dagbladen verdient, in het licht van een pluriforme en onafhankelijke pers en van vrije mededinging kritische bejegening. Met het oog op die pluriforme en onafhankelijke pers mag het marktaandeel van één uitgever of combinatie van uitgevers van dagbladen maximaal 30% zijn.
- 2.34 De omroepverenigingen blijven de basis voor het publieke omroepbestel, dat in zijn huidige omvang en pluriformiteit gehandhaafd blijft. De gewenste pluriformiteit moet ook gelden voor de educatieve omroep
- 2.35 Reclame verdwijnt op zondag van de publieke zenders. Compensatie voor gederfde inkomsten kan worden gefinancierd door verhoging van kijk- en luistergelden.
- 2.36 In samenwerking met de betrokken branches wordt, uitgaande van art. 7 Grondwet, een overkoepelende commissie ingesteld, waar klachten kunnen worden ingediend over misbruik van de vrijheid van meningsuiting in de vorm van normoverschrijdende reclame, geweld en sex op tv, enz. De overheid spant zich in om de reclamebranche, radio en televisie enz. te bewegen zich op vrijwillige basis bij deze commissie aan te sluiten.
- 2.37 Bij relaties tussen commerciële omroepen en productiemaatschappijen, uitgeverijen en kranten ziet de minister van Economische Zaken, en in voorkomende gevallen het Commissariaat voor de Media, er op toe dat er geen sprake is van kartelvorming.
- 2.38 Het beheer van en het toezicht op de kabel dient in handen te komen van een democratisch gecontroleerd of gekozen orgaan.
- 2.39 Er dienen wettelijke kaders te komen ter regulering van wat er via nieuwe media (internet) wordt aangeboden.
- 2.40 Kabelexploitanten dienen niet uitsluitend vaste pakketten aan te bieden. De afnemer moet kunnen bepalen op welke combinatie van zenders zijn of haar abonnement berust.
- 2.41 Nationale (sport-) evenementen dienen op de publieke zenders te volgen zijn.

2.7 Onderwijs

Het is een grote verworvenheid dat het onderwijs in ons land kan worden ingericht in nauwe verbondenheid met de levensbeschouwelijke keuzes van de ouders. Het is terecht dat van ouders daarvoor steeds de volle aandacht wordt gevraagd. De gelijkstelling van bijzonder en openbaar onderwijs sinds 1917 heeft in Nederland een uniek onderwijsbestel opgeleverd. Versterking en vernieuwing van het onderwijs moeten binnen dit kader worden gezocht. De overdracht van normen en waarden via het onderwijs is een belangrijk goed, dat niet moet worden verzwakt door schaalvergrotingsope-

raties of te ver doorgevoerd decentralisatiebeleid.

Belangrijk is te bedenken dat onderwijs meer is dan pure kennisverwerving. In onze samenleving bestaat het gevaar dat onderwijs wordt versmald tot technische leerprocessen en dat kennis wordt gereduceerd tot allerlei specialismen. Overtuigingen, levenshoudingen, normatieve visies worden mede overgedragen via de school. Onderwijs geven is tevens opvoeden in levenswijsheid en het dragen van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Vakken als bijvoorbeeld geschiedenis, maatschappijleer en Nederlands zijn hierbij van bijzondere betekenis. Daarvoor moet in onze verzakelijkte tijd oog blijven. De aandacht voor persoonvorming mag echter niet doorslaan in de toepassing van psycho-sociale technieken (yoga, meditatie, etc.) die kunnen leiden tot deformatie van het kind. Goed onderwijs, dat weet heeft van het belang van kennis en identiteitsvorming, is de beste investering voor morgen. Inhoudelijke onderwijsvernieuwingen zijn van essentieel belang om de tred bij te houden van de snel veranderende samenleving. Structuurveranderingen zonder duidelijk beleidskader zijn echter funest voor het onderwijs. Wisselvallig en veranderlijk overheidsoptreden moet worden vermeden. Inhoudelijke onderwijsvernieuwing en kwaliteitsverbeteringen zijn thans belangrijker dan allerlei structuurveranderingen die geen duidelijk doel dienen. Het is terecht dat aandacht wordt gevraagd voor een goede introductie van geautomatiseerde leermiddelen (computer).

Eén ding is duidelijk: er mag niet meer bezuinigd worden op het onderwijs. Er moet eerder geld bij voor zaken als klas-
senverkleining en ondersteuning van het leerproces. Het is van belang dat aan bestaande knelpunten wordt gewerkt
alvorens nieuw beleid wordt ingezet. De geforceerde fusiegolf van de laatste jaren heeft tot een gebouwenkwes-
tie (dis-
locatie-probleem) geleid, die nog niet is opgelost. De basisvorming in het voortgezet onderwijs moet grondig geëvalueerd
worden. Intussen is het van belang dat er rust komt aan het front van het middelbaar onderwijs. In het hoger onderwijs
moet meer ruimte komen voor vakken die de student helpen bij de bezinning op wetenschap en cultuur. De prestatie-
beurs is een zware belasting voor studenten in het hoger onderwijs en kan in de huidige vorm niet gehandhaafd blijven.

- 2.42 De Onderwijsraad behoudt zijn specifieke taak als het gaat om de vrijheid van onderwijs. De Raad adviseert op dit punt bij wetgeving en in geval van conflicten tussen gemeenten en scholen, die de onderwijsvrijheid raken.
- 2.43 Vanuit het oogpunt van spreiding van onderwijsvoorzieningen en van de wenselijkheid van kleinschaligheid in het onderwijs, voert de overheid een ruimhartig nevenvestigingsbeleid.
- 2.44 De mogelijkheid tot decentralisatie van bevoegdheden naar het bijzonder onderwijs wordt verruimd mede om de dubbele loyaliteit van het gemeentebestuur te voorkomen.
- 2.45 Het beleid ten aanzien van wachtgelders behoort niet tot de eigenlijke taken van de minister van Onderwijs. Herplaatsing, arbeidsbemiddeling en het daadwerkelijk verstrekken van de uitkering komen onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- 2.46 In de Grondwet worden openbaar en bijzonder onderwijs onderscheiden. De zogenaamde 'Samenwerkingschool' mag niet bij wetgeving worden afgedwongen.
- 2.47 De normstelling, waaraan de jaarlijkse vergoedingen voor materiële kosten van het primair en voortgezet onderwijs is gerelateerd, wordt zodanig aangepast dat er daadwerkelijk sprake is van kostendekking.
- 2.48 De stimuleringsbonus voor fuserende of federatief samenwerkende scholen wordt afgeschaft.

Primair onderwijs en beroepsonderwijs

- 2.49 In het primair onderwijs heeft verkleining van de klassen tot maximaal 25 leerlingen de hoogste prioriteit. Regelingen voor klassen- en onderwijsassistenten worden afgebouwd ten gunste van klassenverkleining. Voorts moet in het kader van klassenverkleining aandacht worden geschonken aan kleine scholen met grote combinatieklassen.
- 2.50 Er wordt gestreefd naar vermindering van allerlei planverplichtingen. Deze en andere administratieve verplichtingen drukken te zwaar op de schooldirectie.
- 2.51 Het streven om leerlingen in achterstandsituaties zo veel mogelijk in het reguliere onderwijs te houden wordt ondersteund. Dit streven mag echter niet gepaard gaan met een verhoging van de drempels voor het speciaal onderwijs, in die zin dat kinderen die op dat onderwijs zijn aangewezen extra lang moeten wachten op toestemming.
- 2.52 Bij de onderwijsverzorging door schoolbegeleidingsdiensten dient de vraag van de scholen zelf doorslaggevend te zijn. Een vraag naar begeleiding door een landelijke dienst naar richting is, in het licht van de onderwijsvrijheid en de autonomie van de school, even legitiem als begeleiding door een regionale dienst.

- 2.53 Het loslaten van het begrip richting bij de stichting van scholen wordt gesteund. De rechten van bestaande scholen moeten worden gerespecteerd. De stichtingsnorm moet worden verlaagd. De bepaling van de 'kleur' rust bij het bevoegd gezag van de school.
- 2.54 Aan leden van de medezeggenschapsraad mag, evenals aan bestuurs- en personeelsleden, onderschrijving van doel en grondslag van de school worden gevraagd.
- 2.55 De kerndoelen mogen niet te gedetailleerd zijn. Scholen moeten leerlingen op niveau onderwijzen, maar daarbij wel de vrijheid behouden voor een eigen specifiek-pedagogische en levensbeschouwelijke invulling.
- 2.56 Sponsoring van het onderwijs door bedrijven wordt verboden. Ook mogen de lasten van het onderwijs niet op de ouders afgewenteld worden. De eigen bijdragen voor onderwijs moeten aanvaardbaar blijven. Op het leerlingenvervoer mag niet verder bezuinigd worden.
- 2.57 Voor het volgen van goed onderwijs moeten zo weinig mogelijk financiële drempels worden opgeworpen. De heffing van lesgeld in het voortgezet onderwijs vanaf 16 jaar wordt afgeschaft.

Hoger onderwijs

- 2.58 In het Hoger Onderwijs dient beroepsopleidend en academisch onderwijs blijvend onderscheiden te worden.
- 2.59 In het universitair onderwijs dient meer aandacht te worden besteed aan waarden en normen die in de wetenschap en in de samenleving tot gelding komen.
- 2.60 HBO-instellingen dienen hun studenten te vormen in de vak-ethiek van het betreffende beroep.
- 2.61 Lerarenopleidingen worden in staat gesteld vanuit hun eigen identiteit te blijven werken. Samenwerking of samenvoeging van lerarenopleidingen met verschillende identiteiten mag niet worden afgedwongen.
- 2.62 Op universiteiten verdienen geesteswetenschappen extra bescherming. Levensbeschouwelijk onderwijs in de vorm van bijzondere leerstoelen van bijvoorbeeld de Stichting Reformatorische Wijsbegeerte mogen rekenen op facilitering en ondersteuning.
- 2.63 Wetenschappelijk onderzoek dient hand in hand te gaan met ethische bezinning op de grenzen van onderzoek en toepassing daarvan. Binnen de universiteit moeten ethische commissies een grotere rol gaan spelen.
- 2.64 De overheid garandeert ruimte voor fundamenteel wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Disciplines die een grote maatschappelijke waarde vertegenwoordigen (zowel in de geesteswetenschappen als in de exacte wetenschappen) worden beschermd.

Studiefinanciering

- 2.65 Bij de nieuwe vormgeving van het stelsel van studiefinanciering wordt een onderscheid gemaakt tussen draagkrachtige en minder draagkrachtige ouders. Aan studenten met minder draagkrachtige ouders wordt een a dequate beurs verstrekt.
- 2.66 De prestatiebeurs wordt afgeschaft. Zonder het risico van hoge schuldverplichtingen moeten studenten vijf jaar een beroep mogen doen op een beurs. Hierin worden temponormen (aan de hand van studiepunten) verwerkt.
- 2.67 Ex-studenten worden in de gelegenheid gesteld om hun studieschuld weg te werken door middel van het verrichten van gemeenschapstaken. Deze gemeenschapstaken zijn vergelijkbaar met taken zoals die in het verleden werden verricht tijdens vervangende dienstplicht.

2.8 Sociale verhoudingen en sociale zekerheid

De Bijbel tekent het leven van de mens als een verantwoordelijk bestaan. Arbeid is een zinvolle vervulling van een dergelijk bestaan. Mensen willen zich graag ingeschakeld weten. In een bijbelse visie op mens en arbeid ligt daarop de volle nadruk. De mens heeft de opdracht de schepping te beheren en te bouwen tot eer van God. Niemand is daarbij nutteloos. Het gaat ook om de ontplooiing van wat klein of gering lijkt. De onderscheiding tussen betaalde en onbetaalde arbeid, tussen hoog en laag arbeidsvermogen is daaraan ondergeschikt. Daarom moet er door de overheid en door de burgers in hun verantwoordelijkheid uit alle macht geprobeerd worden mensen op één of andere wijze in te schakelen.

Ook de gehandicapte, de allochtoon en de (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte. Zo houden we de gemeenschap in ere.

Privatisering, marktwerking en flexibilisering leiden niet automatisch tot een rechtvaardige sociale ordening. Daarvoor zijn politieke en morele keuzes nodig die de sociale bodem onder de economie gezond houden. De overheid moet zich inspannen voor goede sociale verhoudingen en goede sociale voorzieningen op een aanvaardbaar minimumniveau. Dat betekent tevens een inzet voor financiële solidariteit van de werkenden met de niet-werkenden, voor de bescherming van de werknemer op de werkvloer, voor een effectieve bestrijding van armoede en sociale uitsluiting. Misbruik van regelingen en een verschijnsel als zwartwerken tonen een gebrek aan solidariteit. Zwartwerken moet als vorm van broodroof duidelijker bestreden worden. Er is in de achter ons liggende periode te weinig gedaan om het hiervoor benodigde normbesef in de samenleving aan te wakkeren. Solidariteit en omzien naar elkaar vereisen een morele grondslag die uitdrukkelijk benoemd moet worden.

Sociaal minimum

Om mee te kunnen doen in de samenleving is een bepaald minimum aan inkomsten nodig. Dat heet het sociaal minimum. Van dit minimuminkomen zou een huishouden gefinancierd moeten kunnen worden (huur, vaste lasten, voeding, kleding). Ook zij die niet zelfstandig een inkomen kunnen verwerven, moeten op dit minimumniveau kunnen leven. Dat is nodig om sociale uitsluiting tegen te gaan. Tegelijkertijd kan deze minimumuitkering door allerlei plaatselijke heffingen en belastingen worden aangetast. Dit kan leiden tot onrechtvaardige verhoudingen. In verband hiermee is het nodig de toereikendheid van het sociaal minimum voor de verschillende categorieën huishoudens periodiek te onderzoeken. Aangezien gezinnen met kinderen duurder uit zijn moet de koopkracht van deze gezinnen worden verhoogd. Met het oog daarop wordt de kinderbijslag voor gezinnen met lagere inkomens verhoogd. Tegen deze achtergrond dan de kindertabel in de individuele huursubsidie vervallen.

Inkomensbeleid

- 2.68 Het inkomensbeleid wordt in beginsel op rijksniveau bepaald. Gemeenten kunnen een eigen minimabeleid voeren, onder de voorwaarde dat dit niet leidt tot ongerechtvaardigde inkomensverschillen tussen gemeenten.
- 2.69 Verlaging van het netto-minimumloon wordt afgewezen. Daarnaast moet worden voorkomen dat aanvulling van het minimumloon noodzakelijk is om op het bestaansminimum uit te komen
- 2.70 Armoedebestrijding is een wezenlijk onderdeel van het inkomensbeleid. De vrijlatingsbepaling in de Bijstandswet wordt verruimd, naarmate men langer afhankelijk is van een uitkering. Bij de bestrijding van armoede wordt de samenwerking gezocht met diaconieën en charitatieve instellingen. Aan diegenen die zich langer dan drie jaar op een sociaal minimum bevinden, wordt een landelijk vastgestelde toeslag verstrekt.
- 2.71 Jaarlijks moet een landelijke minimarapportage worden gepubliceerd. Daarin wordt in elk geval vermeld de inkomensbestanddelen en kosten voor huishoudens met een inkomen op het sociaal minimum in iedere gemeente. Op deze wijze kan worden bepaald of de koopkracht van betrokkenen onder het sociaal minimum is gedaald.
- 2.72 Private schuldhulpverlening kan een complementaire taak ten opzichte van gemeentelijke instantie (sociale dienst, kredietbank) vervullen. Om malafide praktijken tegen te gaan is het noodzakelijk dat zo spoedig mogelijk wordt overgegaan tot certificering van bonafide private organisaties.

Arbeidsverhoudingen

- 2.73 In wetgeving moet worden vastgelegd dat niet mag worden gestaakt dan nadat arbitrage heeft plaatsgevonden. De positie van werkwilligen verdient een geloofwaardige bescherming. Arbeidsconflicten in vitale diensten, zoals politie, brandweer en openbaar vervoer worden via bindende arbitrage opgelost.
- 2.74 De ondernemingsraad krijgt een wettelijk recht op een vertegenwoordiging in de Raad van Commissarissen.
- 2.75 Bevordert wordt de geleidelijke afschaffing van de VUT. Gestreefd wordt naar flexibele pensionering, waarbij op vrijwillige basis ook pensionering later dan bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd mogelijk is.
- 2.76 De rechtspositie van zogeheten flexibele werknemers (oproepkrachten, uitzendkrachten) moet worden versterkt. Zo worden de mogelijkheden voor het opeenvolgend gebruik van tijdelijk arbeidscontracten ingeperkt en wordt een uitzendovereenkomst in principe beschouwd als een arbeidsovereenkomst.

- 2.77 De overheid bevordert in het sociaal-economisch leven het respect voor de zondagsrust. Het inschakelen van de zondag als 'normale' werkdag wordt tegengegaan. Waar nodig worden wettelijke bepalingen daartoe aangepast.

Sociale zekerheid

- 2.78 Speciale aandacht zal moeten worden besteed aan de toegankelijkheid van de sociale verzekeringen. De overheid stelt in geval van privatisering de minimumvoorwaarden vast waaraan de sociale verzekeringen moeten voldoen.
- 2.79 Tegenover uitkeringsrechten behoren voor de beroepsbevolking plichten te staan, b.v. betreffende sollicitaties en scholing, het accepteren van passende arbeid ook buiten de eigen woonplaats of regio en - na verloop van een half jaar - het verrichten van vrijwilligerswerk en gemeenschapstaken. In relatie hiermee moet de bijverdienregeling worden versoepeld.
- 2.80 Een regeling voor arbeidsduurvermindering is wenselijk met name om de positie van oudere werknemers te versterken.
- 2.81 Het verdient aanbeveling tot premiedifferentiatie in de WWV over te gaan.
- 2.82 De WWV blijft recht bieden op een uitkering gebaseerd op het laatst verdiende loon. Een 'middelloon-WWV' doet onvoldoende recht aan het verzekeringskarakter en zal met name oudere werknemers met kinderen hard treffen.
- 2.83 Er wordt afgezien van de introductie van marktwerking in de WAO.
- 2.84 De AOW blijft welvaartsvast. Het netto-AOW-inkomen wordt geleidelijk aan met 5%-punt verhoogd. Ter financiering van de AOW wordt de heffingsgrondslag van de AOW-premie verbreed en wordt het AOW-fonds deels vanuit de belastingopbrengsten gevoed. Verhoging van de premies wordt niet uitgesloten.
- 2.85 De Algemene Nabestaandenwet (ANW) wordt aanmerkelijk versoepeld. De verzekering van het zogenaamde ANW-gat moet voor alle belanghebbenden tegen aanvaardbare premies mogelijk zijn. Er worden maatregelen getroffen om te voorkomen dat nabestaanden teveel koopkracht verliezen. De gelijkstelling tussen gehuwden en samenwonenden wordt teruggedraaid.
- 2.86 Het inkomensbegrip in inkomensafhankelijke regelingen moet zo spoedig mogelijk worden geharmoniseerd.
- 2.87 Het toezicht op de uitvoering van de Algemene Bijstandswet wordt verbeterd; bij het toepassen van maatregelen wordt rekening gehouden met mogelijkheden van gemeenten om fraude-opsporing te vertalen in fraudebestrijding.
- 2.88 Met name voor niet-kostwinners, deeltijdwerkers en seizoenarbeiders en maatschapvisserij is de verzekeringsplicht voor werknemersverzekeringen geen klemmende noodzaak. Nader onderzocht wordt in welke gevallen de verzekeringsplicht kan vervallen.
- 2.89 Gestreefd wordt naar het opzetten van een centrale gegevensbank, waarin de administratie van alle uitvoeringsorganisaties op het terrein van sociale verzekeringen is gebundeld. Hierbij moet uiteraard bijzondere aandacht worden besteed aan privacybescherming en bestuurlijke inbedding.
- 2.90 De bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik in de sociale zekerheid verdient prioriteit, zeker ook om het draagvlak voor de sociale zekerheid in stand te houden. Gemeenten worden verplicht voldoende sociaal onderzoekers aan te stellen.

Werkgelegenheid

- 2.91 Melkert- en banenpoolbanen worden afgeschaft. In plaats daarvan worden nieuwe reguliere banen gecreëerd in de collectieve sector (verpleging, thuiszorg, politie, onderwijs en bij de gemeentelijke overheid). Hiertoe worden voldoende middelen beschikbaar gesteld.
- 2.92 Ter bestrijding van de groei van het aantal arbeidsongeschikten vindt adequate uitvoering van en controle op het ARBO-beleid plaats. Daarnaast moet in de arbeidsongeschiktheidswetten een onderscheid worden gemaakt tussen het beroepsrisico en het sociaal risico, om de verantwoordelijkheid van werknemers voor hun eigen gezondheid te benadrukken.

- 2.93 'Begeleid werken' van gehandicapten, conform het concept zoals dat bij de Stichting ROZIJ Werk (voorheen Breman-project genoemd) plaatsvindt, wordt landelijk toepasbaar.
- 2.94 Om de door de vele bezuinigingsrondes onverantwoord lange wachtlijsten versneld weg te werken is een extra financiële impuls van de rijksoverheid voor noodlijdende Sociale Werkvoorziening-bedrijven onontbeerlijk.
- 2.95 De sollicitatieplicht voor alleenstaande bijstandgerechtigde ouders met minderjarige kinderen wordt afgeschaft. Wel kan van deze categorie ouders worden verwacht dat - bij voorkeur onder schooltijd van de kinderen - wordt voldaan aan een scholingsplicht. De mogelijkheden van ontheffing van de sollicitatieplicht in het geval de betrokkene zorgtaken verricht, moeten worden verruimd.
- 2.96 Aan de zogenaamde één-loket-gedachte, waarbij gemeenten, arbeidsvoorziening en uitvoeringsinstellingen ten bate van werkzoekenden vergaand samenwerken, dient voortvarend gestalte te worden gegeven.

3. Het recht in het hart

Over openbare orde en openbaar bestuur

3.1 Politiek van de dienstbaarheid

Nederland is een soevereine staat. Een staat met een duidelijk omgrensd grondgebied, een zelfstandig openbaar bestuur en een bevolking die zich als een culturele eenheid met dit alles verbonden weet. Om die bevolking gaat het ons wanneer we het in dit hoofdstuk willen hebben over het openbaar bestuur. Het bestuur is er immers voor die bevolking, de bevolking is er niet voor het bestuur. Als er geen mensen zijn, is er ook geen overheid. God gaf mensen een opdracht de aarde goed te beheren en gaf daartoe ook overheden. In het bestuur van het land zetten we een dikke streep onder het woord dienstbaarheid. Zij die een openbaar ambt bekleden - als minister of als gemeenteraadslid of als rechter - doen dat in dienstbaarheid aan de samenleving. Wanneer regering en parlement wetten maken, is het van wezenlijk belang dat zijzelf daarvan doordrongen zijn. Als politie en justitie bezig zijn het recht te laten gelden en het onrecht te bestrijden, zijn ze dienstbaar aan het welzijn van de samenleving.

De Bijbel roept bestuurders op het recht in hun hart te dragen (Deuteronomium 6:6, Micha 3:1). Dat betekent niet alleen dat je de Grondwet en de wetten van het land respecteert, maar dat je door middel daarvan de gerechtigheid van God zoekt. Het recht is er om de samenleving leefbaar te houden. Het recht is er vanwege de zich altijd weer manifesterende slechte aard van de mens. Het beschermt de zwakke tegen uitbuiting door de sterken. Het geeft richting aan de rechtsstaat. Wanneer het recht zo wordt verbonden met de gerechtigheid in het publieke leven, krijgt de samenleving de bezieling om het goede te doen. Dat is de eerste grondregel voor bestuurders. Wie het recht in het hart draagt is niet uit op eigen voordeel of prestige, maar is gericht op het welzijn van allen. Gevangenen zijn een noodzakelijk kwaad, maar als het recht niet in de harten leeft, is er altijd een cellentekort.

Gerechtigheid verhoogt een volk. Ook de Nederlandse bevolking zal zich moeten inspannen voor de publieke gerechtigheid. We willen allemaal een betrouwbare overheid en een goed functionerende rechtsstaat. Daarvoor is nodig dat burgers zich zelf inzetten voor een maatschappelijk klimaat waarin bepaalde normen en waarden gerespecteerd en nageleefd worden. Verantwoordelijk en actief burgerschap, zorg voor een veilige woon-, werk- en leefomgeving, bescherming van elkaars naam en goed, dat zijn belangrijke dingen. Wanneer we niet alleen maar eigen voordeel calculeren, krijgt ook de roep om een betrouwbare en geloofwaardige overheid stevige grond onder de voeten. Een stijl van gedogen verraadt onverschilligheid voor de publieke zaak. Daarmee begint de verloedering van de samenleving. Vraag niet alleen wat uw land voor u kan doen, vraag wat u voor uw land kunt doen, zei J.F. Kennedy ruim dertig jaar geleden. Dat is de eerste grondregel voor de burger.

Die boodschap geldt des te sterker in een land van minderheden. Heel onze geschiedenis laat zien hoe de liefde voor de publieke zaak en de ruime vrijheden op allerlei gebied hand in hand gingen. De grondwettelijke vrijheden die we in Nederland kennen en die ons dierbaar zijn, zijn er om aan een ieder de ruimte te geven, niet om minderheden te beschadigen of te kwetsen. Toch spreekt die hooggeroemde Nederlandse tolerantie vandaag niet vanzelf meer. Stigmatiseren van buitenlanders, posters in bushokjes met teksten die het christelijk geloof bespotten, steeds schaamtelozer bloot in de media: vrijheden op het gebied van meningsuiting, zondagsviering of personeelsbeleid worden steeds vaker ten koste van leden van etnische of religieuze minderheidsgroepen misbruikt. Er moet blijvend gewaakt worden tegen alle vormen van discriminatie en racisme. Daartoe behoort ook het respecteren van elkaars meningen. Een goed gebruik van de vrijheden met het oog op opbouwende en politieke, maatschappelijke en culturele activiteiten vergt een positieve en actieve bescherming.

Dat is de politieke en staatkundige vernieuwing die we het hardst nodig hebben. Er wordt wel gesproken over de noodzaak van politieke en staatkundige vernieuwing. Deze moet dan bestaan uit gemeentelijke en provinciale herindelingen, nieuwe denkbeelden over het kiesstelsel, meer referenda etc. Het heeft de betrokkenheid van de burger bij het werk van politieke partijen niet vergroot. Intussen participeert de burger wel in actiegroepen en maatschappelijke bewegingen. De beste vorm van staatkundige vernieuwing bestaat in het aanspreken van mensen op wat hen beweegt. De politiek moet verlost worden van haar technocratisch en bureaucratisch karakter en weer opnieuw overtuigingen ter sprake brengen. De politiek moet ook heldere keuzes durven maken als het gaat om de grote kwesties op het gebied van ethiek en bestuur. Dat is politiek uit het hart.

3.2 Openbaar bestuur

- 3.1 In wetgeving en beleid wordt gewaakt tegen aantasting en geleidelijke uitholling van de klassieke grondrechten. In het bijzonder de vrijheid van godsdienst - in de ruimste zin van het woord - en de vrijheid van onderwijs behoeven ruimhartige bescherming. Bij de evaluatie van de Algemene Wet Gelijke Behandeling zal hieraan in het bijzonder aandacht moeten worden geschonken.
- 3.2 Het misbruik van Gods naam behoort onder geen beding de bescherming van de vrijheid van meningsuiting te krijgen; teneinde het strafrechtelijk verbod op openbare godslastering zijn volle betekenis te laten behouden, is een actiever optreden van het Openbaar Ministerie gewenst.

- 3.3 Racisme en discriminatie op grond van huidskleur verdienen krachtige bestrijding. Het anderen opzetten tot discriminatie wordt daartoe strafbaar gesteld in een apart 'haatzaai-artikel'. Bij geweldpleging of herhaalde ordeverstoringen door of onder verantwoordelijkheid van extremistische organisaties komen maatregelen als beperking van de demonstratievrijheid, stopzetten van overheidssubsidies, het niet ter beschikking stellen van zendtijd voor RTV en zonodig een partijverbod in aanmerking.
- 3.4 Introductie van een Constitutioneel Hof verdient aanbeveling. Met het oog op de bescherming van de grondrechten wordt het mogelijk gemaakt een wetsvoorstel, dat volgens ten minste 30 leden van de Tweede Kamer spanning oplevert met de Grondwet, uitsluitend bij gekwalificeerde meerderheid aan te nemen.
- 3.5 In de Grondwet wordt vastgelegd dat verdragen slechts dan van invloed kunnen zijn binnen de Nederlandse rechtsverhoudingen, indien de inhoud van die verdragen is vertaald in Nederlandse wetgeving. Rechtstreekse werking van (onderdelen van) verdragen wordt hiermee afgewezen.
- 3.6 Rechtstreekse subsidiëring van politieke partijen wordt afgewezen. Ondersteuning van aan partijen gelieerde instellingen (wetenschappelijke bureaus, vormingsinstituten, jongerenorganisaties) is een aanvaardbaar middel ter versterking van het parlementair-democratische stelsel.
- 3.7 Wijziging van het kiesstelsel in de richting van een districtenstelsel wordt afgewezen.
- 3.8 Het consultatief referendum kan slechts worden toegepast bij beslissingen waarbij de nationale soevereiniteit in geding is, zoals de plaats van Nederland in Europa. Een wetgevend (of correctief) referendum wordt afgewezen.
- 3.9 Gedogen moet beperkt blijven tot zeer uitzonderlijke situaties en altijd een tijdelijk karakter hebben. De geloofwaardigheid van de overheid wordt geschaad als handhaving van de strafbaarstelling niet gepaard gaat met daadwerkelijke opsporing en vervolging van overtredingen.
- 3.10 De mogelijkheden van de burger om zich te verweren tegen inbreuken op de privacy (ongewenste post/telefoon, reality-tv) worden verruimd. De privacy-wetgeving wordt tevens gericht op de bescherming van genetische gegevens.
- 3.11 Bij decentralisatie van rijkstaken wordt de rechtsgelijkheid voor de burgers nadrukkelijk meegewogen. Decentralisatie van rijkstaken naar provincie of gemeente behoort, mede ter versterking van het decentrale bestuur, gepaard te gaan met beschikbaarstelling van voldoende financiële middelen; van een automatische 'efficiency-korting' mag geen sprake zijn.
- 3.12 Vanwege het belang van helderheid en doorzichtigheid van de bestuurlijke organisatie, verdient een bestuurslaag tussen provincie en gemeente ('vierde bestuurslaag') geen aanbeveling. Bestaande en nieuwe bestuurs- en samenwerkingsvormen (gewesten, stadsprovincies, gemeenschappelijke regelingen) worden aan dit uitgangspunt getoetst.
- 3.13 Terugdringing van de enorme verscheidenheid aan bestuurlijke en functionele regio's en samenwerkingsvormen en -gebieden is dringend geboden.
- 3.14 Functionele decentralisatie en convenanten als beleidsinstrumenten worden kritisch bezien, aangezien daarbij gemakkelijk publieke en private taken en belangen vermengd worden.
- 3.15 Versterking van de coördinerende rol van de provincie is nodig, met name voor een integrale aanpak van het economisch ontwikkelingsbeleid, omgevingsbeleid (milieu, ruimtelijke ordening) en infrastructureel beleid (verkeer en vervoer).
- 3.16 De Gemeentewet wordt ontdaan van onnodig bevoogdende en/of beperkende, alsmede louter schaalvergroting bevorderende regels.
- 3.17 Omdat gemeentelijke herindelingen altijd een vergroting van de afstand tussen bestuur en burger tot gevolg hebben, dienen deze slechts plaats te vinden als uitbreiding van bevoegdheden en middelen van gemeenten en samenwerking tussen gemeenten geen uitkomst bieden voor evidente knelpunten, zoals bijvoorbeeld bestuurlijke versnippering of gebrekkige bestuurskracht. De coördinerende rol van de provincie moet versterkt worden.

Herindelingen of afsplitsingen kunnen voorwerp zijn van consultatieve plaatselijke referenda. Bij herindelingen wordt aan sociaal-culturele criteria een grote betekenis gehecht.

- 3.18 Voor grootstedelijke gebieden (Rotterdam, Amsterdam en Den Haag) kan worden overwogen samenwerkings-taken van omliggende gemeenten over te dragen aan kleinere provincies onder de voorwaarde dat gemeenten binnen die kleinere provincies zelfstandig en vitaal blijven.
- 3.19 Benoeming van burgemeesters en Commissarissen van de Koningin door de Kroon verdient de voorkeur boven enigerlei vorm van (verkapte) verkiezing. Naast deskundigheid en geschiktheid is evenredige spreiding over politieke partijen een belangrijk criterium bij benoemingen in deze en andere (bestuurlijke) functies.
- 3.20 'Politieke benoemingen' in geval van overige openbare ambten en functies vertroebelen de verhoudingen en vormen een bedreiging van de onmisbare scheiding van machten en verantwoordelijkheden.

3.3 Vreemdelingenbeleid

Bij vreemdelingenbeleid gaat het om het vraagstuk van de toelating van mensen met een niet-Nederlandse nationaliteit in ons land. Jaarlijks melden zich enkele tienduizenden 'vreemdelingen' aan de grens of op Schiphol. Een belangrijk deel van hen is op de vlucht geslagen en verlangt de status van politiek vluchteling en is dus asielzoeker. Anderen zijn op zoek naar betere economische perspectieven. Niet vergeten mag worden dat internationale migratie mede in de hand wordt gewerkt door slechte economische vooruitzichten in bepaalde delen van de wereld. Er is dan ook een verband tussen ontwikkelings samenwerking en het indammen van vluchtelingenstromen.

De asielerzoeken worden getoetst door de Immigratie- en Naturalisatiedienst. Dit moet zorgvuldig gebeuren. Het opkomen voor de vreemdeling is een christelijke plicht (Exodus 22:21). Voor politieke vluchtelingen moet er een wijk-plaats zijn, anders zouden wij meewerken aan hun onderdrukking. Economische vluchtelingen moeten terug, Nederland kan niet onbepaald mensen opnemen, Nederland kan zich wel inzetten voor verbetering van economische perspectieven en opvang van vluchtelingen elders op de wereld. De toetsing moet niet alleen barmhartig zijn, maar ook rechtvaardig. Het is van belang dat de opvang van vluchtelingen en de toetsing van asielaanvragen zo dicht mogelijk bij de bron plaats-vinden, dat wil zeggen in de regio waar vluchtelingen vandaan komen.

Bij eventuele repatriëring zal men er van verzekerd moeten zijn dat in het land van herkomst fundamentele mensen-rechten, in het bijzonder op het punt van de godsdienstvrijheid, niet worden geschonden.

- 3.21 Het Vluchtelingenverdrag behoort op een loyale wijze te worden uitgevoerd. Het - noodzakelijke - restrictieve toelatingsbeleid betekent niet dat Nederland zich aan de medeverantwoordelijkheid voor de zorg voor (opvang van) vluchtelingen elders in de wereld kan onttrekken. Als sluitstuk van een zorgvuldige toelatingsprocedure geldt een consequent uitzettingsbeleid.
- 3.22 Nederland moet zich inzetten voor het bereiken van duurzame oplossingen voor de vluchtelingenproblematiek. Van duurzame oplossingen is sprake als de mogelijkheden om menswaardig te leven en de fundamentele rechten van vluchtelingen zijn hersteld.
- 3.23 Het is gewenst dat de opvang in eerste aanleg van alle vluchtelingen ook de beoordeling van het vluchtverhaal (de asielttoets) plaatsvindt in de eigen regio, bij voorkeur in opvangcentra onder beheer van de Verenigde Naties. Met inachtneming van een in overleg met het gastland te bepalen contingent en onder toetsing aan internationaal vastgestelde criteria, vindt toewijzing plaats door de Verenigde Naties.
- 3.24 Binnen het kader van de thans geldende procedure behoren asielzoekers zo snel mogelijk te weten waar zij aan toe zijn. De procedures moeten daarom worden bekort. De deugdelijkheid van besluiten over toelating of uitzet-ting is een voortdurend aandachtspunt. Uitzetting van uitgeprocedeerde vreemdelingen gaat - mits zij te goeder trouw zijn - gepaard met een aanbod tot hulp bij de hervestiging, bijvoorbeeld door al in Nederland de mogelijk-heid tot het volgen van vakcursussen te bieden. De terugzending van technisch moeilijk verwijderbare asielzoekers moet in internationaal verband worden opgelost. Op landen die weigeren uitgeprocedeerde asielzoekers weer op te nemen, dient in EU-verband meer druk te worden uitgeoefend.
- 3.25 Aan toegelaten vluchtelingen worden alle kansen geboden zich in Nederland een plaats te verwerven en hun talenten en bekwaamheden te ontplooien. Niet-toegelaten vreemdelingen die buiten hun schuld niet verwijder-baar zijn, hebben recht op opvang.
- 3.26 Aan de wettelijke voorwaarden voor naturalisatie, met name beheersing van de Nederlandse taal, behoort beter de hand te worden gehouden. Toekenning van het Nederlanderschap dient alleen plaats te vinden wanneer de oorspronkelijke nationaliteit wordt prijsgegeven.

3.4 Politie en justitie

De crisis in de opsporing, waar de enquête-commissie-Van Traa over rapporteerde, vergt een krachtig optreden van politie en justitie. De overheid moet daarvoor de nodige middelen ter beschikking stellen. De sterke arm van de politie schiet tekort om geweldsdelicten, diefstallen en andere misdrijven te voorkomen en de daders te vinden. Het aantal opgeloste misdrijven daalt van jaar tot jaar en bedraagt nu 19%. Verontrustend is ook de toename van geweld onder jongeren en de steeds ernstiger aard van de misdrijven begaan op jeugdige leeftijd. Criminele organisaties opereren internationaal en worden steeds professioneler. Het feit dat geweld en georganiseerde criminaliteit zich concentreert bij bepaalde minderheidsgroepen en in een aantal oude binnensteden is ronduit zorgwekkend.

De recent uitgevoerde reorganisatie van de politie is niet het goede antwoord op deze situatie gebleken. Bij een aantal politiekorpsen zijn specialismen als milieupolitie, zedenpolitie verdwenen en per saldo is de politiebezetting in menige regio afgenomen. De preventietaak en de aandacht voor nieuwe probleemgevallen lijden er onder. De groeiende kennis over de mishandeling van vrouwen - onder meer in huwelijksrelaties -, over misbruik van kinderen en over gewetenloze vrouwenhandel, vragen veel aandacht. In het licht van deze en andere urgente politietaken kan de vraag worden gesteld of bijvoorbeeld de enorme inspanning voor de begeleiding van wedstrijden in het betaald voetbal wel verantwoord is te noemen. Veel tijd en energie worden momenteel opgeslokt door discussies over de meest gewenste politie-organisatie. Er moet snel duidelijkheid komen over een verbeterde politie-organisatie.

Het strafrecht is steeds in ontwikkeling. De strafmaat bij drugscriminaliteit moet hoger worden. Ook als het gaat om grove gewelds- en zedendelicten mag de afschrikkende werking van een zware straf worden ingezet om de samenleving te beschermen tegen misdadigers. Herinvoering van de doodstraf wordt niet bepleit. Dit neemt niet weg dat het huidige artikel 114 van de Grondwet onjuist is - en dus geschrapt zou moeten worden -, omdat daarin ten principale wordt ontkend dat de overheid gelegitimeerd is tot het opleggen van de doodstraf, een bevoegdheid die zij in het licht van bijbelse gegevens onmiskenbaar heeft.

Er moet opnieuw en kritisch gekeken worden naar het instrument van vervroegde invrijheidstelling. Het ernst maken met ons rechts- en strafsysteem mag ons niet doen vergeten dat een samenleving niet klaar is met het opbergen van misdadigers. De zorg voor gedetineerden dient gericht te zijn op mogelijkheden van herstel en het bieden van kansen op terugkeer in de samenleving. Ook is het van belang de slachtoffers van een misdrijf goede nazorg te bieden. Er moet aandacht zijn voor zaken als verzoening, slachtofferhulp en hulp aan ex-gedetineerden. Er moet meer aandacht komen voor het verzoenend initiatief tussen mensen (private gerechtigheid).

- 3.27 De gebleken knelpunten van de nieuwe politie-organisatie (aansturing, democratische controle, capaciteits-toedeling, flexibele reactie op capaciteitsbehoefte in bijvoorbeeld toeristengebieden) moeten zo snel mogelijk worden opgelost, bij voorkeur binnen het huidige bestel. Een provinciale politie wordt evenwel niet op voorhand uitgesloten.
- 3.28 Ieder korps dient te beschikken over voldoende capaciteit voor de specialismen jeugd- en zedenzaken, milieu- en veldpolitie, en bestrijding van handel in bedreigde diersoorten.
- 3.29 Samenwerking en informatie-uitwisseling tussen de verschillende politiekorpsen, ook internationaal, moeten worden geoptimaliseerd. Europol kan hierbij een rol spelen (registratie internationale criminaliteit, vermissingen), maar dient geen uitvoerende bevoegdheden te krijgen. Internationale samenwerking op het gebied van politie en justitie dient zich meer te richten op georganiseerde criminaliteit vanuit Oost-Europa.
- 3.30 De minister van justitie draagt de volle politieke verantwoordelijkheid voor besluiten en handelingen van het Openbaar Ministerie. Het OM is geen onderdeel van de rechterlijke macht.
- 3.31 Het is onaanvaardbaar indien politie en justitie door onvoldoende capaciteit de hun opgedragen taken (veiligheid, openbare orde, misdaadbestrijding, snelle gerechtelijke vervolging, adequate uitvoering rechterlijke vonnissen) niet op een goede wijze kunnen uitvoeren. Niet alleen in de stedelijke regio's, maar ook op het platteland dient te allen tijde voldoende politie-sterkte gewaarborgd te zijn. Er moet voldoende surveillance kunnen plaatsvinden en de aanrijtijden moeten acceptabel blijven. Sepots of heenzendingen die voortvloeien uit capaciteitsoverwegingen behoren niet voor te komen.
- 3.32 Ter beteugeling van de kleine criminaliteit kunnen stadswachten, toezichthouders in wijken, winkelcentra, recreatiegebieden, stations en buurtpreventie een nuttige aanvulling vormen op de politiesterkte, mits duidelijkheid bestaat over de verhouding tot de politie (verantwoordelijkheden en bevoegdheden).
- 3.33 De eigenlijke politiezorg mag niet worden 'geprivatiseerd' door de opkomst van particuliere beveiligingsbureaus e.d. Dit neemt niet weg dat de kosten van (massale) politie-inzet bij sport- en andere manifestaties, houseparties, e.d., in rekening moeten worden gebracht bij de organisatoren. Deze zijn eerstverantwoordelijk voor de gang van zaken op eigen terrein en dienen maatregelen te treffen om ongeregelde toestanden te voorkomen.

- 3.34 De opsporing en bestrijding van de georganiseerde criminaliteit geschiedt bij voorkeur door multi-disciplinaire teams, waarin behalve de politie bijvoorbeeld ook de FIOD, en de douane en specifieke deskundigen deelnemen.
- 3.35 Financiële recherche dient in de opleiding en in de praktijk van de opsporing van de georganiseerde criminaliteit een prominente plaats in te nemen. De mogelijkheden van de 'pluk ze'-wetgeving moeten beter benut worden.
- 3.36 Het doorlaten van drugs en andere illegale goederen en het gebruik maken van criminele burger-infiltranten of kroongetuigen bij de opsporing wordt afgewezen.
- 3.37 De handhaving van de verkeersveiligheid is een taak die zich op het grensvlak van het eigenlijke politiewerk bevindt. Het verdient aanbeveling om het toezicht op de verkeersveiligheid in een aparte dienst voor de verkeersveiligheid te organiseren, los van de politie-organisatie, onder eindverantwoordelijkheid van de minister van Verkeer en Waterstaat. Tot de instrumenten om de verkeersveiligheid te handhaven behoren strenge sancties en een lik-op-stuk-aanpak.
- 3.38 Bevordert wordt dat politie en justitie op meer gestructureerde wijze aandacht schenken aan de opsporing van vermiste personen.
- 3.39 Ter vergemakkelijking van de bestrijding van met name de georganiseerde misdaad, wordt het witwassen van geld strafbaar gesteld.
- 3.40 In de strafrechtspleging dient meer aandacht te worden gegeven aan de positie van het slachtoffer van delicten. Behalve aan slachtofferhulp kan gedacht worden aan een verdere versterking van de rol van het slachtoffer in het strafproces. De mogelijkheden tot verhaal van geleden schade op de dader moeten worden vergemakkelijkt en verruimd.
- 3.41 Gevangenen, huizen van bewaring en tbs-inrichtingen behoren drugsvrij te zijn. Binnen de penitentiaire inrichtingen geldt een sober regiem, dat overigens zoveel mogelijk gericht is op resocialisatie en begeleiding op terugkeer in de maatschappij.
- 3.42 Om delinquent gedrag tijdens proefverlof te voorkomen wordt het toezicht tijdens het verlof verscherpt. De vroegde invrijheidsstelling behoort geen automatisme te zijn, maar wordt teruggebracht tot de kern: beloning voor goed gedrag.

3.5 Openbare eerbaarheid, zedelijkheid

Uit allerlei signalen uit de samenleving kan worden afgeleid dat de vrije seksuele moraal, die jarenlang verkondigd is, tot grote individuele en maatschappelijke schade leidt. Sexuele intimidatie, prostitutie, vrouwenhandel, pedofilie werken ontwrichtend in op personen en gezinnen. Het is onaanvaardbaar dat op deze terreinen niet duidelijker wordt opgetreden en dat de overheid met valse schaamte kampt om hier normerend op te treden. De RPF laat zich in dezen leiden door de Bijbel, die het huwelijk aanwijst als de bedding voor de beleving van seksualiteit en als de beste remedie om seksuele excessen en uitbuiting van mensen tegen te gaan.

- 3.43 De strafrechtelijke bepalingen ter bescherming van de openbare eerbaarheid en goede zeden, ter bescherming van met name jeugdigen en (illegale) prostitué(e)s dienen adequaat te worden nageleefd en waar nodig aangescherpt. Daartoe wordt het bordeelverbod gehandhaafd, wordt straf opgetreden tegen het exploiteren van (minderjarige en illegale) prostitué(e)s en wordt de verkoop van pornografie en de exploitatie van sexshops verboden. Behalve de handel in en het in voorraad hebben van, wordt ook het bezit van kinderporno strafbaar gesteld.
- 3.44 Het vervolgen van zedendelicten waarbij minderjarigen zijn betrokken moet ook mogelijk zijn indien geen klacht is ingediend.
- 3.45 Oneerbare, aanstootgevende of grievende reclame wordt met kracht tegengegaan. Reclame voor seksclubs, bordelen, 06-sexlijnen, beurzen op paranormaal gebied e.d moet wordt verboden. Naaktrecreatie op openbaar toegankelijke terreinen dient niet toegestaan te worden.
- 3.46 Vrouwenhandel, alsmede het seksueel misbruik van vrouwen en minderjarigen en sextoerisme, verdienen een krachtige aanpak. Bijzondere aandacht verdient de bestrijding van kinderprostitutie, onder meer door de strafbaarstelling van de prostituant.

- 3.47 Incest en andere vormen van seksueel misbruik van kinderen zijn een ernstig maatschappelijk kwaad, dat de overheid dient te bestrijden. De bewijsvoering dient evenwel met zorgvuldigheid te geschieden. Naast gevangenisstraf voor de dader zijn extra maatregelen van belang. In aanmerking komen: hulpverlening, gezinstherapie, maatregelen in de sfeer van de kindbescherming, uithuisplaatsing van de dader.

Verslaving

Het drugsbeleid van Nederland is toe aan een grondige revisie. Het gedoogbeleid heeft het gebruik van softdrugs uit de sfeer van de criminaliteit gehaald, maar heeft druggebruikers en burgers die overlast ervaren in de kou laten staan. Het gedoogbeleid komt de overheid goed uit, maar ondermijnt de gemeenschap. De overheid dient zich sterker te manifesteren als de hoeder van het welzijn en de gezondheid van mensen. Door softdrugs te gedogen maakt de overheid zich medeverantwoordelijk voor een gebruikerscultuur, waarvan de zwakken de dupe zijn. De ontluistering van de mens welke gepaard gaat met verslaving aan harddrugs mag niet geduld worden. Een duidelijker afsprakenkader met gemeenten, scherpere vervolging, intensivering van verplichte afkick-programma's vormen de ingrediënten van de beleidswijziging die de RPF voorstaat.

In de achter ons liggende jaren is het softdrugsgebruik gestegen en de leeftijd waarop jongeren kennis maken met softdrugs gedaald. Het aantal verslaafden aan harddrugs blijft stabiel. Niet alleen op het terrein van drugsgebruik, ook op dat van het alcoholmisbruik nemen de problemen toe. Daarnaast nemen vormen van gok- en telefoonverslaving toe. Deze ontwikkeling is in de hand gewerkt door het verruimen van mogelijkheden om te gokken (casino's) en door de lakse politieke gedoogcultuur. Nederland gedooft verslaving in allerlei soort. Ook het drankmisbruik moet hier genoemd worden. Het wordt tijd voor nieuw beleid van preventie en ontmoediging en een krachtiger aanpak van de uitwassen om de verloedering van de samenleving tegen te gaan.

- 3.48 Het gedoogbeleid ten aanzien van softdrugsverkoop via 'coffeeshops' is tweeslachtig en dient te worden beëindigd. Gemeenten behoren een reële beleidsruimte te hebben om de 'nul-optie' gestalte te geven.
- 3.49 Het verschil in gezondheidsschade kan het maken van onderscheid tussen soft- en harddrugs voor wat betreft prioriteitstelling en strafmaat rechtvaardigen; dit mag evenwel niet leiden tot relativering, laat staan opheffing van de strafbaarstelling van softdrugs.
- 3.50 De teelt van en handel in cannabis (en ecodrugs) mag niet worden gedoogd en behoort een hogere prioriteit te krijgen bij de opsporing. Er is geen aanleiding om voor kleinschalige (huis)teelt een uitzondering te maken.
- 3.51 Aangezien het overgrote deel van de georganiseerde criminaliteit in ons land bestaat uit (soft)drugshandel, moet de strafmaat voor grootschalige drugshandel worden verhoogd.
- 3.52 XTC is een harddrug en behoort als zodanig te worden behandeld; dit betekent o.a. een consequente opsporing en vervolging van de verkoop en het bezit van XTC op en bij houseparties.
- 3.53 Een toereikende en kwalitatief hoogwaardige verslavingszorg is een onmisbaar onderdeel van het drugsbeleid. Daartoe worden ook gerekend projecten in de sfeer van arbeidsrehabilitatie en reïntegratie, en experimenten met verplicht afkicken. Terugdringing van de bestaande wachttijden voor opvang na de afkickperiode is van het grootste belang.
- 3.54 Het ontmoedigingsbeleid voor tabak en alcohol wordt voortgezet en geïntensiveerd. Preventie en voorlichting, met name gericht op jongeren, zijn van niet te overschatten betekenis; de reclame wordt verder beperkt, o.a. door buitenreclame uitsluitend bij verkooppunten toe te staan. Verdere verhoging van de accijnzen op tabaksproducten en alcoholhoudende dranken en terugdringing van het aantal verkooppunten is gewenst. Aan rookverboden in overheidsgebouwen en voor het publiek toegankelijke ruimten dient strikt de hand te worden gehouden.
- 3.55 Casino's worden verboden. Reclame voor gok- en kansspelen wordt met kracht tegengegaan. Op inachtneming van leeftijdsgrenzen voor zogenaamde 'amusementshallen' behoort nauwgezet te worden toegezien.
- 3.56 Gemeenten dienen de beleidsvrijheid te hebben om ook in de 'natte horeca' kansspelautomaten te weren (zgn. 0-0-0 optie).
- 3.57 In internationaal verband moet een oplossing worden gezocht voor het verschijnsel van het gokken via Internet. Bezien moet worden op welke wijze belemmeringen in de toepasselijkheid van het Nederlandse (straf) recht kunnen worden weggenomen.
- 3.58 Om 'telefoonverslaving' en telefoonfraude tegen te gaan wordt reclame voor sexlijnen verboden en worden de mogelijkheden verruimd om (bepaalde categorieën) informatie- en/of 'amusements'-lijnen af te sluiten.

4. Aandacht voor het leven

Over gezondheidszorg en de bescherming van het leven

4.1 Het leven is gekregen

In een tijd waarin het leven van mensen, dieren en planten in hoge mate maakbaar en manipuleerbaar lijkt, is het van belang te blijven stil staan bij het wonder van het leven. Het leven is gekregen. Het leven in al zijn verschijningsvormen is een geschenk van God en moet als zodanig ook gewaardeerd, gerespecteerd en beschermd worden. Dit geldt in het bijzonder voor het leven van de mens, die, anders dan de planten en de dieren, naar het beeld van God is geschapen. De mens draagt verantwoordelijkheid voor het leven. De bescherming van het leven van de individuele mens is daarom één van de belangrijkste taken van de overheid. Dit geldt te meer wanneer de betrokkene zelf daartoe (nog) niet of niet meer in staat is. De overheid heeft dan ook een bijzondere verantwoordelijkheid voor de bescherming van de ongeborenen, mensen met een handicap en van degenen van wie het leven naar het einde neigt.

Helaas moet worden vastgesteld dat de Nederlandse overheid haar verantwoordelijkheid op dit gebied steeds minder nakomt, waardoor de mens meer en meer wordt teruggeworpen op zichzelf. Wanneer de beschikking over het leven een individueel recht wordt, is het kil geworden in het hart van de samenleving. De zorg voor het leven is een last geworden, die mensen niet meer dragen willen. Verontrustend is dat euthanasie lang niet altijd wordt gemeld en dat voorgeschreven zorgvuldigheidseisen regelmatig genegeerd worden. Met wettelijke regels inzake de toepassing van abortus provocatus wordt in de praktijk eveneens vaak de hand gelicht. De wettelijke bescherming van het beginnende en het aflopende leven is intussen sterk uitgehold en er is in de praktijk sprake van grote vrijheid van abortus en euthanasie. In samenhang hiermee is er een tendens ontstaan om de dood te verkiezen als oplossing bij een verwachte of veronderstelde 'onvoldoende kwaliteit van het leven'.

De geneeskunde moet zich bewust blijven dat ze in dienst staat van het leven, zoals God het geeft. De medische wetenschap beschikt over veel meer kennis dan vroeger. Methoden om diagnoses te stellen zijn verfijnd. Veel meer ziekten en lichamelijke gebreken kunnen in een vroeg stadium worden opgespoord en behandeld. Steeds nadrukkelijker komen methoden onder de aandacht die veranderingen teweeg brengen in het genetisch 'materiaal' van mens en dier. Genetische manipulatie roept grote ethische bedenkingen op. Mag de mens zover gaan dat zelfs de persoonlijke identiteit wordt aangetast? Wat weten we over ongewenste en onomkeerbare gevolgen bij het nageslacht? Om die redenen is in elk geval genetische manipulatie van menselijke geslachtscellen en van hersencellen volstrekt verwerpelijk. Het klonen van mensen (ook in het embryonaal stadium) wijzen we af.

4.2 Bescherming van het menselijk leven

- 4.1 In de Grondwet wordt vastgelegd dat het menselijk leven volledige rechtsbescherming heeft vanaf de bevruchting tot aan de dood.
- 4.2 In de wet wordt vastgelegd dat abortus provocatus (inclusief 'over-tijd'-behandeling) slechts is gerechtvaardigd wanneer het leven van de moeder wordt bedreigd. De overheid draagt zorg voor goede opvang en begeleiding van vrouwen die tijdens en na een ongewenste zwangerschap in grote emotionele moeilijkheden zijn geraakt. Deze zorg strekt zich uiteraard ook uit tot de kinderen van deze vrouwen.
- 4.3 Euthanasie en hulp bij zelfdoding blijven strafrechtelijk verboden. Het vervolgingsbeleid moet volledig inhoud geven aan dit verbod. Het doden van wilsonbekwamen, zoals comapatiënten, pasgeborenen en demente bejaarden valt onder de delictomschrijving van moord en dient als zodanig te worden bestraft.
- 4.4 Pillen en andere middelen specifiek bedoeld voor de opwekking van een abortus of voor zelfdoding blijven verboden.
- 4.5 Prenataal onderzoek en erfelijkheidsonderzoek mag alleen gericht zijn op de gezondheid van het betreffende kind en mag nooit verplicht worden gesteld. De uitkomst van een vrijwillig onderzoek mag niet leiden tot dwang of drang in de richting van abortus-provocatus.
- 4.6 Het experimenteren met menselijke embryo's, het kweken van embryo's voor onderzoeksdoeleinden en het selecteren van embryo's op basis van bepaalde kwaliteitskenmerken blijft verboden, evenals genterapie in de kiembaan.
- 4.7 Octrooiering van technieken gericht op genetische manipulatie bij mensen wordt niet toegestaan.
- 4.8 Behandelingen waarbij aanstaande ouders het geslacht of een andere eigenschap van hun toekomstige kinderen kunnen kiezen, blijven verboden.

- 4.9 Vruchtbaarheidsbehandelingen die abortus in de hand werken, worden verboden. Andere vruchtbaarheidsbehandelingen worden slechts toegepast binnen het kader van het huwelijk en worden zodanig uitgevoerd dat niet meer bevruchte eicellen ontstaan dan in één behandelingscyclus bij de moeder kunnen worden ingebracht en worden niet toegepast na de menopauze.
- 4.10 Draagmoederschap moet bij wet verboden worden.
- 4.11 Er komt een moratorium op transplantatie van dierlijke organen in mensen ('xenotransplantatie').
- 4.12 Er komen wettelijke waarborgen om te voorkomen dat de toenemende kennis over erfelijke risico's leidt tot uitsluiting of discriminatie bij het afsluiten van verzekeringen.

4.3 Zorg voor de zorgsector

De gezondheidszorg vergt een grote inzet aan mensen en middelen. Het gaat hier om een geheel aan voorzieningen dat bijzonder hoge kosten met zich meebrengt. Sinds 1992 bedragen de kosten zo'n 9,0% van ons Bruto Nationaal Product per jaar. Bijna 1/10 dus van wat we verdienen. Het is goed wanneer een samenleving die kosten kan en wil opbrengen. Een goede gezondheidszorg mag ons best wat waard zijn. De middelen moeten evenwel goed benut worden. Het weglekken van geld of het opstrijken van uitzonderlijke grote winsten door de farmaceutische industrie past niet bij een verantwoorde inzet van gemeenschapsgelden voor een goede zorg. Er moeten soms moeilijke afwegingen worden gemaakt in de zorg. Daaronder mag de patiënt of de zorg aan het bed niet lijden. Nu al bestaat het gevaar dat er over een aantal jaren te weinig zorgpersoneel is. De beschikbaarheid, bereikbaarheid en de kwaliteit van de zorg dienen voorop te staan. Als gevolg van de vergrijzing zal het onontkoombaar zijn dat de zorgsector in de toekomst een absolute en relatieve uitbreiding ondergaat. Ook dit moet op een verantwoorde manier gefinancierd worden.

De overheid moet als verdelers van de middelen een belangrijke rol houden in de gezondheidszorg. Marktwerking blijkt in de praktijk vaak ten koste te gaan van degenen die zorg nodig hebben. Zieke mensen moeten kunnen rekenen op maatschappelijke solidariteit. De situatie in de Amerikaanse gezondheidszorg, waar de kosten aanzienlijk hoger zijn dan in ons land en de toegankelijkheid veel slechter, is een baken in zee. De overheid moet optreden om ongewenste ontwikkelingen, zoals het oprichten van privé-klinieken, tegen te gaan en zorg te dragen voor een ruime keuzemogelijkheid in het zorgaanbod. Voorkomen moet worden dat door schaalvergroting en regionalisatie steeds minder ruimte overblijft voor identiteitsgebonden zorgverlening. Er moet plaats blijven voor levensbeschouwelijke organisaties in de zorg. In de praktijk, bijvoorbeeld van de gehandicaptenzorg, blijkt dat de positie en de rol van overkoepelende organisaties de keuzemogelijkheden voor de zorgvrager verminderen. Hetzelfde geldt voor kartel- en monopolievorming in de thuiszorg. Reorganisaties werken negatief in op de kwaliteit van de zorgverlening. Mede met het oog op de werkers in de gezondheidszorg is het goed als er rust komt aan dit front.

De opvatting dat het budget voor de zorg toereikend moet zijn, betekent uiteraard niet dat het onbegrensd is. Een betere inzet van de schaarse middelen door het maken van heldere keuzes is nog altijd goed mogelijk. Met name medische behandelingen met een duidelijk luxe-karakter, zoals cosmetische operaties zonder medische indicatie, dienen daarom kritisch te worden bezien. Voorts dient bij de introductie van nieuwe medische mogelijkheden een zorgvuldige afweging en toetsing plaats te vinden.

- 4.13 De bestaande wachtlijsten (onder meer voor hartoperaties, de thuiszorg en voor huisvesting van mensen met een verstandelijke of lichamelijke handicap) worden weggewerkt of tot aanvaardbare proporties teruggebracht en het ontstaan van nieuwe moet worden voorkomen. Bij de samenstelling van wachtlijsten voor hartoperaties mag niet naar leeftijd worden gediscrimineerd.
- 4.14 Voor zorgverlening aan mensen voor wie geen herstel mogelijk is - waaronder terminale patiënten en grote aantallen chronisch zieken - dienen voldoende mogelijkheden te worden geschapen. Financiële steun aan hospices dient te worden verruimd. In het onderricht aan hulpverleners in de palliatieve zorg dient pijn- en symptombestrijding meer aandacht te krijgen.
- 4.15 Zowel in de thuiszorg, de geestelijke gezondheidszorg, de ouderenzorg als de zorg voor gehandicapten, moet de hulpvrager vrij kunnen kiezen voor hulpverlening die aansluit bij de eigen levensovertuiging. De regionalisering van de zorg mag niet ten koste gaan van landelijk opererende instellingen die een bepaalde richting vertegenwoordigen.
- 4.16 Bij de zorg voor mensen met verstandelijke of lichamelijke handicaps dient zoveel mogelijk participatie in de samenleving te worden nagestreefd, mits hierbij het belang en het welzijn van de gehandicapte worden gehandhaafd.

- 4.17 Er dient een verdere integratie plaats te vinden van verpleging en verzorging van ouderen, ook voor wat betreft het financiële kader. In de zorgcentra dienen voldoende mogelijkheden te zijn voor psycho-geriatrische en voor terminale zorg. In verpleeghuizen moeten meer eenpersoonskamers komen. Zieken en ouderen moeten niet gedwongen worden om op 'gemengde' zalen te liggen.
- 4.18 Getracht moet worden om de op langere termijn dreigende tekorten aan personeel in de zorg te voorkomen door het kiezen van een beroep in deze sector te stimuleren, door het faciliteren van de inzet van vrijwilligers en door het bevorderen van de ontwikkeling van technische middelen ter vergroting van de zelfredzaamheid.
- 4.19 Bij de financiering van de thuiszorg dient een sterker accent te worden gelegd op het systeem van de persoonsgebonden budgetten. In andere onderdelen van de zorg dient invoering of uitbreiding van dit systeem eveneens te worden onderzocht. Bij de uitvoering van het persoonsgebonden budget moet ervoor worden gezorgd dat de keuzemogelijkheden voor de hulpvrager daadwerkelijk worden verruimd, dat de kwaliteit van de zorgverlening gegarandeerd is en dat er sprake is van een onafhankelijke indicatiestelling.
- 4.20 Teneinde de maatschappelijke solidariteit in de ziektenkostenverzekering te garanderen dient er een basisverzekering met inkomensafhankelijke premies te komen, die voorziet in een redelijk basispakket. Vooruitlopend daarop wordt de Ziekenfondsgrens verhoogd en de inkomensgrens verruimd en wordt voor aanvullende pakketten een acceptatieplicht tegen een aanvaardbare premie van kracht.
- 4.21 Verstrekkingen die uit ethisch oogpunt onaanvaardbaar zijn, alsmede cosmetische chirurgie zonder medische indicatie en daarmee gelijk te stellen behandelingen, moeten buiten het basispakket van de ziektenkostenverzekering worden gelaten.
- 4.22 Er komt een plafond ('zorgkostenplafond') voor de totale kosten voor alle zorg- en hulpverlening (premies, eigen risico, eigen bijdragen) in procenten van het inkomen van het betreffende huishouden.
- 4.23 Voorkeursbehandelingen van bepaalde groepen hulpvragers worden tegengegaan onder meer door privé-klinieken buiten de bekostiging via het ziekenfonds te laten.
- 4.24 Het voorkomen van gezondheidsproblemen dient nog meer aandacht te krijgen, onder meer door verantwoorde voorlichtingscampagnes.

Vrijwilligerswerk gewaardeerd

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol op tal van plaatsen in de samenleving. Zo'n 29% van alle Nederlanders doet regelmatig vrijwilligerswerk. Deze 'informele zorg' is in feite de smeerolie van heel wat buurten, gemeenschappen en andere sociale verbanden. Het is van belang dat er waardering en aansporing is om vrijwillig inzet te tonen voor de medemens. In ziekenhuizen, buurthuizen, gevangenissen en verzorgingshuizen is deze inzet van grote sociale betekenis. In de opvang van zorgbehoevende mensen thuis wordt eveneens veel werk verricht door vrijwilligers. Naast familieleden die de zorg voor ouders, broers of zusters op zich nemen, zijn er ook vrijwilligers die in de thuis- en mantelzorg meewerken. Voor de soms zware taak die zij daarmee op zich hebben genomen, is het van belang dat vrijwilligers ook door hun omgeving ondersteund worden. Kerken en kerkleden kunnen hierbij een belangrijke rol spelen door aandacht te geven aan het werk van vrijwilligers. Meer in het algemeen is het van belang dat goede voorwaarden worden geschapen voor vrijwilligershulp in de samenleving.

4.5 Sport

Sportbeoefening is belangrijk voor het welzijn van mensen. In een samenleving waarin velen een zittend bestaan hebben en die uitnodigt tot passieve recreatie, is het goed sportbeoefening te stimuleren. Daarbij moet nadrukkelijk gemikt worden op deelname aan sportactiviteiten door zoveel mogelijk mensen. Het belang van professioneel beoefende sporten blijft daarbij achter: Aangezien prof-sport in hoge mate een commercieel bedrijf is, dienen beroepssporters zichzelf te bedruipen. De overheid investeert niet in nationale of internationale records, maar in het welzijn van zoveel mogelijk mensen. Daar komt bij dat veel profsport zich dikwijls vooral op zondagen afspeelt en aanzet tot sportverdwazing. Sportbeoefening moet een gezonde zaak blijven!

- 4.25 Vanwege de positieve gevolgen van sportbeoefening voor de lichamelijke en psychische gezondheid voert de overheid hierin een faciliterend en stimulerend beleid, dat is gericht op sportbeoefening door velen (breedtesport) en bijzondere aandacht geeft aan sport door mensen met een handicap. Profsport wordt niet (langer) gesubsidieerd.
- 4.26 Er dient een geïntegreerd beleid voor het wandelen te worden ontwikkeld, door middel van regionale plannen voor paden en andere voorzieningen voor wandelaars, en door het behoud van zo veel mogelijk bestaande - vooral onverharde - paden. Ook de zorg voor goede recreatieve fietsroutes verdient aandacht.
- 4.27 Het organiseren van veel publiek trekkende sportwedstrijden op zondag wordt ontmoedigd.
- 4.28 Vechtevenementen die in strijd zijn met de menselijke waardigheid, zoals kooi-gevechten, worden verboden, evenals sporten die onaanvaardbare veiligheidsrisico's voor de deelnemers of voor het publiek opleveren.

4.6 Zorg voor dieren en planten

Het gegeven dat het leven een geschenk van God is, houdt in dat de mens op een respectvolle en verantwoorde manier omgaat met de schepping die aan zijn zorg is toevertrouwd. De opvatting dat de mens als heerser over de schepping het leven als het ware in eigendom heeft en naar zijn hand mag zetten, wordt afgewezen. Deze opvatting manifesteert zich bij de moderne biotechnologie vooral bij de genetische manipulatie, die dan ook zeer kritisch dient te worden benaderd, mede omdat de lange-termijn-gevolgen ervan niet zijn te overzien en te beheersen. De mogelijkheden van genetische manipulatie worden gemakkelijk overschat en brengen een zekere blindheid voor andere, betere oplossingen met zich mee. Vooral bij grootschalige toepassingen van genetische modificatie van planten is het verlies van biodiversiteit niet denkbeeldig. Bij modificatie van planten en van micro-organismen bestaat het gevaar van ongewenste verspreiding van de nieuwe eigenschappen.

Om deze redenen moet bij de toelating van onderzoek en toepassingen het 'nee-tenzij'-principe in adequate toetsingskaders worden vastgelegd. Daarbij dient een grotere terughoudendheid in acht te worden genomen naarmate:

- het gaat om complexere organismen met een hogere intrinsieke waarde,
- het welzijn van de dieren sterker wordt benadeeld,
- de betreffende techniek dieper ingrijpt in natuurlijke structuren of processen,
- de ecologische of gezondheidsrisico's groter zijn en
- het beoogde doel minder zwaar weegt.

Wat het laatste betreft: genezen en voorkomen van ziekten is van een andere orde dan bijvoorbeeld een verdere uitbreiding van het aantal kleuren snijbloemen. Ten slotte moet in de afweging worden betrokken of er andere oplossingsrichtingen mogelijk zijn. Door het internationale karakter van de ontwikkelingen en door liberalisering en globalisering blijken de nationale overheden aan belangrijke onderdelen van de ontwikkelingen op het gebied van de moderne biotechnologie weinig richting te kunnen geven. Daarom dienen er op dit terrein zo snel mogelijk internationale afspraken te komen.

In de bio-technologie ontmoeten we het gevaar van de vertechnisering van het dierlijk leven. Dit speelt reeds langer in de intensieve veehouderij. De mens mag de dieren gebruiken maar hen niet uitbuiten of misbruiken. Daarom dient de eigen waarde van de dieren als schepsel van God en hun welzijn uitgangspunt te zijn voor het beleid, ook op andere terreinen dan dat van de biotechnologie. Deze waarden mogen niet ondergeschikt worden gemaakt aan economische of recreatieve belangen. In dit licht is het bijvoorbeeld niet verantwoord dat dieren zodanig worden gefokt dat zij op grote schaal gezondheidsproblemen krijgen. Deze opvatting krijgt onder meer gestalte bij het welzijnsbeleid voor landbouwhuisdieren - ook nadat ze het veehouderijbedrijf hebben verlaten -, bij het gebruik van dieren voor recreatieve of sportieve activiteiten, bij het jachtbeleid en bij het beleid ten aanzien van de (internationale) handel en het transport van dieren.

- 4.29 Biotechnologisch onderzoek en de toepassing daarvan bij dieren, planten en andere organismen dienen onderworpen te zijn aan een toetsing, waarbij het 'nee, tenzij'-principe stringent moet worden toegepast. Daarbij moeten alternatieve oplossingsrichtingen sterker in de afwegingen worden betrokken. Deze benadering moet eveneens worden toegepast bij het (mede-)financieren van biotechnologisch onderzoek.
- 4.30 Biotechnologische toepassingen bij dieren, die voornamelijk gericht zijn op economische belangen, zoals embryo-transplantatie en het klonen van embryo's of volwassen dieren, worden verboden. Octrooiering van genetisch gemodificeerde dieren en planten, alsmede van de betreffende technieken, wordt niet toegestaan.
- 4.31 De overheid dient garanties te scheppen dat er voedingsmiddelen beschikbaar blijven die vrij zijn van producten van genetisch gemanipuleerde organismen.

- 4.32 Er dient een zodanig systeem van etikettering te worden opgezet dat de consument in de praktijk de mogelijkheid heeft om voedingsmiddelen te kopen waarin geen producten van gemodificeerde gewassen of dieren zijn verwerkt. De invoer van genetisch gemodificeerde organismen wordt onderworpen aan een vergunningstelsel.
- 4.33 Het gebruik van hormonen en andere groeiversnellende of productieverhogende (bio)chemische middelen in de veehouderij blijft verboden. In internationaal verband dienen daartoe afspraken te worden gemaakt en de controle wordt verscherpt, zodat bedrijven uit landen die een ruimer beleid voeren geen oneigenlijk concurrentievoordeel verkrijgen. Gebruik van antibiotica, anders dan voor ziektebestrijding, wordt drastisch teruggedrongen.
- 4.34 Bij regelingen inzake huisvesting en behandeling van dieren in de veehouderij dienen de eigen aard, het welzijn en de natuurlijke behoeften van de dieren richtinggevend te zijn. Dit houdt onder meer in dat:
- de gangbare batterijhuisvesting in de pluimveehouderij daadwerkelijk wordt afgeschaft, primair door het stimuleren van meer diervriendelijker systemen, bij voorkeur op EU-niveau;
 - de individuele huisvesting in de kalvermesterij wordt afgebouwd;
 - gezocht wordt naar een diervriendelijke vervanger van het oorflappensysteem bij runderen;
 - het fokken van dieren waarbij een natuurlijke geboorte niet mogelijk is, wordt verboden;
 - veehouderijsystemen waarbij de melkkoeien niet meer buiten kunnen grazen, worden ontmoedigd;
 - de pelsdierenhouderij wordt geleidelijk afgebouwd;
 - gezocht wordt naar methoden om het massale doden van eendagskuikens te voorkomen;
 - de eisen ten aanzien van het transport van levende dieren op Europees niveau verder worden aangescherpt.
- 4.35 Voorzover bovenstaand beleid gepaard gaat met substantiële extra kosten of opbrengstverlaging voor de betreffende zelfstandigen, dienen passende begeleidende maatregelen te worden getroffen.
- 4.36 Op Europees niveau dient het verbod op de invoer van bont of andere producten, waarbij gebruik is gemaakt van ontoelaatbare vangstmethoden, zoals klemmen, gehandhaafd te blijven.
- 4.37 Het gebruik van dieren voor sport en spel dient systematisch tegengegaan te worden. Met name wanneer de intrinsieke waarde en het welzijn van het dier op het spel worden gezet.
- 4.38 De regelingen en voorzieningen inzake de afvoer van 'wrakke' en zieke dieren dienen te worden aangepast zodat tijdige en verantwoorde afvoer van dieren mogelijk is. Veehouders die voor een verantwoorde afvoer zorgdragen of dergelijke dieren op het bedrijf door een dierenarts laten doden, dienen hiervoor een financiële tegemoetkoming te krijgen.
- 4.39 De jacht is slechts geoorloofd als middel ter bestrijding van echt schadelijke dieren, bij gevaar voor de volksgezondheid, als middel ter behoud van flora en fauna en bij aantoonbare en substantiële economische schade. Vooraf dient te worden vastgesteld dat andere middelen of methoden onvoldoende resultaat zullen opleveren. In de jachtvergunningen dienen controleerbare bepalingen te worden opgenomen om onnodig lijden van de dieren te vermijden. Massale jachtpartijen, jachtmethoden waarbij veel dierenleed kan optreden en de jacht op uitgezette dieren worden verboden. De vergoedingsregeling voor wildschade wordt verruimd.
- 4.40 Het gebruik van proefdieren dient tot een minimum te worden teruggebracht, onder meer door een betere internationale coördinatie van de proeven en door het bevorderen van alternatieve onderzoeks- en testmethoden. Dierproeven waarbij het welzijn van de dieren duidelijk wordt benadeeld zijn slechts toelaatbaar wanneer het gaat om het oplossen van ernstige gezondheidproblemen bij mensen of dieren. Er moet voor gezorgd worden dat deze dieren geen of weinig pijn lijden en dat ze goed behandeld en gehuisvest worden. Er dient controle op de naleving van deze aspecten plaats te vinden.

5. Bouwen en bewaren

Over een veilig woon-, werk- en leefklimaat

5.1 Rentmeesterschap

Een eigen huis en een goede baan, wie wil dat niet? De kwaliteit van wonen en werken staan hoog genoteerd op het wensenlijstje van vrijwel iedere Nederlander. Terecht stellen we hoge eisen aan ons leefklimaat. Voor gezinnen met kinderen is het belangrijk dat er geleefd en gewoond wordt in een prettige en schone omgeving. Wonen, werken en recreëren moeten zo dicht mogelijk bij elkaar kunnen plaatsvinden. Het volkshuisvestingsbeleid moet gericht zijn op betaalbaar wonen voor iedereen. Belangrijk is dat de schaarse ruimte en de beschikbare woningvoorraad eerlijk worden verdeeld. Koopkracht mag niet de doorslaggevende factor zijn bij het verdelen van rust en ruimte. De overheid heeft hier een ordenende taak.

In de toekomst zal de vraag naar veilig en beschermd wonen en werken in een schone en goed geordende ruimte steeds belangrijker worden. Steeds belangrijker wordt de vraag hoe we dat zullen bereiken. Om de toekomst van het milieu en van de ruimte ook voor onze kinderen veilig te stellen zullen we reeds nu goede voorzorg moeten hebben. De Nederlandse bevolking groeit naar verwachting door tot 17,2 miljoen in het jaar 2030. Willen we elkaar niet in het vaarwater komen in ons kleine Nederland, dan zullen we nu goede afspraken moeten maken over de ruimte voor wonen en werken, over onze omgang met natuur en milieu.

Die goede afspraken moeten in het teken staan van de bijbelse opdracht om te bouwen én te bewaren. De mens is door God aangesteld als rentmeester over Zijn schepping. Wij zijn niet een exploitant van deze wereld, maar wij leven in het besef dat wij deze wereld gekregen hebben. In bruikleen. Dat beheer is bij mensen vaak niet in goede handen geweest. Wanneer het streven naar gewin en naar maximale behoeftenbevrediging gaat domineren, wordt de aarde een gebruiksvoorwerp. Dan weten we niet van ophouden en is het nooit genoeg. We vergeten telkens weer dat de aarde van de Here is.

Vooraf in onze twintigste eeuw wordt het menselijk handelen gekenmerkt door voortgaande mechanisering en economisering, door consumentisme en materialisme, door grootschaligheid en intensiviteit. Het bouwen ging ten koste van het bewaren. Rust, ruimte, waardevol landschap werden tegelijk met de kwaliteit van lucht, water en bodem opgeofferd aan de veronderstelde menselijke vooruitgang. Bij het bouwen moet het bewaren een hogere prioriteit krijgen. Nu is het beleid te zeer geënt op geïsoleerde doelstellingen. En we zien precies waar dit beleid faalt. De kosten hiervan worden afgewenteld op de ruimte en op het milieu. Kwalitatief blijven we achteruit gaan. Het is van belang dat de doelstellingen uit het NMP 2 worden beschouwd als een verplichting tot het halen van een bepaald resultaat op een bepaald tijdstip.

Voor een veilig woon-, werk- en leefklimaat is het nodig grenzen te stellen aan onze consumptiebehoefte. Genoeg is genoeg. Dat geldt voor ons autorijden, ons vliegen, onze behoefte aan woonruimte, het beslag dat we leggen op natuurlijke hulpbronnen, de hoeveelheid geluid die we produceren. Er ligt een taak de aarde tot ontwikkeling te brengen, maar dan wel met inachtneming van de gebruiksregels die God gaf. De winstcijfers van het bedrijfsleven tellen niet zwaarder dan onze omgang met het sociale, ruimtelijke en ecologische kapitaal dat we gemeenschappelijk in beheer hebben gekregen. Van dat gemeenschappelijke kapitaal zijn we allemaal aandeelhouder.

5.2 Milieu

- 5.1 De minister van VROM moet meer bevoegdheden krijgen om een integraal natuur- en milieubeleid te voeren.
- 5.2 Omdat de grondstoffen-, fossiele energie- en watervoorraden eindig zijn, wordt zowel nationaal als mondiaal een beleid voorgestaan dat is gericht op krachtige terugdringing van het grondstoffen-, energie- en waterverbruik. Het gebruik van onvervangbare, primaire grondstoffen wordt belast.
- 5.3 Bij toenemende harmonisatie van het EU-milieubeleid dienen lidstaten de vrijheid te behouden tot verdergaande maatregelen over te gaan. Door Nederland gefinancierde milieumaatregelen in derde landen mogen niet in mindering worden gebracht op de nationale doelstellingen.
- 5.4 Om de milieu-aantasting beter te kunnen begrenzen en de internationale armoede beter te kunnen bestrijden wordt in nationaal en internationaal verband getracht de milieugebruiksruimte vast te stellen.
- 5.5 Het Ministerie van VROM ontwikkelt een krachtig productenbeleid. Producenten en consumenten worden gestimuleerd om producten en materialen met een zo laag mogelijke milieubelasting te ontwerpen, te produceren en te consumeren (milieukeurmerken, stimuleren van een milieuvriendelijk assortiment bij de detailhandel).
- 5.6 Op basis van ketenanalyse en ketenbewaking ontwikkelen bedrijven inzicht in de milieubelasting van zowel productieproces als eindproduct. Een zo veel mogelijk gesloten kringloop, dus minimale emissie en maximaal

hergebruik, zijn daarbij uitgangspunt. Bedrijven worden verplicht afgedankte producten weer terug te nemen en te verwerken voor zover deze bedrijven daarvoor wettelijk worden aangewezen.

- 5.7 Voor bier- en frisdrankblikjes wordt een statiegeldsysteem geïntroduceerd. Recycling wordt krachtig gestimuleerd, o.a. door middel van hoge stort- en verbrandingstarieven.
- 5.8 De overheid behoudt de zeggenschap over de afvalverwerkingsinrichtingen (stortplaatsen, vuilverbrandingsinstallaties). Er dient tenminste van overheidsdominantie sprake te zijn. De afvalverwerkingsinstallaties, zoals verbrandingsovens, dienen aan maximale milieu-eisen te voldoen, in het bijzonder ten aanzien van de uitstoot van voor het milieu schadelijke stoffen. In beginsel dient ieder land zijn eigen afval te verwerken. Waar mogelijk moet worden gestimuleerd dat vervoer van afval over water plaatsvindt.
- 5.9 De ontwikkeling van een reparatie-economie in plaats van een wegwerpeconomie wordt bevorderd, bijvoorbeeld via het stimuleren van kringloopwinkels.
- 5.10 Onderhouds-, reparatie- en renovatiewerk en milieuvriendelijke en energiebesparende producten en activiteiten behoren onder het lage BTW-tarief te kunnen worden gebracht. EU-regels dienen op dit punt te worden aangepast.
- 5.11 Ten aanzien van ecologisch verantwoorde productie en verwerking van hout onderschrijft Nederland de eisen van duurzaamheid die worden gehanteerd door het Forest Stewardship Counsel (FSC).
- 5.12 Onder verantwoordelijkheid van Justitie wordt een milieu-inspectiedienst opgericht voor alle handhavings- en controletaken op milieugebied. Regionale milieu-inspectie en delen van de AID worden hierin opgenomen.
- 5.13 De overheid dient bedrijfsinterne milieuzorg (BIM) te stimuleren door bedrijven te begeleiden en te subsidiëren bij het opzetten van milieuzorg systemen.
- 5.14 De handhaafbaarheid van milieuregels verdient bijzondere aandacht. Afhankelijk van de mate waarin bedrijven het vertrouwen verdienen, met name door adequate bedrijfsinterne milieuzorgsystemen, kunnen bedrijven beloond worden met doelvoorschriften.
- 5.15 Om beheersing van het broeikaseffect mogelijk te maken zal de CO₂-uitstoot tenminste op het nivo van 1990 moeten worden gebracht. Tevens dient in internationaal verband beperking van deze uitstoot te worden gestimuleerd. Nederland beijvert zich voor de instelling van een klimaatfonds waaruit Derde Wereld- en Oost-Europese landen kunnen putten om programma's op dit gebied op te zetten.
- 5.16 Er wordt een subsidieregeling opgezet ten behoeve van de verwijdering en verwerking van asbest.
- 5.17 Gezien de gestelde doelen is het tempo van de uitvoering van de bodemsanering te laag. De overheid dient het beschikbare budget voor de sanering van vervuilde bodems fors te verhogen.
- 5.18 De geluidsoverlast van verkeer en bedrijvigheid dient te worden teruggedrongen door uitbreiding van stiltegebieden en strengere eisen aan machines en voertuigen.

5.3 Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting

In de ruimtelijke ordening speelt de ontlasting van de Randstad een belangrijke rol. Aan de ene kant moeten de verbindingen in de Randstad worden verbeterd en moet er gezocht worden naar mogelijkheden van stadsvernieuwing binnen de bestaande grenzen ('inbreiding'). Integratie van systemen en innovatie in het openbaar vervoer (personenvervoer over water, Interliner-ontwikkeling, geleide bussystemen), nieuwe railsystemen en een fijnmazig openbaar vervoer kunnen voor betere verbindingen in de Randstad zorgen. Aan de andere kant moet er aandacht zijn voor de verplaatsing van de bevolkingsdruk naar andere delen van Nederland. Met name Flevoland kan een belangrijker functie krijgen. De RPF gelooft niet in oplossingen via mega-projecten. Nieuwe ontwikkelingen moeten aansluiten bij hetgeen er al is. Voor de RPF is het van belang dat we in onze omgang met de ruimte laten zien oog te hebben voor wat we gekregen hebben. Het hoeden en bewaren van natuur en landschap speelt in ons overvolle Nederland een belangrijke rol. De ruimte is er niet om door de mens opgegeten te worden, maar is aan ons toevertrouwd voor het welzijn van heel de schepping.

De cultuurhistorie van onze binnensteden mag niet verwaarloosd worden, laat staan verdwijnen, onder de druk van het grootkapitaal en de commercie. Er moet oog zijn voor de monumenten en hun omgeving. Belangrijke natuurgebieden mogen niet aangetast worden door de druk op de Randstad en de vraag naar meer infrastructuur en meer woningen.

We moeten het platteland verder ontwikkelen en behoeden voor een 'Amerikaanse' aanblik met horizonvervuilende fast-food-bedrijven en reclame-uitingen in ieder dorp. Het is van belang goed te zien dat de ruimtelijke druk mede ontstaat door menselijk gedrag. We rijden en vliegen teveel en zijn niet meer tevreden met een beperkt woonruimtebeslag. Voor Nederland is het van belang dat de ecologische hoofdstructuur intact blijft. Ook de cultuurhistorie van onze steden en landschappen moet herkenbaar blijven. In ruimtelijk opzicht moet Nederland zijn eigen identiteit behouden.

- 5.19 In het kader van een op te stellen Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening wordt studie gedaan naar de wijze waarop de ruimtelijk-economische druk in de Randstad kan worden afgeleid naar het noorden en oosten van het land. Het noorden heeft economische ontwikkeling nodig en kan ruimte en huisvesting bieden. Flevoland vervult in deze ontwikkeling een verbindingsfunctie. Nederland ontwikkelt geen kustlocaties in zee voor grote infra-structurele projecten.
- 5.20 Onderzocht wordt of een deel van het Markermeer een gecombineerde functie kan vervullen, enerzijds ten behoeve van het veiligstellen van de voorraad zoetwater en anderzijds ten behoeve van de grootschalige inzet van wind- en waterkracht. Daarbij wordt tevens bezien of, gebruikmakend van de ervaringen opgedaan bij de tot standkoming van de Oostvaardersplassen, een dergelijk project een rol kan spelen bij grootschalige natuurontwikkeling.
- 5.21 De verbindingsfunctie van Flevoland wordt versterkt door de aanleg van sterke openbaar vervoer-assen naar en door de provincie Flevoland. In die visie past zowel de aanleg van de Zuiderzeespoorlijn als de HSL-Noord. Amsterdam wordt zodoende verbonden met Groningen. Via de aan te leggen Hanzelijn wordt een verbinding met Kampen, Zwolle en het Oosten van het land gelegd. In dit kader wordt tevens bezien of de regio Zaanstad/Purmerend via lightrail kan worden verbonden met Almere/Lelystad.
- 5.22 De voorgenomen uitbreidingsplannen van de Rotterdamse haven (Europoort II) zijn onnodig grootschalig. De haven zal met name via inbreiding en een doelmatiger ruimtegebruik een oplossing voor het ruimtegebrek moeten vinden. Er dient onderzoek plaats te vinden welke bijdrage ondergrondse opslag daaraan kan leveren. Tevens wordt in dat kader een betere benutting van het Amsterdamse havengebied, van het Sloehavengebied, de Axelse Vlakte, de Eemshaven en van het havengebied bij Delfzijl gestimuleerd.
- 5.23 Nederland ontwikkelt geen tweede nationale luchthaven. Eventuele verdere groei op de huidige locatie is niet toelaatbaar tenzij sprake is van een absolute daling van de overlast en van de luchtvervuiling.
- 5.24 De ecologische hoofdstructuur (EHS) wordt als drager van de openbare ruimte voor het jaar 2010 gerealiseerd. Alleen op die manier kunnen de identiteit van het landschap en van cultuurhistorische waarden voldoende worden gewaarborgd. De groene infrastructuur dient daadwerkelijke bescherming te krijgen door middel van verplichte opname in streek- en bestemmingsplannen.
- 5.25 Ondergrondse aanleg van infrastructuur wordt vanwege de voordelen voor wat betreft ruimtebeslag, landschappelijke inpassing en geluidhinder bevorderd. Door het ondergronds brengen van de spoorlijn bij Delft, in combinatie met verdubbeling van het aantal sporen ter plekke, moet het laatste knelpunt in het huidige railnet tussen de grote steden in de Randstad worden opgeheven, zodat de huidige, onaanvaardbare overlast wordt beëindigd.
- 5.26 Geselecteerde stationslocaties worden optimaal ontwikkeld tot openbaar vervoersknooppunten en locaties waar werkgelegenheid en publiekstrekkende voorzieningen worden geconcentreerd.

Wonen

- 5.27 Gezien de spanning tussen enerzijds het restrictieve ruimtelijke beleid van de overheid en anderzijds de liberale Huisvestingswet wordt gemeenten de mogelijkheid geboden de instroom van woningzoekenden van buiten te beperken. Woningzoekenden met een sociale en economische binding aan een specifieke woonplaats worden van deze beperkingen uitgesloten.
- 5.28 Het eigen woningbezit en het dichterbij de werkplek wonen worden gestimuleerd, b.v. door verlaging of afschaffing van de overdrachtsbelasting bij de koop van woningen of door het toekennen van een verhuispremie. Voor de minst draagkrachtigen dienen er te allen tijde voldoende sociale huurwoningen beschikbaar te blijven.
- 5.29 Om omvangrijke leegstand van sociale huurwoningen te voorkomen en de leefbaarheid van wijken te vergroten worden waar mogelijk sociale huurwoningen aan de 'zittende' huurders verkocht. De daardoor beschikbaar

komende middelen kunnen worden ingezet voor wijkverbetering en differentiatie van het woningbestand in bestaande woonwijken. Extra middelen dienen voor alle gemeenten beschikbaar te zijn.

- 5.30 Jaarlijkse huuraanpassingen mogen niet tot een ongebeheerde toename van het gebruik van de huursubsidie leiden. Huurverhogingen dienen daarom aan een maximum te worden gebonden.
- 5.31 Verhuurders dienen vrij te zijn om zo mogelijk huurverlagingen door te voeren. De minimale huursomstijging voortvloeiend uit de Bruteringswet moet worden losgelaten. Om de eigen verantwoordelijkheid van de verschillende sociale verhuurders te benadrukken wordt afgezien van een verplichte verevening van huren en/of algemene bedrijfsreserves.
- 5.32 Het voordeel dat mensen met hoge(re) inkomens in (te) goedkope sociale huurwoningen genieten wordt, indien zij verkiezen daar te blijven wonen, door middel van fiscale maatregelen verrekend.
- 5.33 Het ecologisch en duurzaam bouwen dient sterk te worden gestimuleerd. Een maximaal gebruik van passieve en actieve zonne-energie en waterbesparende maatregelen maken hiervan onderdeel uit.
- 5.34 Om beschermde stads- en dorpsgezichten en de openbare ruimte effectief te kunnen vrijwaren van ongewenste ruimtelijke en bouwkundige ontwikkelingen dient een adequate vorm van gemeentelijk welstandstoezicht in stand te worden gehouden.

5.4 Natuur en landschap

Het is van belang dat Nederland zuinig omgaat met de schaarse natuur die er nog is. Het Waddenzee-gebied als unieke broed- en rustplaats van tal van vogelsoorten, het boslandschap van de Hoge Veluwe en andere unieke natuurgebieden, zoals de Biesbos, moeten blijvend beschermd worden. Landschappen die een bijzondere ecologische of cultuurhistorische betekenis hebben, dienen ontzien te worden. De RPF is voorstander van uitbreiding van het areaal dat als natuurgebied beheerd wordt. In de afgelopen decennia is het oppervlak natuurgebied in Nederland teruggelopen en bedraagt thans nog minder dan 200.000 ha. Dit areaal zou nu weer uitgebreid moeten worden o.a. door herbebossing en door het beheer van (voormalige) landbouw-arealen als natuurgebied.

- 5.35 Op basis van het Natuurbeleidsplan, het Structuurschema Groene Ruimten en het Bosbeleidsplan wordt de komende 20 jaar 200.000 ha. toegevoegd aan het bestaande areaal natuurgebied.
- 5.36 Het gemotoriseerd verkeer in natuurgebieden dient te worden teruggedrongen. Mede op die manier wordt de totstandkoming van grootschalige stiltegebieden gestimuleerd.
- 5.37 Gebieden van grote landschappelijke, ecologische of cultuurhistorische waarde verdienen in verband met hun kwetsbaarheid en zeldzaamheid extra bescherming.
- 5.38 Agrarisch natuurbeheer kan een bijdrage leveren aan de gewenste verweving van natuur en landbouw en aan de totstandkoming van bufferzones om natuurgebieden. Dergelijk beheer vormt vooral een aanvulling op de Ecologische Hoofd Structuur. Binnen de EHS dienen continuïteit en toezicht te zijn gewaarborgd.
- 5.39 In het kader van de bestrijding van de verdroging wordt een actief waterpeilbeheer gevoerd. Het gebiedseigen water wordt daarbij zo lang mogelijk vastgehouden.
- 5.40 Verlichting van autosnelwegen in het landelijke gebied en in natuurgebieden wordt tot een minimum beperkt. Voorts dient het verlichtingsniveau af te hangen van de intensiteit van het verkeer.
- 5.41 Er komt een verbod op reclame-uitingen langs (autosnel-) wegen in het landelijk gebied, waarvan bepaalde zones kunnen worden uitgezonderd.

5.5 Landbouw en visserij

Landbouw- en visserij vormen de primaire sector van het economisch leven. Ze dragen zorg voor de voedselvoorziening en de landbouw is van grote betekenis voor de verzorging van het platteland. Er bestaan wederzijdse relaties tussen landbouw, visserij, landschap, natuur en milieu. Veel problemen in landbouw en visserij moeten dan ook in die samenhang worden gezien. Zowel in de landbouw en de visserij zien we dat de intensieve productiewijzen soms grote gevolgen hebben voor (het beheer van) de schepping. De RPF wil daarom grote aandacht geven aan productie-methoden die recht doen aan de zorg voor het milieu en die tevens de uitputting van de bodem en de zee tegen gaan. Biologische landbouw,

mits ontdaan van allerlei ideologische inkleuring, kan hierbij een goede rol vervullen. Lang niet altijd liggen de oplossingen in de sfeer van de bio-technologie, maar in de sfeer van een andere aanpak, gericht op duurzaamheid van natuur en milieu.

- 5.42 In het kader van het Europees landbouwbeleid wordt gestreefd naar handhaving van een redelijk toekomstperspectief voor de agrariërs in zowel Nederland en Europa als in de Derde Wereld. Het perspectief voor de gezinsbedrijven dient behouden te blijven. Drastische prijsverlagingen worden daarom afgewezen.
- 5.43 Bij bedrijfsovername door jonge agrariërs biedt de overheid onder een aantal voorwaarden financiële steun.
- 5.44 In het kader van de WTO wordt ruimte gegeven voor nationale ondersteuning aan maatregelen die zijn gericht op instandhouding van het landschap, milieu en duurzaamheid. Instandhouding van regionale landbouwmarkten is uitgangspunt.
- 5.45 Inkomenstoelagen worden gebonden aan voorwaarden die zijn gericht op productiebeheersing en productiemethoden (dier- en milieuvriendelijkheid). Toelagen kunnen worden gestaffeld en worden gebonden aan de grond. Zodoende kan de uitvoering worden vergemakkelijkt en intensivering van de productie worden afgeremd.
- 5.46 De controleerbaarheid en de daadwerkelijke controle op de uitvoering van het gemeenschappelijke landbouw- en visserijbeleid dient fors te worden aangescherpt zodat oneerlijke concurrentie wordt voorkomen.
- 5.47 De biologische landbouw dient te worden ondersteund. Daartoe worden de afzet en de consumptie gestimuleerd. De overheid dient als inspanningsverplichting op zich te nemen dat in het jaar 2005, 10% van het landbouwareaal en 10% van de consumptie plaats vindt binnen de kaders van de biologische landbouw.
- 5.48 De omschakeling naar biologische en mechanische methoden van gewasbescherming dient te worden gestimuleerd, zodat over een breed front milieuwinst wordt geboekt. Spuiten met vliegtuigen wordt beperkt tot uitzonderlijke situaties. Het Meerjarenplan Gewasbescherming dient een vervolg te krijgen. Doel hiervan moet zijn een verdere reductie van het gebruik van chemische middelen.
- 5.49 De melkquotering is ook de komende periode onmisbaar om de productie op effectieve wijze te beheersen. Daarbij wordt de grondgebondenheid bevorderd door de prijsondersteuning gedeeltelijk om te zetten in een hectaretoeslag. Het leasen van melkquota blijft tot een nader te bepalen plafond mogelijk.
- 5.50 Het mestbeleid is landelijk beleid. Binnen het landelijke mestbeleid wordt rekening gehouden met een gebiedsgerichte invulling. Inzake de mestverwerking wordt de betrokkenheid van de overheid meer gericht op kleinschalige verwerkingsinitiatieven.
- 5.51 Ammoniak dient zoveel mogelijk integraal onderdeel uit te maken van de mineralenboekhouding. De uitrijregels voor mest worden zoveel mogelijk geïntegreerd in het systeem van de mestboekhouding. Ook binnen het kader van de mineralenboekhouding blijft het boer/boer-transport van mineralen mogelijk. Tevens kan, tegen overlegging van een gebruiksovereenkomst, grond van een andere eigenaar in gebruik worden genomen.
- 5.52 De mestnormen voor na het jaar 2000 zijn indicatief van aard. Uit nader onderzoek moet blijken welke normen voor die jaren moeten gelden. Ter handhaving van de gestelde regels is een heffingssysteem noodzakelijk. Naast een heffingssysteem wordt een beloningssysteem in stand gehouden waarmee de door de sector opgebrachte gelden binnen de sector worden aangewend.
- 5.53 Wanneer als gevolg van beleidsaanpassingen drastische structurele wijzigingen noodzakelijk zijn wordt daaraan door de overheid een substantiële bijdrage geleverd.
- 5.54 De herstructurering van de Nederlandse glastuinbouw wordt met kracht ter hand genomen en gekoppeld aan de ontwikkeling van (nieuwe) woningbouwlocaties. Het areaal glastuinbouw dient te worden geconcentreerd in daartoe aangewezen gebieden. Bij ontwikkeling of verplaatsing van locaties wordt zorgvuldig gekeken naar de inpassing in het landschap.
- 5.55 In verband met het uitbreken van besmettelijke dierziekten wordt de veehouderij meer gericht op gesloten systemen en op vermindering van de regionale concentratie. Het ontstaan van zogenaamde mammoet-bedrijven in de veehouderij wordt ontmoedigd.

- 5.56 Om massale slacht te voorkomen wordt bij het uitbreken van besmettelijke dierziekten, indien daaraan geen volksgezondheidsrisico's kleven, preventieve enting mogelijk gemaakt door wijziging van de desbetreffende EU-regeling.

Visserij

- 5.57 Om een duurzame exploitatie van de zee en een evenwicht tussen visserij- en natuurbelangen te garanderen worden beheersplannen opgesteld op basis van wetenschappelijk verantwoorde gegevens.
- 5.58 De vangstquota worden vastgesteld op basis van een advies van een commissie waarin zowel de visserijbiologen, de visserijsector als de Europese Commissie participeren. De Bijvangst komen gedeeltelijk in mindering op de quota.
- 5.59 In het kader van de EU dienen maatregelen te worden genomen om de industrievisserij te reduceren.
- 5.60 Om een gezonde bedrijfstak in stand te kunnen houden wordt het werken via de 'Biesheuvelgroepen' voortgezet. Een stillegging en een zeedagenregeling in combinatie met meerjarige quota kan bijdragen aan het overbruggen van moeilijke perioden.
- 5.61 Verdere uitbreiding van de Europese Unie mag geen wezenlijke beperking inhouden op de huidige relatieve vangstcapaciteit.
- 5.62 Vangstregelingen behoren door alle lidstaten te worden nageleefd. Om een sluitende controle van de internationale visserij-afspraken te garanderen vindt intensieve uitwisseling van controleurs plaats.
- 5.63 Verplichte sanering zonder adequate schadeloosstelling is niet aanvaardbaar.
- 5.64 Nederland blijft zich sterk maken voor handhaving van het verbod op de walvisvangst en voor een algeheel verbod op het gebruik van drijfnetten. Verder dient bezinning plaats te vinden op de visvangstmethoden wereldwijd in relatie tot enerzijds het veroorzaakte dierenleed en anderzijds de bedreiging van diersoorten.

5.6 Verkeer en vervoer

Ondanks pogingen de mobiliteit in te dammen is de omvang van verkeer en vervoer allen maar toegenomen. De door de regering gepresenteerde doelstellingen van leefbaarheid, bereikbaarheid en duurzaamheid komen met elkaar in botsing. De laatste jaren wordt duidelijk dat met name de aandacht voor de duurzaamheid van de samenleving en onze natuurlijke omgeving weer naar de achtergrond verdwijnt. Een indamming van de groeiende mobiliteit kan alleen effectief plaatsvinden wanneer mobiliteit niet langer als een individueel recht wordt beschouwd, dat ten allen tijde gerealiseerd moet kunnen worden. Dat betekent dat mobiliteit duidelijker aan restrictieve regels moet worden onderworpen. Er is een krachtiger overheidsingrijpen nodig om te voorkomen dat steeds vaker en langer in de file wordt gestaan, blijvend veel verkeersslachtoffers vallen, grote delen van het land onleefbaar zijn door het vele autoverkeer en de natuur steeds minder aantrekkelijk wordt om te recreëren. Mobiliteit moet sterker worden afgestemd op de sociaal-geografische omstandigheden, dat wil zeggen dat de aard van de mobiliteit meer bepaald moet worden door de plaats (bijvoorbeeld een stad of een natuurgebied).

- 5.65 De voortgaande grootschalige uitbreiding van het landelijke en regionale hoofdwegennet draagt niet bij aan de noodzakelijke omslag in het vervoerskeuzepatroon. Dergelijke uitbreidingen vinden in principe dan ook niet meer plaats.
- 5.66 Onderzocht wordt of de aanleg van een goederenspoor van de Eemshaven/Delfzijl via de containerterminals van Veendam en Coevorden naar het Duitse achterland wenselijk is.
- 5.67 Zolang daarvoor mogelijkheden aanwezig zijn wordt geopteerd voor een gefaseerde aanleg van de Betuwelijn. De aanleg wordt beperkt tot het gedeelte Europort-Kijfhoek.
- 5.68 Om de bouw van nieuwe geavanceerde binnenschepen niet te belemmeren wordt de oud-voor-nieuw-regeling geleidelijk afgebouwd. Het instrument blijft beschikbaar indien zich in de binnenvaart heftige marktverstoringen voordoen. De sloopregeling blijft na het jaar 2000 als het toerbeurtsysteem definitief is afgeschaft nog enige tijd van kracht.

- 5.69 Het regionale vaarwegennet dient in betere staat van onderhoud te worden gebracht. Voorkomen moet worden dat vaarwegen door afsluiting worden onttrokken aan het vervoer over water.
- 5.70 Het goederenvervoer per (ondergronds) spoor en per schip wordt krachtig bevorderd. Door middel van een zwaardere belasting van het wegvervoer over lange afstand wordt deze verschuiving gestimuleerd.
- 5.71 In aan te wijzen grootstedelijke gebieden dient een doelstelling te worden gehanteerd waarbij 75% van alle reizigerskilometers plaatsvindt door middel van de fiets of het openbaar vervoer. In dit verband dient de ontwikkeling van Randstadrail met kracht ter hand te worden genomen.
- 5.72 Openbaar vervoer behoort ook op het platteland een volwaardige plaats te krijgen in het totale vervoeraanbod. Integratie van het regionale trein- en busvervoer en zogeheten collectief vraagafhankelijk vervoer tot een samenhangend netwerk is daarvoor een voorwaarde. De trein-taxi-mogelijkheid wordt zoveel mogelijk eveneens ingevoerd vanaf stations van de spoorwegen of autobushaltes op centrale plaatsen in buitengebieden waar niet of nauwelijks openbaar vervoer aanwezig is.
- 5.73 In het taxibedrijf is een grotere marktwerking gewenst.
- 5.74 Bij de introductie van marktwerking in het openbaar vervoer dienen door de overheid kwaliteits- en frequentie-eisen te kunnen worden gesteld. Er dient sprake te blijven van een landelijk werkend tarief- en kaartsysteem.
- 5.75 In het kader van de terugdringing van de (auto)mobiliteit is verdere variabilisatie van autokosten op korte termijn noodzakelijk. Een gebruikersheffing per kilometer, die bijvoorbeeld via de fiscus wordt afgerekend, heeft daarbij de voorkeur. De motorrijtuigenbelasting kan dan worden verlaagd of afgeschaft en ook de brandstofaccijns kan eventueel worden verlaagd. Een dergelijk systeem vormt een aanvulling op het zogenaamde rekeningrijden.

Terugdringen autogebruik

Het selectief autogebruik en zuinig gebruik van grondstoffen en energie kan bevorderd worden door het aantal boven een bepaalde drempel verreden kilometers (progressief) te belasten. Tegelijkertijd kan de houderschapsbelasting worden afgeschaft. Bezien wordt of introductie van een digitale tachograaf en koppeling aan de jaarlijkse APK-keuring een fraudebestendig systeem oplevert. Door middel van tariefdifferentiatie kan onderscheid worden gemaakt tussen het particuliere en zakelijke verkeer. Een gebruikersheffing kan problemen met de internationale concurrentieverhoudingen en problemen in de grensstreek tengevolge van te grote accijnsverhogingen voorkomen. Voor zover het openbaar vervoer in plattelandsregio's minder kwaliteit biedt, wordt binnen dit systeem voor deze regio's een tariefdifferentiatie toegepast. Een gebruikersheffing op autokilometers kan tevens tot vereenvoudiging leiden dan wel in de plaats komen van een aantal andere maatregelen. Te denken is hierbij aan de afschaffing van de fiscale aftrekbaarheid en vergoeding van de kosten van woon-werkverkeer per auto en de ontmoediging van het gebruik van lease- en dienstauto's. Verder is het van belang dat gedeeld autogebruik wordt gestimuleerd.

- 5.76 Wijziging van de vervoerskeuze wordt gestimuleerd door introductie van vervoersmanagement (bijvoorbeeld door verbeteren van de OV-reiskostenvergoeding en fietskostenvergoeding en telewerken) voor overheid en bedrijfsleven. Verder wordt het OV-gebruik gestimuleerd door dit in een gunstiger prijsverhouding te brengen ten opzichte van het vervoer per auto.
- 5.77 Er wordt een maandelijkse autoloze zondag geïntroduceerd.
- 5.78 In het kader van de terugdringing van de automobilititeit wordt in plaats van de OV-studentenkaart een algemene OV-jongeren-traject kaart ingevoerd. Deze kaart dient tevens als kortingskaart te kunnen worden gebruikt.
- 5.79 Het instellen van taakstellende regelingen voor gemeenten om bestaande woongebieden om te vormen tot 30 km-zones en om te investeren in fietsvoorzieningen verdient vanwege het reducerende effect op de automobilititeit en vanwege de vergroting van de verkeersveiligheid hoge prioriteit;

- 5.80 Om redenen van verkeersveiligheid, doorstroming en vergroting van de milieukwaliteit wordt de maximum-snelheid op alle autosnelwegen op 100 km per/uur gesteld. Het toezicht op de handhaving van de maximum-snelheid van 80 km per uur op wegen buiten de bebouwde kom moet worden verscherpt.
- 5.81 Auto's dienen te voldoen aan de hoogste milieukwaliteitseisen. De import van auto's die niet voldoen aan die milieueisen wordt verboden.
- 5.82 In verband met de ernstige geluidsoverlast en milieuvervuiling moet de enorme groei van het vliegverkeer tot staan worden gebracht. Er dienen daarom een kerosineheffing en een milieutoeslag op vliegtickets te worden geïntroduceerd. Verder dienen de landingsrechten te worden verhoogd en gekoppeld aan het energieverbruik van het vliegtuig. Deze maatregelen moeten bij voorkeur in internationaal verband worden afgesproken.
- 5.83 De zonering van de Nederlandse luchtvaartterreinen dient te worden gebaseerd op een maximum aantal toe te stane starts en landingen. Tegelijkertijd dienen aan de vliegtuigen vergaande geluidseisen te worden gesteld. Nachtvluchten op de regionale luchthavens en de kleine vliegvelden worden uitgesloten. De huidige regionale vliegvelden zijn alleen voor regionaal gebruik en dienen niet te worden uitgebreid. Evenmin mogen ze worden gebruikt als overloop van Schiphol.
- 5.84 Het vliegen met reclamevliegtuigen en Ultra Lichte Vliegtuigen (ULV's) wordt verboden. Een verbod op het gemotoriseerd recreatievliegen wordt overwogen. Het aantal regionale vliegvelden en kleine luchtvaartterreinen wordt beperkt.

5.7 Waterbeheer en waterstaat

- 5.85 Alternatieven voor dijkverzwaring, zoals de capaciteitsvergroting van het rivierbed, dienen zoveel mogelijk te worden gestimuleerd. Dit is een betere garantie voor de veiligheid en de landschappelijke en culturele waarden worden daardoor niet aangetast.
- 5.86 Grootschalige ontgrondingen in het Nederlandse rivierengebied worden zo veel mogelijk voorkomen, tenzij de primaire doelstelling betrekking heeft op natuurontwikkeling. Hergebruik van zand en grind wordt bevorderd b.v. via heffingen. Winning van zand uit de Noordzee wordt krachtiger ter hand genomen. De export van in het rivierengebied gewonnen zand wordt gestaakt.
- 5.87 Met het oog op de bestrijding van de verdroging wordt de winning van grondwater ten behoeve van laagwaardige doeleinden (spoel- en proceswater, beregenen) fors beperkt. De beschikbaarheid ten behoeve van het gebruik als drinkwater en ten behoeve van het gebruik door b.v. de voedingsmiddelenindustrie dient vanuit het oogpunt van volksgezondheid te worden gegarandeerd.
- 5.88 Het zuinig omgaan met (grond)water wordt bevorderd door het rioolrecht aan het waterverbruik te koppelen en de waterprijs stapsgewijs te verhogen. Er wordt onderzocht wat de toepassingsmogelijkheden zijn van een apart waterleidingnet t.b.v. de drinkwatervoorziening.
- 5.89 Vanwege hun specifieke deskundigheid en vanwege het grote belang van de drinkwaterbereiding worden drinkwaterbedrijven betrokken bij het grondwaterbeheer.
- 5.90 De drinkwaterbeschermingsgebieden worden waar mogelijk uitgebreid tot gehele intrekgebieden en zoveel mogelijk gecombineerd met natuurgebieden. De geldende stringente eisen t.a.v. de '1-jaarszone' dient te gelden voor het totale intrekgebied. Eventuele bedrijfsschade als gevolg van deze maatregelen dient te worden vergoed. Sanering van drinkwaterwinningsgebieden geniet de hoogste prioriteit.
- 5.91 Gemeenten dienen een adequaat rioleringsstelsel in stand te houden, mede ter voorkoming van overstortlocaties. Centraal uitgangspunt daarbij is een zo hoog mogelijk milieurendement dat wordt bereikt tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Vanuit die optiek worden regenwater en afvalwater zoveel mogelijk gescheiden afgevoerd en worden lozingen in het buitengebied gesaneerd. Overstorten in oppervlaktewater dat dient als drinkwater voor vee moet worden beëindigd.

6. Het nationale huishouden *Over economische zaken en financiën*

6.1 Bloeiende economie

Het is een geweldig geschenk om in een land te leven, waarin zoveel mogelijkheden kunnen worden benut om een goed economisch bestaan op te bouwen. Economische groei is echter geen doel op zichzelf, maar staat in dienst van ons beheer van de schepping. De mens is rentmeester over de wereld die van God is. Juist als het gaat over ons beheer over geld en goederen, over middelen en mensen dienen we te beseffen dat het er om gaat uit liefde het goede te werken. Ook hier moet de gerechtigheidsnorm voorop staan. Economische groei mag niet gepaard gaan met aantasting van natuur en milieu. Het mag ook niet ten koste gaan van de arbeider of de gemeenschap. We werken om te leven, we leven niet louter en alleen om te werken of om winsten te maken. Arbeid mag niet ondergeschikt gemaakt worden aan kapitaal.

Economie staat in het teken van zorg. Zorg voor ons nationale huishouden in de breedste zin des woords. Daarbij gaat ons veel meer aan het hart dan ons inkomen. De economie moet draagvlak geven aan de samenleving, voor nu en later. In ons economisch handelen moet het voorzorgsbeginsel een grote plaats krijgen. Voorzorg wil zeggen dat we aan natuur en milieu geen onherstelbare schade toebrengen en daarom nu reeds de effecten van onze economische activiteit op langere termijn laten meewegen. De standaard van het Bruto Nationaal product (BNP) moet vervangen worden door het Duurzaam Nationaal Product (DNP), waarbij zo goed mogelijk alle milieukosten worden opgenomen in de macro-economische berekeningen. De aantasting van het milieu moet verdisconteerd worden in de prijzen.

Nodig is een geïntegreerde benadering, waarin economische en ecologische keuzes met elkaar verbonden zijn. De overheid hanteert een te enge visie op het economisch leven. Er wordt te veel van de markt verwacht en te veel op de markt afgewenteld. Dat die markt een sociale en ecologische inbedding behoeft wordt onvoldoende in het beleid verwerkt. Zorg voor het nationale huishouden omvat meer dan gezonde overheidsfinanciën en voldoende kapitaal in de samenleving. De keuze voor markt en grootkapitaal is daarom een terugtred in de tijd. Een eeuw christelijk-sociaal denken lijkt ineens niet meer relevant. De kwantitatieve groei is weer alles en de kwalitatieve groei schiet er bij in. Deze visie is kortzichtig en zal ons op den duur opbreken. Niet alleen de grote bedrijven moeten winst maken, de samenleving als geheel moet winst maken in sociaal, ruimtelijk en ecologisch opzicht. Dat kan door in het beleid het bewaren met het bouwen te integreren en de durf om radicale keuzes te maken.

6.2 Economische structuur en sociaal-economische verhoudingen

Bedrijvigheid in landbouw, visserij, industrie en in de (in omvang toenemende) dienstensector verschaft de materiële voorwaarden voor verdere ontplooiing van de samenleving. De internationale economische ontwikkelingen hebben in onze open samenleving een grote invloed op de aard van die bedrijvigheid. Nederland is in sterke mate een distributieland, waarin een grote hoeveelheid aan uiteenlopende diensten wordt aangeboden. Overheid en bedrijfsleven moeten steeds goed letten op veranderingen in de economische structuur en op de kaders voor verdere economische ontwikkeling in Nederland. Een verantwoord gebruik van energie en inzet van hoogwaardige kennis en technologie zullen in de toekomst een grote rol gaan spelen in ons economisch leven.

Veranderingen in de economische structuur mogen er niet toe leiden dat bestaande kleinschalige bedrijvigheid wordt platgewalst door internationaal opererende concerns. De detailhandel en het midden- en kleinbedrijf verschaffen veel mensen werk en zijn van grote betekenis in de op diensten gerichte economische structuur van Nederland. De maatschappelijke betekenis van de 'winkel op de hoek' is niet te onderschatten. Het is van belang dit midden- en kleinbedrijf alle ruimte te verschaffen om goed te functioneren. Daarbij moeten ook de sociale omstandigheden worden begrepen, waaronder kleine zelfstandigen moeten werken. Een 24-uurs-economie is desastreus voor kleinschalige bedrijven waar het werk door één of enkele personen wordt verricht.

Economische structuur

- 6.1 De overheid waakt over een evenwichtige ontwikkeling van de Nederlandse economie. Versterking van de economische structuur dient op sociaal en ecologisch verantwoorde wijze te geschieden. Investeringsprojecten worden hieraan getoetst.
- 6.2 In het kader van de economische structuurversterking wordt een investeringsagenda voor de 21e eeuw opgesteld, waarbinnen de zogenaamde ICES-gelden worden ingezet. Ook investeringen op het gebied van plattelandsversterking en ecologie moeten hieruit gedaan kunnen worden.
- 6.3 Met betrekking tot de inzet van financiële instrumenten in het economisch beleid (premies, ontwikkelingsfondsen e.d.) wordt uiterste terughoudendheid betracht. De overheid verleent geen algemene investeringssteun aan het bedrijfsleven. Specifieke steun verdient uiterst selectieve toepassing. De wet bevordering speur- en ontwikkelingswerk wordt afgeschaft. Bij de besluitvorming over publieke investeringen speelt het werkgelegenheidsmotief een belangrijke rol.

- 6.4 Het bezit van aandelen door de staat beperkt zich tot bedrijven waar een sterke overheidsinvloed noodzakelijk is.

6.3 Midden- en Kleinbedrijf

- 6.5 De overheid stimuleert het midden- en kleinbedrijf en geeft zich in bijzondere mate rekenschap van de effecten van het beleid op het midden- en kleinbedrijf. Naast gunstige effecten die mogen worden verwacht van deregulering en lagere (administratieve) lastendruk, kunnen kredietfaciliteiten worden verbeterd en kan de armslag van participatiemaatschappijen worden verruimd.
- 6.6 De overheid ondersteunt projectmatige clustervorming - gericht op een gezamenlijk optreden van kleinschalige bedrijven op de internationale markt - vanuit het MKB. Participatie in internationale programma's wordt gestimuleerd.
- 6.7 De bevordering van het toerisme en de ondersteuning van de toeristenindustrie is geen overheidstaak. Bestaande bemoeienissen op dit terrein worden beëindigd, waaronder de financiering van het Nederlands Bureau voor Toerisme.

6.4 Sociaal-economische ontwikkelingen

- 6.8 Het overleg tussen sociale partners is primair een decentrale verantwoordelijkheid die werkgevers en werknemers zelf inhoud moeten geven. Het periodiek centraal overleg tussen overheid en sociale partners (o.a. over loonmatiging) moet leiden tot toetsbare afspraken die doorwerken op bedrijfstak of bedrijfsniveau.
- 6.9 In overlegstructuren dienen de kleine sociale organisaties (als GMV en RMU) als volwaardige gesprekspartners te worden beschouwd.
- 6.10 De winkelsluiting op zondag wordt in ere hersteld; de Arbeidstijdenwet wordt zodanig aangepast dat werken op zondag tot het strikt noodzakelijke wordt beperkt. De avondopenstelling wordt beperkt tot een uiterste grens van 20.00 uur.
- 6.11 De overheid bevordert de opname van een bedrijfsethische paragraaf in het financieel/sociaal jaarverslag van ondernemingen.

6.5 Energie en technologie

De eis van duurzame ontwikkeling bepalen ons bij de noodzaak van een verantwoord - dat is: zorgvuldig en zuinig - energiebeleid. Gezien de ernstige gevolgen die ons energieverbruik heeft voor natuur en milieu, pleit de RPF voor een radicale trendbreuk. In de keuze van de energiebronnen zullen milieu-aspecten zwaarder moeten wegen dan tot dusver het geval was en dus prioriteit moeten krijgen. In het verlengde hiervan zal er meer accent moeten worden gelegd op duurzame energiebronnen als wind, zon en water. Verder is het van belang dat door overheid en burger nadruk wordt gelegd op effectief energiebesparingsbeleid. Op deze wijze geven we vorm aan een rentmeester-economie.

- 6.12 Er bestaat geen noodzaak in de Waddenzee naar gas te boren. Het gas onder de Waddenzee wordt als 'noodvoorraad' beschouwd.
- 6.13 De uitstoot van CO₂ en de vorming afvalstromen wordt beperkt door een verdere verschuiving van belasting op arbeid naar belasting op grondstoffen- en energieverbruik. Voorts worden de eisen voor energiebesparing verder aangescherpt en wordt de inzet van duurzame vormen van energieopwekking (zon, wind, water, bio-massa, warmte-kracht-koppeling) en van de zogeheten 'Groene Stroom' krachtig gestimuleerd. Het affakkelen van gassen wordt verboden.
- 6.14 De bouw van nieuwe kerncentrales wordt afgewezen. De huidige kerncentrales worden niet vervangen.
- 6.15 Het gebruik van rest- en afvalwarmte wordt krachtig bevorderd, onder meer door stimulering van warmte/kracht koppeling en door in het ruimtelijke ordeningsbeleid producenten en afnemers van deze energie zoveel mogelijk bij elkaar te situeren.
- 6.16 De energieheffing wordt in het kader van het energiebesparingsbeleid stapsgewijs verhoogd. Hierbij wordt rekening gehouden met de nadelige inkomenseffecten en economische gevolgen. Energie-intensieve bedrijven worden in beginsel niet van de heffing uitgesloten.
- 6.17 Er wordt meer geld uitgetrokken voor de financiering van onderzoek naar en introductie van duurzame energiebronnen, dit zo veel mogelijk in samenwerking met buitenlandse onderzoekcentra.

- 6.18 Financiering van technologieprojecten vindt slechts plaats voorzover deze speciale nauwkeurig omschreven doeleinden dienen en een aantoonbare maatschappelijke meerwaarde hebben, bijvoorbeeld voor het oplossen van knelpunten in het milieu of het vervoer.
- 6.19 De overheid bevordert de wisselwerking tussen industrieel en wetenschappelijk onderzoek, waardoor de uitwisseling van kennis wordt vergemakkelijkt. Voor de onafhankelijkheid van het wetenschappelijk onderzoek moeten waarborgen blijven.

6.6 Financiën

Een bloeiend economisch leven verschaft de overheid de nodige middelen om het land te kunnen besturen, collectieve voorzieningen op peil te houden, politie, brandweer en leger te kunnen financieren, enzovoort. Belangrijk is en blijft de vermindering van onze nationale schuld en het financieringstekort. Het is goed dat deze problematiek goed kan worden aangepakt en de overheid van dit blok aan het been verlost wordt. De huidige gunstige economische omstandigheden moeten tevens worden aangegrepen om waarborgen te scheppen dat in minder gunstige tijden het financieringstekort niet opnieuw oploopt.

- 6.20 Een sluitende begroting blijft onverminderd een belangrijke doelstelling van beleid, zowel teneinde de omvang van de staatsschuld te beperken als met het oog op de lastendruk.
- 6.21 Monetaire en fiscale zaken behoren bij uitstek tot de nationale aangelegenheden; het overdragen van taken en bevoegdheden op dit terrein aan de EMU wordt afgewezen.
- 6.22 De globalisering en 'electronificering' (internet) van de financiële markten is reden om het toezicht op het internationale betalingsverkeer en het bankwezen te verbeteren en om destabiliserend speculatief financieel verkeer af te remmen, bijvoorbeeld door een internationaal in te voeren transactiebelasting.

Collectieve lasten zijn collectieve lusten

Ieder jaar weer geeft het Rijk veel geld uit. Op de begroting staat voor ruim 200 miljard aan uitgaven. Tellen we het totaal op dat 'we' (Rijk, provincies, gemeenten en andere publieke instellingen) ieder jaar uitgeven aan onderwijs, defensie, justitie, enzovoorts, maar ook aan sociale zekerheid en zorg, dan kom je op een bedrag van bijna 370 miljard, 53% van het Bruto Binnenlands Product. Deze collectieve uitgaven moeten we samen opbrengen via de betaling van belastingen en sociale premies, de collectieve lasten.

De term collectieve lasten suggereert dat die uitgaven een blok aan ons been zijn. Misschien moeten we de zaak eens omdraaien. Door de collectieve lasten betalen we de collectieve uitgaven. En wie zal het belang van een goede gezondheidszorg, kwalitatief goed onderwijs, een goed uitgerust politie- en justitie-apparaat en een afdoende sociale zekerheid willen ontkennen? Collectieve lasten zijn dus ook collectieve lusten.

In ons land wordt een groot deel geheven via de loon- en inkomstenbelasting en de sociale premies. Dat zorgt voor relatief hoge loonkosten en voor een groot verschil tussen wat iemand netto in handen krijgt en het bedrijf bruto kost. Hoge loonkosten zijn echter ongewenst, want ze zijn niet dienstbaar aan het scheppen van werkgelegenheid. Naar de wijze waarop collectieve lasten worden geheven moet dus steeds goed worden gekeken. Ook moeten collectieve middelen op verantwoorde wijze worden besteed.

Belastingen

Ons belastingstelsel verdient nieuwe aandacht. Aan het onderhoud van het nationale huishouden dragen we als burgers allemaal ons steentje bij. Het is rechtvaardig dat de sterkste schouders daarbij de zwaarste lasten dragen. Ook moet worden tegengegaan dat vermogensaanwas bij burgers en bedrijven wordt gerealiseerd ten koste van belastinggelden. De feitelijke draagkracht per huishouden zou bij de heffing van belastingen meer centraal moeten staan. Om aftrekconstructies en oneigenlijk fiscaal gedrag tegen te gaan moet de heffingsgrondslag van belastingen en sociale premies worden vereenvoudigd. Een nieuw belastingstelsel mag niet denivellerend zijn in vergelijking met het huidige, maar moet uitdrukking blijven geven aan het draagkrachtbeginsel.

- 6.23 Grondslag voor de heffing van loon- en inkomstenbelasting is het inkomen per huishouden. Het splitsingsstelsel wordt voorgestaan als technische uitwerking van dit beginsel. Beperking van de overdraagbaarheid van de basisaftrek en verdere individualisering zijn ongewenst.

- 6.24 Aftrekposten (m.u.v. in ieder geval de giftenaftrek) worden uitgeruild tegen tariefverlaging en verlenging van de eerste en tweede schijf. De rente-aftrek wordt geleidelijk beperkt tot hypotheekbedragen van f 400.000,-, terwijl de belastingvrije drempel in het huurwaardeforfait wordt verhoogd.
- 6.25 Het belastingstelsel stimuleert en faciliteert de ondernemingszin. Onnodige belemmeringen zoals de overdrachtsbelasting en andere belastingen op rechtsverkeer worden beëindigd. De bedrijfsopvolging wordt vergemakkelijkt.
- 6.26 Verlaging van de lastendruk op arbeid heeft, met het oog op de werkgelegenheid, prioriteit, vooral voor de lagere lonen. Streefpunt is een belastingvrij inkomen tot 125% van het minimumloon. Daartoe worden BTW, milieu-belasting en accijnzen verhoogd en krijgt de verschuiving van de heffingsgrondslag van arbeid naar de toegevoegde waarde een serieuze kans door een uitgebreide proefneming in een grote regio (bijv. Friesland/Groningen/Drente).
- 6.27 Bij de verhoging van de milieuheffingen en andere wijzigingen in het belastingstelsel dient zonnodig een passende (fiscale) compensatie plaats te vinden voor met name (gezinnen in) de lagere inkomensgroepen.
- 6.28 Er wordt een reclame-heffing - in het bijzonder op reamedrukwerk - ingesteld, alsmede een vaartuigenbelasting.

6.7 Internationale handel

Met de inwerkingtreding van de akkoorden van de Uruguay-Ronde en de oprichting van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) is een grote stap gezet in de richting van een vrijere wereldhandel. Een vrijere wereldhandel kan ertoe leiden dat ontwikkelingslanden makkelijker toegang krijgen tot de westerse markten. Tegelijkertijd moet rekening worden gehouden met het feit dat zij grote moeite ondervinden bij de aanpassing van hun productie aan de westerse concurrentievoorwaarden. Vrijhandel betekent in de praktijk helaas maar al te vaak een onrechtvaardige behandeling van ontwikkelingslanden en een onverantwoorde aantasting van het milieu. Daarom moeten er voor ontwikkelingslanden uitzonderingen worden gemaakt bij liberalisering van de handel. Ook hier is inbedding van het economisch leven in een 'sociale markteconomie' dus nodig. Handels-liberalisatie mag er evenmin toe leiden dat vitale sectoren, zoals landbouw en visserij, uit Nederland verdwijnen. De WTO is een belangrijk orgaan om regulerend op te treden en de vrijmaking van de handel te laten plaatsvinden binnen het kader van een verantwoord en rechtvaardig beleid op het gebied van milieubescherming, sociale politiek en ontwikkelingssamenwerking.

- 6.29 De markt van de Europese Unie moet ruimer worden open gesteld voor landbouwproducten, grondstoffen en voedingsmiddelen uit ontwikkelingslanden.
- 6.30 Nederland dient zich sterk te maken voor instelling van een 'nul-tarief' van de Europese Unie voor de import van producten van de minst ontwikkelde landen.
- 6.31 In het kader van de WTO moeten zodanige regels worden gesteld dat dwangarbeid en uitbuitende kinderarbeid worden uitgebannen. Verder worden afspraken gemaakt inzake milieu-eisen, sociale en ethische aspecten van productiewijzen, bijvoorbeeld ten aanzien van het houden van dieren, zodanig dat producenten die aan hoge eisen voldoen, niet worden weggeconcentreerd.
- 6.32 Er dienen internationale regels te worden opgesteld met het oog op de handel in hormoonvlees en biotechnologische producten.
- 6.33 Zolang er geen goede internationale regels zijn dient de EU al het mogelijke te doen om producten die op een onverantwoorde manier zijn voortgebracht van haar markt te weren.
- 6.34 Gezien de belangrijke economische positie van Japan en de groeiende rol van de Zuidoost-Aziatische landen, dient Nederland de handelsbetrekkingen met deze landen te versterken.
- 6.35 De import van ideële en milieuvriendelijke producten, zoals Max Havelaar-koffie en Max Havelaar-bananen, moet worden gestimuleerd.
- 6.36 Sectoren, zoals de landbouw en de scheepsbouw, die door internationale concurrentie onder toenemende druk staan, moeten op evenwichtige wijze worden beschermd.

7. Venster op de wereld

Over internationale gerechtigheid

7.1 Internationale gerechtigheid

In de politiek gaat het niet alleen om de inrichting van ons eigen land. Het is de verantwoordelijkheid van de overheid om ook in de internationale betrekkingen God en de naaste te dienen. Nationaal egoïsme en het vooropstellen van eigen welvaarts-groei kunnen die dienst aan God en de naaste in de weg staan. Christelijk-sociale politiek heeft een venster op de wereld. Internationale samenwerking is nodig om een groot aantal grensoverschrijdende vraagstukken, zoals de wereldwijde milieuproblematiek, de internationale criminaliteit, de groeiende vluchtelingenstroom, de veiligheid en de problematiek van armoede en onderontwikkeling, aan te pakken. Ook in een onvolmaakte wereld waarin de macht van het kwaad heerst, moet gezocht worden naar Gods Koninkrijk en Zijn gerechtigheid.

De nationale staten dienen de gerechtigheid in de internationale samenleving te bevorderen. Ze doen dat evenwel vanuit een eigen verantwoordelijkheid. Hoewel door processen als globalisering en internationalisering en met name door het opereren van multinationals landsgrenzen gemakkelijk worden overstege, is de nationale staat niet opgeefbaar, ook niet in Europa. Een staat is veel meer dan een inwisselbare bestuurseenheid! De nationale staat vertegenwoordigt een eigen geschiedenis en cultuur en is voor veel mensen een vertrouwd huis in een grote wereld. Er moet bewuster worden omgegaan met de soevereiniteit en het eigen karakter van Nederland. Voorkomen moet worden dat waardevolle kenmerken van onze samenleving, zoals onze taal, het stelsel van sociale zekerheid, ons onderwijsstelsel, het Oranjehuis en het parlementaire stelsel, verloren gaan.

Een herwaardering van de positie van Nederland in de internationale politiek en het uitgangspunt van de buitenlandse politiek is dringend gewenst. Daartoe moet de regering het initiatief nemen tot een nationaal debat over de betekenis van de Nederlandse identiteit en soevereiniteit. In zijn buitenlands beleid moet Nederland zich in de eerste plaats richten op de totstandkoming van een rechtvaardige internationale orde op basis van het internationale recht, behoud van een zelfstandige positie in Europa, respect voor mensenrechten wereldwijd, steun aan de allerarmste en minder ontwikkelde landen en een kwalitatieve groei binnen randvoorwaarden van duurzaamheid.

Samenwerking door middel van internationale organisaties waarbij Nederland is aangesloten is bij de realisering van dit beleid van groot belang. De Verenigde Naties (VN) vormen een belangrijk platform voor interstatelijke besluitvorming en overleg en dragen zorg voor de internationale veiligheid. De handhaving van vrede is en blijft een belangrijke en gerechtvaardigde taak van de VN. Christelijke politiek heeft weet van de christelijke plicht tot interventie in crisissituaties, aangezien landen een verantwoordelijkheid dragen voor elkaar.

Buitenlands beleid

- 7.1 In het buitenlands beleid richt Nederland zich primair op het bevorderen van internationale gerechtigheid.
- 7.2 De Veiligheidsraad van de VN krijgt ondersteuning van een staf die zich richt op de vroegtijdige signalering van conflicten en conflictpreventie. Een permanent VN-leger is ongewenst.
- 7.3 Nederlandse deelname aan een VN-vredesmacht geschiedt alleen wanneer die vredesmacht wordt ingezet voor vredestaken ('Peace-keeping') en na goedkeuring van het Nederlandse parlement. De bescherming van VN-soldaten is een belangrijk toetspunt. Operaties die tot vrede dwingen ('Peace-enforcing') worden, na goedkeuring door de VN, bij voorkeur door regionale organisaties uitgevoerd.
- 7.4 Nederland dient blijvend te investeren in de transatlantische betrekkingen met de Verenigde Staten onder andere door binnen de Europese Unie nauwlettend toe te zien op uitvoering van de in 1995 totstandgekomen 'Transatlantische Agenda'.
- 7.5 De Nederlandse regering moet initiatieven nemen tot regelmatig politiek overleg met Groot-Brittannië en de Scandinavische landen.
- 7.6 De Nederlandse regering moet bij de Japanse regering er op aandringen dat zij haar formele excuses aanbiedt voor de Japanse misdaden begaan tijdens de Tweede Wereldoorlog en bereid is tot schadeloosstelling aan de slachtoffers.

7.2 Europese Unie

De RPF is voorstander van een zo zelfstandig mogelijk Nederland in Europa. Het is onnodig en niet wijs te streven naar een federale Europese staat met een Europese Grondwet en een eigen Europese regering, die een breed aantal taken behartigt en gecontroleerd wordt door een Europees Parlement met volledige controlerende en medewetgevende bevoegdheden. Europese samenwerking moet plaatsvinden tussen zelfstandige staten op die terreinen waar zij gemeen-

schappelijke economische en veiligheidsbelangen hebben. Vanuit het oogpunt van publieke gerechtigheid is Europese samenwerking nodig ten aanzien van grensoverschrijdende vraagstukken op terreinen als economie, handel, internationaal vervoer, landbouw, delen van ontwikkelingssamenwerking, milieu en criminaliteitsbestrijding.

De RPF is niet voor opnemng van landen als Turkije of Rusland in de EU. De EU moet zich beperken tot de staten die behoren tot het Europees cultuurgebied. Vanwege de staatkundige en culturele verscheidenheid in Europa en de toekomstige uitbreiding van de Europese Unie naar Midden- en Oost-Europa is een decentrale opzet van de samenwerking in Europa noodzakelijk. Uitbreiding van de huidige Europese bevoegdheden zal het Europese bestuur nog meer van de burgers vervreemden dan nu reeds het geval is.

De RPF meent dat het streven naar een Economische en Monetaire Unie (EMU) - 1 januari 1999 is de beoogde ingangsdatum - moet worden opgegeven. De EMU vormt een ingrijpende stap in de richting van politieke eenwording. Daarnaast zijn de verschillen tussen de economieën van de lidstaten te groot om een stabiele EMU mogelijk te maken. In een EMU met één munt en één centrale bank blijft er voor Nederland geen ruimte meer over om een zelfstandige economische en begrotingspolitiek te voeren. Ondertussen is het gevaar groot dat landen, die niet aan de scherpe toetredingscriteria van het Verdrag van Maastricht voldoen, toch worden toegelaten, hetgeen de basis van de EMU op voorhand zal ondergraven. Stabiele wisselkoersverhoudingen kunnen ook met het bestaande bestuurlijke instrumentarium worden gehandhaafd.

- 7.7 De Nederlandse regering dient de zelfstandigheid van Nederland een hoge prioriteit te geven in haar Europese beleid.
- 7.8 De bevoegdheden van de Europese Unie moeten worden teruggebracht tot een beperkt aantal wezenlijke taken op het terrein van de interne markt, het internationaal vervoer, milieu en de externe handel.
- 7.9 Het verdrag van Schengen mag een adequate vorm van controle van grensoverschrijdend verkeer niet in de weg staan.
- 7.10 Bij de uitoefening van taken moet het Europese bestuur nauwlettend toezien op de toepassing van de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit. Artikel 235 van het Verdrag, op grond waarvan de bevoegdheden van het EU-bestuur aanzienlijk kunnen worden uitgebreid, moet worden geschrapt.
- 7.11 Iedere lidstaat moet met minimaal één commissaris in de Europese Commissie vertegenwoordigd zijn.
- 7.12 In de Europese Unie dient het principe van de gelijkberechtiging van talen gehandhaafd te blijven.
- 7.13 De rol van de Europese Commissie wordt teruggedrongen in het Europese besluitvormingsproces.
- 7.14 De rol van de nationale parlementen binnen het Europese besluitvormingsproces moet worden opgewaardeerd, onder meer door nauwere samenwerking met het Europees Parlement en tijdige toezending van Europese wetgevings- en beleidsteksten.
- 7.15 Aan de uitbreiding van de EU richting Oost-Europa moet in de komende jaren prioriteit worden gegeven.
- 7.16 Alleen die landen die behoren tot het Europees cultuurgebied en de fundamentele beginselen van rechtsstaat en democratie respecteren kunnen lid worden van de Europese Unie.
- 7.17 De vorming van kopgroepen van lidstaten die op bepaalde terreinen sneller integreren in EU-verband dan andere lidstaten moet worden afgewezen, omdat dit het Europese bestuur nodeloos ingewikkeld maakt en deze ideeën slechts gericht zijn op verdere politieke integratie.
- 7.18 Om permanente verhuizing en onnodige kosten te voorkomen moet het Europees Parlement in Brussel worden gevestigd.
- 7.19 Bij de eventuele inwerkingtreding van de derde fase van de EMU zullen de afgesproken criteria voor toetreding in ieder geval strikt toegepast moeten worden.
- 7.20 Op het gebied van de buitenlandse politiek dienen de landen van Europa intergouvernamenteel samen te werken in een verband dat los staat van de EU en de vorm zou kunnen aannemen van de vroegere Europese Politieke Samenwerking (EPS).

- 7.21 Een verhoging van de financiële bijdragen aan de EU mag niet worden overwogen. De EU moet eerst zelf in financieel opzicht orde op zaken stellen. Met name de fraude bij landbouwsubsidies en het rondpompen van geld bij de structuur- en cohesiefondsen moet worden aangepakt. De Nederlandse bijdrage wordt bevroren.

7.3 Veiligheidsbeleid

Het is goed dat de NAVO inspeelt op de gewijzigde veiligheidssituatie in Europa na de Koude Oorlog en zich inhoudelijk blijft bezinnen op de eigen taak. De Amerikaanse betrokkenheid bij de vrede en veiligheid op het Europese continent is letterlijk van levensbelang. Wel zullen de landen van Europa binnen de NAVO een grotere bereidheid moeten tonen om een substantiële eigen bijdrage aan de veiligheid van Europa en crisisbeheersing te leveren. Door versterking van de Europese inbreng in de NAVO wordt het voeren van een veiligheidsbeleid door de Europese Unie tegelijkertijd overbodig. Landen van Midden- en Oost-Europa moeten kunnen toetreden tot de NAVO. Bij aanpassing van de NAVO aan de uitbreiding mag de slagvaardigheid van de organisatie niet verloren gaan. Met name de in artikel 5 van het NAVO-verdrag neergelegde bijstandsverplichting moet blijven gelden. Binnen de Noord Atlantische Samenwerkingsraad en de OVSE kan intensief contact worden onderhouden met Rusland. Via de Partnerschap voor Vrede-afspraken kunnen de landen van Midden- en Oost-Europa ondertussen gesteund worden bij de transformatie en modernisering van hun strijdkrachten.

De veranderde veiligheidspolitieke omstandigheden na de Koude Oorlog maakten een herstructurering van het Nederlandse defensie-apparaat noodzakelijk. De Nederlandse krijgsmacht is bezig om te schakelen naar een flexibele organisatie die meer gericht is op het helpen voorkomen en bestrijden van regionale conflicten, die gemakkelijk kunnen escaleren tot een conflict van grote omvang. Dit beleid wordt door de RPF ondersteund, mits dit niet ten koste gaat van de algemene verdedigingstaken. Een te hoog aspiratieniveau van Nederland op het gebied van crisisbeheersing, vredesoperaties en humanitaire hulpverlening is, gezien de beperkte mogelijkheden, ongewenst. Het is van belang dat de bestaande krijgsmachtonderdelen (Landmacht, Luchtmacht, Marine en Marechaussee) behouden blijven en zo compleet mogelijk worden uitgerust, om te voorkomen dat Nederland te afhankelijk is van andere landen. Verdere bezuinigingen op defensie zijn in dat licht niet verantwoord.

- 7.22 De Europese Unie dient geen bevoegdheden op defensie-gebied uit te oefenen. De WEU kan worden omgevormd tot Europese pijler binnen de NAVO.
- 7.23 Via uitwerking van het binnen de NAVO ontwikkelde Combined Joint Task Forces-concept moeten de Europese leden van de NAVO meer mogelijkheden krijgen om los van de VS en met gebruikmaking van NAVO-materieel op Europees grondgebied te opereren.
- 7.24 Uitzending van Nederlandse troepen zal niet dan met toestemming van de Tweede Kamer plaatsvinden.
- 7.25 Bij uitzending van Nederlandse eenheden dient Nederland nauw betrokken te worden bij de internationale besluitvorming, moeten taken en bevoegdheden vooraf duidelijk zijn vastgelegd en verdient de nazorg van militairen die in conflictsituaties hebben gediend extra aandacht.
- 7.26 Met het oog op crisisbeheersingsoperaties moet aan het voortzettingsvermogen (aflossingscapaciteit) van de Nederlandse krijgsmacht speciale aandacht worden gegeven. Eenheden mogen niet van andere eenheden afhankelijk zijn. De transportcapaciteit van de Nederlandse krijgsmacht dient te worden uitgebreid.
- 7.27 Door middel van een goed omschreven gedragscode moet het morele peil van de Nederlandse militairen worden opgewaarderd en overmatig drankgebruik, vloeken, verspreiding van pornografische lectuur en het gebruik van drugs worden tegengegaan.
- 7.28 Grootschalige oefenterreinen moeten zo mogelijk van natuurbeschermingsgebieden naar andere locaties worden verplaatst. Onderzocht moet worden in hoeverre gebruik kan worden gemaakt van gezamenlijke oefenterreinen in de Midden- en Oosteuropese landen.
- 7.29 De overheid dient blijvend zorg te dragen voor de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht.
- 7.30 Nederland dient zich in te zetten voor bestrijding van wapeningswedlopen en voor een betere controle op de wapenindustrie en de (internationale) wapenhandel.

7.4 Israël en het Midden-Oosten

Israël heeft een bijzondere positie in het Midden-Oosten. Dat de joden in 1948 na eeuwenlange verstrooiing een nationaal tehuis vonden in de staat Israël mag terecht een Godswonder worden genoemd. Uitgangspunten voor een

duurzame vredesregeling in het Midden-Oosten zijn: veilige en erkende grenzen voor Israël en erkenning van het zelfbeschikkingsrecht van de Palestijnen. Pas als de Arabische landen volledige diplomatieke betrekkingen met Israël aangaan, kan een duurzame vredesregeling totstandkomen. De Europese Unie moet zich politiek terughoudend opstellen en eventueel optreden in ieder geval coördineren met de VS.

- 7.31 Nederland dient er, zowel bilateraal als in Europees verband, bij Syrië en Libanon op aan te dringen dat zij volledige diplomatieke betrekkingen met Israël aangaan.
- 7.32 Jeruzalem is de ondeelbare hoofdstad van de staat Israël. De Nederlandse ambassade dient daar weer te worden gevestigd. Officiële Nederlandse vertegenwoordigers dienen geen bezoeken aan Oost-Jeruzalem af te leggen die door Israël kunnen worden beschouwd als erkenning van het Palestijnse bestuur over dit deel van de stad.
- 7.33 Het vredesproces in het Midden-Oosten moet kunnen leiden tot een Palestijnse staat, mits dit niet ten koste gaat van de veiligheid van Israëls grenzen en dit een gedemilitariseerde staatkundige eenheid betreft, waarin de mensenrechten en democratische waarden worden gerespecteerd.
- 7.34 Terrorisme is een groot gevaar voor het totstandkomen van een duurzame vredesregeling en moet door internationale afspraken en intensieve grenscontroles en door maatregelen ter bestrijding van armoede worden tegengegaan.
- 7.35 Hechte economische samenwerking in het Midden-Oosten op gebieden als watervoorziening, infrastructuur, toerisme en veiligheid moet financieel ondersteund worden. Er dient nauwlettend op te worden toegezien dat steun niet in handen valt van extremistische groeperingen.
- 7.36 Gezien de warme betrekkingen tussen Nederland en Israël op cultureel, juridisch en economisch gebied, dient de handelsrelatie met Israël verder geïntensiveerd te worden.

7.5 Zuid-Afrika

Nederland dient, zowel bilateraal als in Europees verband, het overgangsproces in Zuid-Afrika te ondersteunen. Er moeten nieuwe betrekkingen op het gebied van hulp en handel worden opgebouwd. De zorg over een ideologische radicalisering is daarbij een punt van aandacht. Politiek gezien moet steun worden gegeven aan de instandhouding van een democratische rechtsstaat, waarin ruimte is voor alle partijen in Zuid-Afrika en waarin christelijke waarden zoveel mogelijk worden gehandhaafd. Zuid-Afrika is een land met een enorme potentie, maar ook met enorme problemen. Verontrustend is de hoge werkloosheid, de toenemende armoede van een groeiende zwarte onderklasse en de hoge criminaliteitscijfers. Nederland en de Europese Unie kunnen een bijdrage leveren aan de verbetering van de levensomstandigheden, een voorwaarde voor een stabiel Zuid-Afrika.

- 7.37 Tussen Zuid-Afrika en de Europese Unie moet spoedig een vrijhandelsovereenkomst worden gesloten, waardoor Zuid-Afrika een betere toegang krijgt tot de Europese markt, zonder dat sprake is van volledige wederkerigheid.
- 7.38 Het democratiseringsproces in Zuid-Afrika wordt ondersteund door uitwisselingsprogramma's, aandacht voor de Taalunie en door contacten met politieke partijen.

7.6 Nederlandse Antillen, Aruba

Al lange tijd wordt er naar gestreefd de Antillen los te maken van het Koninkrijk der Nederlanden. Aruba heeft reeds een 'status aparte' gekregen. Nu lijkt het streven naar onafhankelijkheid enigszins op zijn retour. Zolang de eilanden deel blijven uitmaken van het Koninkrijk zal meer aandacht moeten worden besteed aan naleving van de regels van de Nederlandse rechtsstaat. De vijf - of met Aruba erbij zes - eilanden van de Antillen moeten gezamenlijk een gebied binnen het Koninkrijk zijn, waarbij de eigen autonomie wordt vorm gegeven overeenkomstig de in Nederland te vormen regio's. Een 'status aparte' voor de grotere eilanden wordt door de RPF afgewezen.

- 7.40 Nederland dient financiële en bestuurlijke steun te geven met het oog op de versterking van de bestuurskracht van de Antillen, de sanering van de ambtelijke structuur en de verbetering van het financiële beheer.
- 7.41 Aan de financiële positie van de kleine eilanden Bonaire, St. Eustatius en Saba moet meer aandacht worden geschonken.
- 7.42 De samenwerking tussen Nederland en de Antillen bij de bestrijding van de handel in verdovende middelen moet geïntensiveerd worden.

- 7.43 Samenwerking tussen de Antillen en andere landen in het Caraïbisch gebied moet gestimuleerd worden.
- 7.44 Aan Suriname kan steun worden verleend, mits de Surinaamse regering niet alleen zorgdraagt voor een goed financieel en economische beheer, maar ook garant staat voor het functioneren van de parlementaire democratie en de eerbiediging van de mensenrechten in Suriname.

7.7 Ontwikkelingssamenwerking

Het zoeken van Gods Koninkrijk en Zijn gerechtigheid komt op sprekende wijze tot uitdrukking op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking. De nood in de wereld is nog altijd groot. Wanneer we daar niet onverschillig onder zijn geworden kunnen we recht uit het hart onze hulp aanbieden. In veel ontwikkelingslanden is er een enorm gebrek aan de eerste levensbehoeften en aan allerlei noodzakelijke voorzieningen. Willen we gestalte geven aan een christelijk-sociale gerechtigheidspolitiek dan zal in ieder geval de hulp aan de meest kansarmen moeten worden uitgebreid. Daarbij valt de nadruk op structurele hulp. De ontwikkeling van het platteland in Derde Wereld en het op gang brengen van de voedselproductie in deze landen zelf heeft hoge prioriteit. Er moet een einde komen aan de situatie waarin keer op keer mensen met de hongerdood worden bedreigd. Niet het tekort aan voedsel maar een rechtvaardige verdeling van voedsel vormt het grootste probleem.

- 7.45 Het Nederlandse budget voor ontwikkelingssamenwerking moet verhoogd worden naar 1,3% van het BNP, waar bij een verantwoorde besteding gewaarborgd moet zijn.
- 7.46 Het huidige budget voor de medefinancieringsorganisaties (7%) moet worden vergroot ten koste van de financiering van multilaterale organisaties (25%) omdat mfo's de betrokkenheid van de burgers bij ontwikkelings samenwerking stimuleren en op efficiënte wijze de allerarmsten bereiken.
- 7.47 De vervuiling van het budget voor ontwikkelingssamenwerking moet aangepakt worden door subsidies voor investeringen in ontwikkelingslanden en de opvang van asielzoekers ten laste te brengen van de begrotingen van respectievelijk het Ministerie van Economische Zaken en de Ministeries van Justitie.
- 7.48 Er dient een afzonderlijke minister voor ontwikkelingssamenwerking te blijven.
- 7.49 De gelden voor ontwikkelingssamenwerking moeten efficiënter en effectiever worden besteed, door onder andere:
- het aangaan van een structurele en duurzame ontwikkelingsrelatie met een beperkt aantal landen op basis van duidelijke criteria;
 - delegatie van meer verantwoordelijkheden aan de veldkantoren in ontwikkelingslanden, onder meer op het terrein van identificatie van hulpbehoeften en financieel beheer.
- 7.50 Nederland moet bij zijn projectkeuze vooral aandacht besteden aan de problematiek van de verpaupering van het platteland en de daarmee samenhangende trek naar de overbevolkte steden. Daarnaast moet aandacht besteed worden aan het milieuvriendelijk bewerken van de grond, toepassing van zonne-energie, zelfvoorzienende landbouw en herbebossing om erosie te voorkomen.
- 7.51 Aan ontwikkelingslanden die een gezond financieel-economisch beleid voeren, dienen schulden te worden kwijtgescholden. Voor elk land moet een afzonderlijke regeling inzake schuldsanering worden getroffen, waarbij er wel op moet worden gelet dat arme bevolkingsgroepen niet worden getroffen door bezuinigingen op basisvoorzieningen als gezondheidszorg en onderwijs.
- 7.52 Vanuit de begroting van ontwikkelingssamenwerking kan meer geld worden vrijgemaakt voor directe vluchtelingenhulp in de regio. Dit kan bijvoorbeeld door gedeeltelijke financiering van projecten van particuliere hulporganisaties.
- 7.53 Nederland moet er op toezien dat de ontwikkelingshulp daar terecht komt, waar die het meest nodig is. Daarnaast is een goede controle op de besteding van de gelden noodzakelijk om misbruik te voorkomen.

7.8 Mensenrechten

De mensenrechten dienen een integraal onderdeel van het buitenlands beleid te zijn. Bij het aangaan van handelsrelaties of een ontwikkelingssamenwerkingsrelatie moet de voorwaarde worden gesteld dat het betreffende land de fundamentele rechten van de mens en rechtstatelijke waarden eerbiedigt. De bescherming van en zorg voor vluchtelingen vormt eveneens een belangrijk bestanddeel in het internationaal beleid. Opvang en doorverwijzing van mensen in

de regio en remigratie van mensen naar echt veilige landen vergt nieuwe aandacht en een gecoördineerde aanpak.

Internationale politiek naar bijbelse maatstaven richt zich mede op het respecteren en eerbiedigen van rechten van etnische en religieuze minderheden. Er is vooral reden om druk uit te oefenen op regeringen van landen met islamitische en boeddhistische meerderheden waar de christelijke minderheid wordt vervolgd of in de uitoefening van fundamentele rechten (vrijheid van godsdienstig belijden, de vrije verkondiging van het Evangelie van Jezus Christus) wordt beperkt. Zorgwekkend zijn wat dat betreft de ontwikkelingen in Soedan, Turkije, Pakistan, Iran en China.

- 7.54 Door gerichte steun moet het democratiseringsproces en de opbouw van de rechtsstaat in landen waar sprake is van mensenrechtenschendingen worden gesteund.
- 7.55 Regeringen van Midden- en Oost-Europese landen, zoals Albanië, Macedonië, Slowakije, Roemenië en Bulgarije moeten er, zeker met het oog op toekomstige toetreding tot de Europese Unie, op toezien dat de rechten van (religieuze) minderheden zowel wettelijk als in de praktijk gegarandeerd worden.
- 7.56 In de betrekkingen met China en andere Zuid-Oost Aziatische landen moeten de mensenrechten een belangrijker plaats krijgen.
- 7.57 Nederland dient zich in internationale fora in te zetten voor het streven naar een zelfstandig volksbestaan van onder andere de Molukkers en de Papoea's.

7.9 Internationaal milieubeleid

De westerse stijl van produceren en consumeren leidt wereldwijd tot aantasting van natuur en milieu. Nog altijd worden natuurlijke hulpbronnen (energie, grondstoffen) in sneller tempo uitgeput dan zij zich kunnen herstellen. De biodiversiteit neemt in snel tempo af en door afval en vervuiling worden de ecosystemen aangetast. Om de negatieve effecten te verminderen of tenminste te stabiliseren is een krachtiger internationale aanpak nodig, waarbij met name de achterliggende oorzaken in beeld moeten worden gebracht. Oorzaken van de milieuvervuiling zijn met name niet-duurzame economische groei, bevolkingsgroei en armoede. Belangrijke uitgangspunten voor beleid zijn: duurzaamheid, zuinigheid en eerlijke verdeling van de milieugebruiksruimte. Internationale naleving van de Rio-norm (0,1% van het BNP voor internationale milieupolitiek) is een noodzakelijk vereiste.

- 7.58 De Commissie inzake handel en milieu van de WTO moet de opname van de bestaande internationale milieu-overeenkomsten (MEA's) in WTO-verband voorbereiden.
- 7.59 Milieu-onvriendelijke producten, productiemethoden en afval mogen niet gexporteerd worden naar ontwikkelingslanden (dumping).
- 7.60 Via internationale afstemming moeten zowel positieve (subsidies) als negatieve (ecotax en energieheffing) 'prikkels' worden ingezet om het gebruik en de inzet van milieuvriendelijke producten en productiemethoden te stimuleren. De externe kosten van producten (in termen van milieuschade) moeten in de prijs zichtbaar worden.
- 7.61 Het behoud van de regenwouden is een verantwoordelijkheid van de hele mensheid.

Financiële verantwoording

De cijfers zijn gebaseerd op berekeningen van het Centraal Planbureau, zoals gepubliceerd in de Economische verkenning voor de volgende kabinetsperiode (november 1997), waarin twee scenario's voor de Nederlandse economie zijn geschetst: een behoedzaam en een gunstig scenario.

In de cijferopstelling wordt uitgegaan van het behoedzame scenario dat een jaarlijkse groei van het Bruto Binnenlands Produkt van 2% veronderstelt. Dit scenario heeft verder, bij gelijkblijvend beleid, onder meer als uitgangspunten: een verwacht tekort in 2002 van 1,8%, een daling van de collectieve lastendruk met 0,25 % en een geringe groei van de werkloosheid en het aantal arbeidsongeschikten.

Gegeven deze uitgangspunten kan, bij overigens ongewijzigd beleid, 6 miljard aan extra uitgaven worden gedaan. Deze 'beleidsruimte' kan worden vergroot door het RPF-programma uit te voeren: gerichte maatregelen dragen er bijvoorbeeld toe bij dat in dat geval het aantal werklozen en arbeidsongeschikten niet toeneemt. Daarnaast zijn ombuigingen nodig om de specifieke wensen van de RPF te kunnen financieren op vertrouwde punten als extra uitgaven voor sociaal beleid, milieubeleid, ontwikkelingssamenwerking en een forse reductie van het financieringstekort.

Wordt het RPF-programma uitgevoerd dan komt het tekort uit op ruim 1% BBP, waar het tekort in 1998 nog 2,2% BBP bedraagt.

Naar het zich thans (voorjaar 1998) laat aanzien, zal de economische groei in 1998 en verdere jaren meer bedragen dan 2%. In 1998 wordt een groei van 3,75% voorzien. In vergelijking met het behoedzame scenario bedraagt de extra ruimte uit het gunstige scenario ongeveer 21 miljard gulden. De extra middelen die daarvan het gevolg zijn, worden in de eerste plaats aangewend voor een verdere reductie van het financieringstekort, waarmee dit tekort op 0% uitkomt. De circa 8 miljard beleidsruimte die vervolgens resteert, wordt besteed aan justitie/politie (1), zorg, onderwijs en sociaal beleid (2), milieu (1) en lastenverlichting (4).

Cijfermatig overzicht RPF-programma:

(bedragen in miljarden guldens)

1. Maatregelen die de financiële ruimte vergroten:

voorkomen stijging werkloosheid:	1
voorkomen stijging aantal arbeidsongeschikten	1
afzien van verdere verlaging lastendruk:	1,5
(dit betekent: afzien van koopkrachtverbetering)	
bevrozing EU-uitgaven op niveau 1998	2
beperking wegeaanleg	1,5
minder 'megaprojecten', w.o afzien Betuwelijn	1
minder technologie-uitgaven	0,5
minder kinderopvang	0,5
beperking loonontwikkeling ambtenaren	1
(zij blijven in de pas met bedrijfslonen)	
ombuiging gevarieerde subsidies	1
efficiency	1
meevallende renteuitgaven tgv reductie tekort:	0,5

subtotaal **12,5**

ruimte uit berekeningen CPB 6

Totaal **18,5**

2. De verkregen ruimte wil de RPF aan de volgende maatregelen besteden:

verhoging aow	2
verhoging akw voor lagere inkomens	0,4
zorg / sociaal beleid / onderwijs	3,1
groene investeringen /	
duurzame infrastructuur / milieubeleid	1,7
ontwikkelingssamenwerking	4
reductie financieringstekort	7,3

Totaal **18,5**

3. Het RPF-belastingplan voor de komende kabinetsperiode.

Het RPF-belastingplan gaat uit van de volgende principes: draagkracht per huishouden, vermindering lastendruk op arbeid, en overigens een gelijkblijvende lastendruk.

lastenverhogingen	
'kilometerbelasting'(5 ct/km)	5
milieueffingen/energiebelasting/reclameheffing	5
lease-auto's/autokostenforfait	1
accijnzen bier, wijn, alcohol, tabak	2
verlaging hypotheekrente-aftrek	3
verhoging hoog BTW-tarief	1

Totaal **17**

lastenverlagingen	
verlaging huurwaardeforfait	3
verlaging overdrachtsbelasting	1
verlaging motorrijtuigenbelasting	1
verlaging loon- en inkomstenbelasting	
waaronder verhoging afdrachtkortingen en	
belasting op minimum+ niveau	10,5
verlaging BTW op diensten	1
afschaffen schoolgeld	0,5

Totaal **17**

Register

- abortus 8, 25, 26
- adoptie 10
- allochtonen 12, 15
- ANW 17
- AOW 11, 17
- armoede 16, 42
- asielzoekers 21, 46
- binnenvaart 35, 36
- broeikas(gas) 31
- casino's 24
- coffeeshops 24
- criminaliteit 8, 11, 22, 23, 24, 42, 43
- christelijk-sociaal 6, 7, 38, 42, 46
- decentralisatie 20
- deeltijdarbeid 10
- defensie 40, 45
- draagmoeder 10, 26
- drugs 22, 23, 24, 44
- duurzaam(heid) 8, 33, 34, 38, 39, 40, 46, 47
- euthanasie 8, 25
- gehandicapten 7, 11, 12, 15, 18, 26
- genetische manipulatie 8, 25, 28, 29
- gezin 6, 9, 10, 11, 16
- godslastering 19
- globalisering 6, 8, 28, 40, 42
- hospices 26
- houseparties 11, 22
- huwelijk 9, 10, 22, 23, 26
- jacht 29
- jongeren 7, 10, 11, 24
- kerncentrale 39
- kerk 9, 27
- kiesrecht 12
- kind(eren) 9, 10, 11, 14, 16, 22, 25, 30, 41
- klonen 25, 28
- kunst 8, 13
- landbouw 33, 34, 38, 41, 42, 43, 44, 46
- landschap 30, 31, 32, 33, 34
- leeftijdscriminatie 11, 26
- lesgeld 15
- luchtvaart 32, 33, 37
- mensenrechten 42, 45, 46, 47
- milieu 7, 8, 20, 30, 31, 33, 34, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 47
- minderheden(beleid) 12, 19, 22, 47
- minimuminkomen 26
- mobiliteit 8, 35, 36
- monumenten 31
- omroep(verenigingen) 12, 13
- ouderen(beleid) 7, 11, 12, 26, 27
- politie 17, 22, 23, 40
- prestatiebeurs 14, 15
- privatisering 9, 16, 17, 22
- reclame(uitingen) 13, 23, 24, 33, 41
- referendum 20, 21
- sollicitatieplicht 11, 18
- sport 13, 22, 27, 28, 29
- vergrijzing 11, 26
- 24-uurs economie 10, 38
- wachttijsten 12, 18, 26
- WAO 9, 11, 27
- winkels 7, 22, 31, 38, 39
- WW 17
- veehouderij 28, 29, 34
- verkeersveiligheid 23,
- vluchtenlingen(beleid) 21, 42, 46
- vredeasmacht 42
- vreemdelingen(beleid) 21
- VUT 16
- zondagsrust 12, 17
- Zuiderzeespoorlijn 32

Hoofdpunten uit dit verkiezingsprogramma

1. Herstel van de samenleving

- Meer aandacht voor positie van huwelijk en gezin
- Geen 24-uurseconomie, bescherming van de zondag als rustdag
- Verhoging kinderbijslag, afschaffing lesgeld in voortgezet onderwijs
- Koopkrachtherstel voor ouderen d.m.v. 5% verhoging van de AOW
- Afschaffen sollicitatieplicht voor bijstandsmoeders

2. Veiligheid

- Goede politiezorg in iedere stad en ieder dorp
- Zwaardere straffen voor drugs- en geweldsdelicten
- Hardere aanpak van zedendelicten en geweld tegen vrouwen
- Einde aan het drugsgedoogbeleid en de verloedering van de straat
- Nieuwe aanpak tegen het slechte voorbeeld van geweld en sex op televisie

3. Zorg voor het leven

- Terugdringen van de wachtlijsten (gehandicapten-, pleeg- en ouderenzorg)
- Goede, betaalbare en toegankelijke gezondheidszorg voor iedereen
- Einde aan de abortuspraktijk, euthanasie blijft strafbaar
- Genetische manipulatie strenger binden, klonen vooralsnog verbieden
- Kwaliteitsverbetering in de verpleegzorg (voor werkers en patienten)

4. Woon-, werk- en leefklimaat

- Ecologische en cultuurhistorische hoofdstructuur van Nederland behouden
- Terugdringen van automobilititeit door gebruikersheffing
- Ontsluiting van het Noorden door aanleg Zuiderzeespoorlijn
- Aanleg van fijnmazige openbaar vervoersnetten
- Milieu- en diervriendelijke agrarische sector

5. Het nationale huishouden

- Rechtvaardiger belastingstelsel
- Bevordering van het midden- en kleinbedrijf, aandacht voor gezinsbedrijven
- Beperking van de hypotheekaf trek (vanaf f 400.000,-)
- Verder terugdringen financieringstekort
- Onderzoek naar en introductie van duurzame energiebronnen

6. Internationale gerechtigheid

- Geleidelijke verhoging van het budget voor ontwikkelingssamenwerking
- Zelfstandigheid van Nederland als prioriteit in het Europese beleid
- Vluchtelingen hulp veel meer in getroffen regio's zelf organiseren
- Aandacht voor de veiligheid van de staat Israël
- Hulp aan geloofsvervolgden, overal ter wereld

De eerste vijf kandidaten van de lijst.

*Op de voorste rij de huidige Kamerleden André Rouvoet, Leen van Dijke en Dick Stellingwerf (v.l.n.r.).
Daarachter Roel Kuiper en Cees van Bruchem.*

Er komt best veel op ons af, vindt u niet? Onze gezinnen hebben het moeilijk, de werkdruk neemt toe en in de samenleving is het kil geworden. En wie weet nog wat het beste is voor ons land?

De RPF wil, ook in de politiek, God dienen en door Zijn Woord haar keuzen laten bepalen. Dat geeft houvast, dat biedt perspectief voor alle mensen. En omdat de God van de Bijbel het goede voor mensen beoogt heeft de RPF een hart voor mensen.

Er komt veel op ons af. Duidelijke keuzen zijn in deze kille en verwarrende tijd nodig. De RPF kan deze duidelijke keuzen maken omdat ze een betrouwbaar kompas heeft: de Bijbel. Als u ook wilt dat Gods bedoeling met mensen en met Zijn schepping uitgangspunt van beleid moet zijn, steun dan de RPF. Aarzel niet en steun ons met uw gebed en met uw stem. Wij rekenen op u!

Leen van Dijke, lijsttrekker

Reformatiorische Politieke Federatie
Postbus 302 - 8070 AH Nunspeet
Tel. 0341 256 744 - Fax 0341 260 348
E-mail: rpf@rpf.nl